

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν.ΗΜΑΘΙΑΣ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕΛΕΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ (Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2009 - ΕΤΟΣ Β' - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 6 - ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ 2009

Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η Ημαθία ήταν ο πρώτος και αρχαιότερος πυρήνας του μετέπειτα Μακεδονικού Βασιλείου. Πολλές είναι οι αναφορές των αρχαίων συγγραφέων στην Ημαθία, καθένας από τους οποίους αναφέρεται σ' αυτήν από τη δική του σκοπιά. Ο Όμηρος προσδίδει στην Ημαθία το επίθετο «ερατεινή», καθώς αυτή έκκειτο, κατά τον ποιητή, «... μάλλον ἐν τῇ μεσογαίᾳ ἢ παρὰ τὴν παραλία...». Ο Ηρόδοτος αναφέρεται στη γεωγραφική θέση και τα όρια της Ημαθίας, όπως και ο Πολύβιος, ενώ ο Αισχύλος αναφέρεται στην ονομασία της Ημαθίας και τη σχέση της με τη Μακεδονία.

Η γεωγραφική θέση της Ημαθίας ορίζεται από τον Ηρόδοτο μεταξύ των ποταμών Λυδίου και Αλιάκμονος. Αυτή είναι και η επικρατούσα άποψη μεταξύ των ιστο-

οι, καθώς και των ερευνητών και των περιηγητών, οι οποίοι αναφέρθηκαν κατά καιρούς στην Ημαθία. Μέσα σ' αυτήν την έκταση περιλαμβάνονταν και οι πόλεις Έδεσσα, Σκύδρα, Κίτιο, Βέροια, Μίεζα κ.α. Αργότερα

στην έκταση της Ημαθίας περιλαμβάνονταν η Βέροια, η Νάουσα, ως αστικά κέντρα, ενώ η έκταση συμπληρωνόταν από πολλά χωριά.

Κατά τη διάρκεια της Οθωμανοκρατίας η Ημαθία, χωροταξικά, ανήκε στο Βιλαέτι της Θεσσαλονίκης και εντός των ορίων υπήρχε ο καζάς της Βέροιας, ο οποίος συμπεριλάμβανε και τον ναχιγιέ της Νάουσας, ενώ η έκτασή της συμπληρωνόταν και από τα περίχωρα δυτικά της Θεσσαλονίκης, τα οποία αποτελούσαν την περιοχή του Ρουμλουκιού, την περιφέρεια της Καμπανίας, μέρος του καζά της Θεσσαλονίκης.

Όσον αφορά στην εκ-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3

Η "ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ"
Ενδεικτική Βιβλιογραφία
του **Αν. Γκαλίτσιου**
σελ. 4

Η Βέροια & η Νάουσα κατά τον
περιηγητή του 17ου αι. Evliya Çelebi
της **Αν. Ταναμπάση**
σελ. 6

Ο Φραγκίσκος Πουκεβίλ στα
Πιέρια κατά το έτος 1806
του **Αρχιμ. Πορφ. Μπατσαρά**
σελ. 8

Η Ημαθία μέσα από τις
«Οδοιπορικές Σημειώσεις»
του Νικολάου Θ. Σχινά
του **ΑΘ. Βουδούρη**
σελ. 9

Περιδιαβαίνοντας τον τόπο
μας με συνοδοιπόρους ξένους
περιηγητές του 19ου & 20ου αι.
της **Ολ. Μπέτσα**
σελ. 11

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ
Το Ταξίδι Έλληνα Δημοσιογράφου
μέσα από τον κάμπο της Ημαθίας
του **Εμμ. Ξυνάδα**
σελ. 12

Η κατάσταση της Παιδείας
στις αρχές του 20ου αιώνα
με βάση τις καταγραφές του
επιθεωρητή Δ.Μ. Σαρρού
του **Γ. Ντελιόπουλου**
σελ. 14

Η Βέροια στα 1908
του **Δημ. Καρασάββα**
σελ. 15

Η Απελευθέρωση της Βέροιας
μέσα από τις Ενθυμήσεις της
Θάλειας Φλωρά Καραβία
του **Αντ. Γκαλίτσιου**
σελ. 17

Η Ημαθία μετά την
Απελευθέρωσή της, μέσα από
εντυπώσεις Κυπρίων Εθελοντών
του **Π. Παπαπολυβίου**
σελ. 19

Ἦρῃ δ' αἵξασα λίπεν ῥίον Οὐλύμποιο
Πιερίην δ' ἐπιβάσα καὶ Ἡμαθίην ἐρατεινὴν
σεύατ' ἐφ' ἵπποπόλων Ὀρηκῶν ὄρεα νιφόντα
ἄκροτάτας κορυφάς· οὐδὲ χθόνα μάρπτε ποδοῖν

Ομήρου *Ιλιάδα* Ξ 225-228

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

• Όσοι επιθυμούν να γίνουν μέλη της «Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας» μπορούν να επικοινωνούν στα τηλέφωνα: 6909727284, 6937032437

• Η αποστολή άρθρων, μελετών, επιστολών, σχολίων, προτάσεων, παρατηρήσεων κ.α. για δημοσίευση στα «ΧΡΟΝΙΚΑ», γίνεται τόσο στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η., όσο και στην ηλεκτρονική διεύθυνση «chronika_emi@yahoo.gr» με την ένδειξη: Για τα «Χρονικά» (Τα άρθρα δεν θα πρέπει να ξεπερνούν τις 5 σελίδες Α4 με μονό διάστιχο και μέγεθος γραμματοσειράς 12 στ. Δημοσιεύματα ή άρθρα με επιστημονικό υπόβαθρο θα πρέπει να συνοδεύονται από παραπομπές και ενδεικτική βιβλιογραφία).

• Η έκδοση των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ» στηρίζεται αποκλειστικά σε συνδρομές μελών και φίλων της Ε.Μ.Ι.Π.Η., για τον λόγο αυτό, ζητούμε την οικονομική υποστήριξή σας. Για την προβολή της επιχείρησής σας μέσα από τις σελίδες των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ», καθώς και για τις χορηγίες σας υπέρ της έκδοσης του εντύπου, καλέστε στο 6909727284

• Ο τραπεζικός λογαριασμός της Εταιρείας, όπου ο καθένας μπορεί να καταθέτει τις προσφορές του, είναι: Eurobank 0026-0077-10-0101737618

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΠΡΟΣ ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ» ΚΑΙ ΤΗΝ Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Εν Δράμα τη
10η Αυγούστου 2009

Προς
Τον Αξιότιμον
Κύριον Αθανάσιον Βουδούρη
Πρόεδρον Εταιρείας Μελετών
Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού
Ημαθίας
Εις ΦΥΤΕΙΑΝ ΗΜΑΘΙΑΣ

Αξιότιμε κύριε Βουδούρη,
Μετά πολλής της χαράς έλαβον το 5ον φύλλον της τριμηνιαίας εκδόσεως της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας «ΧΡΟΝΙΚΑ», το οποίον λίαν ευγενώς μοι απεστείλατε και θερμότατα σας ευχαριστώ δια την τιμητικήν αυτήν προσφοράν.

Με την ευκαιρίαν της επικοινωνίας μας, θα ήθελα από καρδίας να σας συγχαρώ δια το λίαν αξιόλογον έργον το οποίον επιτελεί η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Νομού Ημαθίας, τους πλούσιους καρπούς του οποίου γενόμεθα και ημεείς δια μέσου των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ».

Εύχομαι ο Κύριος της Εκκλησίας μας, να σας χαρίζη κάθε καλόν, ευλογίαν και χάριν και πλουσίως να σας ενισχύη εις το πολύπλευρον και σημαντικόν έργον το οποίο επιτελείτε.

Μετά πατρικών ευχών
† Ο ΔΡΑΜΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΒΕΡΟΙΕΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Θησέως 13, Αθήνα, Τ.Κ. 105 62, Τηλ-Fax: 210 32 24 169
Κιν. 694 400 94 79, E-mail: sylogosverieon@yahoo.gr

Αθήναι 17 Ιουνίου 2009
Αρίθμ. Πρωτοκ. 495.9

Προς
Την Εταιρεία Μελετών Ιστορίας &
Πολιτισμού Ν. Ημαθίας
Φυτεία Ημαθίας

Αξιότιμοι κύριοι,
Αποτέλεσε ευχάριστη έκπληξη, για τον Σύλλογό μας, η ενημέρωσή μας για την ίδρυση του Σωματίου σας. Είναι σημαντικό να γεννιούνται Σύλλογοι ή Σωματεία από νέους ανθρώπους με ακόρεστη δίψα για την έρευνα της Ιστορίας και του Πολιτισμού του τόπου καταγωγής των. Η Πνευματική δραστηριότητα της Εταιρείας, τον πρώτο χρόνο της λειτουργίας της, απεικονίζεται στην ύλη και το περιεχόμενο των Χρονικών. Η επιλογή των θεμάτων αφορά αποκλειστικά την Βέροια και εκ τούτου, εμείς οι παλαιότεροι ανασύρουμε πράγματα και γεγονότα από τις ξεχασμένες μνήμες μας, ευχάριστα.

Σας ευχαριστούμε για το υλικό που μας αποστείλατε και σαν μικρή ανταπόκριση σας στέλνουμε τα δύο πρώτα Φύλλα της μικρής ενημερωτικής εφημερίδας, που από το 2009 αρχίσαμε να εκδίδουμε και σας βεβαιώνουμε ότι είμεθα ανοικτοί σε οποιαδήποτε συνεργασία.

Δεχθείτε τα συγχαρητήρια όλου του Δ.Σ. για την όλη αξιέπαινη προσπάθειά σας.

Δια το Διοικητικό Συμβούλιο,

Πάτσος Ενάγγελος
Πρόεδρος

Όμηρος Κλήμης
Γραμματέας

ΧΡΟΝΙΚΑ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

Ιδιοκτησία

Εταιρεία Μελετών Ιστορίας
και Πολιτισμού Ν. Ημαθίας

Εκδότης

Αθανάσιος Βουδούρης
(Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.)

Διευθυντής

Εμμανουήλ Ξυνάδας
(Πρόεδρος Επιτροπής "Χρονικών")

Αρχισυνταξία -
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση

Νικόλαος Γ. Βουδούρης

Επιτροπή των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδας

Χάιδω Τζήκα - Μπατσαρά

Νικόλαος Γ. Βουδούρης

Ιωάννα Α. Ζιώγα

Αναστασία Γ. Ταναμπάση

Εκτύπωση

Ν.Καραμανλίδης & ΣΙΑ Ο.Ε.

Ν.Νικομήδεια Ημαθίας 23310 90234, 90339

Γραφεία

Δ.Δ. Φυτείας Δοβρά Τ.Θ. 149, Τ.Κ. 59100

τηλ: 6909 727 084

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
μέρους ή ακέραιων κειμένων,
αρκεί να αναφέρεται η πηγή

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν
μόνο την άποψη του συντάκτη
του κειμένου

ΕΝΤΥΠΑ, & ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Περιοδικά-Εφημερίδες

- 1) Εφημερίδα «Οι Καιροί» φ. 367 - 372
- 2) Περιοδικό «Πέλεκας», φ. 76
- 3) Περιοδικό Φίλιππος (Ι.Λ.Ε.Γ.Φ.) τχ. 63
- 4) Περιοδικό «Ποντιακή Εστία», τχ 161

Προσκλήσεις

- 1) ΥΠ.Π.Ο. & 11η Ε.Β.Α: Εκδήλωση «Στο φως του φεγγαριού» (Βέροια, 6-8-2009)
- 2) 11η Ε.Β.Α. & Οι Φίλοι του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας: Εκδήλωση με θέμα «Τι είναι μαγεία;» (Βέροια, 25-9-2009)
- 3) Παρουσίαση του βιβλίου του Γιώργου Λιόλιου «Σκιές της πόλης» (Αθήνα, 12 - 10 - 2009)

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. ευχαριστεί όλους όσους στηρίζουν με κάθε τρόπο τις προσπάθειές της, συμβάλλοντας στην προώθηση των στόχων και των σκοπών της.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλονται στους: Παναγιώτατο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης κ. κ. Άνθιμο, Νομαρχία Ημαθίας, Δήμο Βέροιας, Καθημερινή Εφημερίδα της Ημαθίας «Λαός», για την οικονομική τους υποστήριξη προς την Εταιρεία, με την αγορά τεμαχίων του ψηφιακού δίσκου (dvd) με τίτλο «Ο Μακεδονικός Αγώνας στην Κεντρική Μακεδονία» και του βιβλίου του Επιτίμου Προέδρου της Ε.Μ.Ι.Π.Η. κ. Παύλου Πυρινού, με τίτλο «Βεροιώτικα Σημειώματα».

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ 1η ΣΕΛΙΔΑ

κλησιαστική κατάσταση στην Ημαθία, εντός των ορίων της περιλαμβανόταν η Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης, μέρος της επισκοπής Καμπανίας, καθώς και μέρος της επισκοπής Κίτρους. Έδρα της Μητροπόλεως Βεροίας και Ναούσης ήταν η Βέροια, ενώ της επισκοπής Καμπανίας αρχικά το χωριό Επισκοπή Βεροίας και μετέπειτα το χωριό Καψόχωρα και το χωριό Κουλακιά.

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές η Ημαθία. Σ' αυτήν αναφέρθηκαν αρχαίοι και νεώτεροι συγγραφείς, όπως ο Όμηρος, ο Θουκυδίδης, ο Ηρόδοτος, ο Στράβωνας, ο Αρριανός, ο Πλίνιος, ο Κλαύδιος Πτολεμαίος, ο Στέφανος Βυζάντιος, οι Tafel και Forbiger, ο Abel κ.α., ενώ την επισκέφθηκαν μεγάλοι περιηγητές Έλληνες και ξένοι όπως ο Delacoulonche, ο Leake, ο Struck, ο Tselebi, ο Σχινάς κ.α. Επίσης την Ημαθία επισκέφθηκαν ερευνητές δημοσιογράφοι, απεσταλμένοι ως ανταποκριτές στον ευρύτερο Μακεδονικό χώρο, ενώ πολύ σημαντικές είναι οι μαρτυρίες και οι περιγραφές που μας δίνουν αγωνιστές των Βαλκανικών πολέμων, οι οποίοι βρέθηκαν στο χώρο της Ημαθίας, είτε από τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο είτε εκτός αυτού.

Η ιστορία, ο πολιτισμός, η παιδεία, η γεωγραφική της θέση, οι πεδιάδες της, τα προϊόντα της είναι μερικά από τα στοιχεία, τα οποία προκαλούν εντύπωση στους διάφορους ερευνητές, συγγραφείς και περιηγητές, οι οποίοι και θεωρούν σκόπιμο να αναφερθούν σε αυτά.

Η Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκτιμώντας την ιστορική και πολιτιστική παράδοση της Ημαθίας αποφάσισε, κατόπιν προτάσεως της επιτροπής των «ΧΡΟΝΙΚΩΝ», να αφιερώσει την έκδοση του συγκεκριμένου φύλλου στην Ημαθία και να την παρουσιάσει έτσι, όπως την είδαν τα μάτια Ελλήνων και ξένων περιηγητών, συγγραφέων, δημοσιογράφων, ερευνητών, αγωνιστών κ.α. και να κάνει γνωστό στο ευρύ κοινό την ιστορία και τον πολιτισμό της, καθώς και την προσφορά της στις δυο μεγάλες αυτές αξίες.

ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ ΗΜΑΘΙΑΣ**ΓΕΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ**

1. Στα «Μελετήματα Ημαθίας» δημοσιεύονται πρωτότυπες μελέτες για την αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία και γλωσσολογία, στην ελληνική γλώσσα.
2. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να βασίζονται σε πρωτογενές αδημοσίευτο υλικό, εμπλουτισμένες με ανάλογη βιβλιογραφική τεκμηρίωση. Δεν παρέχεται η δυνατότητα αναδημοσίευσης αυτούσιων παλαιότερων μελετών, οι οποίες έχουν δημοσιευτεί στην ελληνική γλώσσα σε άλλα έντυπα ή περιοδικά.
3. Παρέχεται η δυνατότητα δημοσίευσης μελετών (παράλληλα πάντοτε με την ελληνική) και σε μετάφραση σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική. Κατ' εξαίρεση γίνονται δεκτές και μελέτες δημοσιευμένες σε ξένη γλώσσα, μεταφρασμένες στην ελληνική, όταν αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Ημαθία και την Μακεδονία.
4. Τα θέματα των μελετών που αποστέλλονται προς δημοσίευση, θα πρέπει να σχετίζονται αποκλειστικά με τους εξής τομείς και τις διάφορες παραμέτρους τους: αρχαιολογία, ιστορία, λαογραφία, γλωσσολογία.
5. Η θεματική των μελετών θα πρέπει να αφορά γεωγραφικά τη Μακεδονία, με ιδιαίτερη βαρύτητα σε θέματα της Ημαθίας. Σχετικές θεωρούνται και μελέτες που σχετίζονται με τη ζωή και τη δράση κατοίκων της Ημαθίας και της Μακεδονίας και σε άλλες περιοχές (π.χ. Βαλκανική, Ευρώπη, Μ. Ασία, Αφρική κ.λ.π.).
6. Οι μελέτες δημοσιεύονται στο μονοτονικό σύστημα. Παρέχεται η δυνατότητα παράθεσης πηγών, αποσπασμάτων κ.λ.π. και στο πολυτονικό.
7. Κάθε μελέτη θα πρέπει να συνοδεύεται από σύντομη περίληψη (όχι μεγαλύτερη από το 1/3 της μελέτης) σε μία από τις εξής γλώσσες: Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ιταλική.
8. Ο μέγιστος αριθμός των σελίδων των προς δημοσίευση μελετών, καθορίζεται στις 70 σελίδες.
9. Οι προς δημοσίευση μελέτες θα πρέπει να υποβάλλονται απαραίτητα σε ηλεκτρονική μορφή και εκτυπωμένες, στην ταχυδρομική διεύθυνση της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Ηλεκτρονικά, θα πρέπει επίσης, να αποστέλλονται οι εικόνες, χάρτες κ.λ.π. που συνοδεύουν τον κείμενο, μαζί με τους σχετικούς υπότιτλους (λεζάντες). Το

σχετικό οπτικό υλικό θα δημοσιεύεται στο τέλος κάθε μελέτης.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ & ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΑΡΘΡΩΝ

1. Οι προς δημοσίευση στα «Μελετήματα Ημαθίας» μελέτες συγκεντρώνονται από τα μέλη της συντακτικής επιτροπής. Ως ανώτατο χρονικό όριο για τη δημοσίευση μελετών στον τόμο του εκάστοτε έτους τίθεται η αποστολή τους μέχρι την 1η Αυγούστου.
 2. Οι μελέτες, αφού πρώτα κριθεί από τη συντακτική επιτροπή ότι εμπίπτουν στη θεματολογία του περιοδικού και ότι πληρούν τις απαραίτητες τεχνικές προϋποθέσεις, αποστέλλονται για την τελική αξιολόγηση στα μέλη της επιστημονικής επιτροπής. Η αξιολόγηση των μελετών θα πραγματοποιείται με τη μέθοδο του «τυφλού» συστήματος, δηλαδή τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής δε θα γνωρίζουν εκ των προτέρων των συγγραφέα της μελέτης.
 3. Τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής, αφού πρώτα συγκεντρωθούν οι προς εξέταση μελέτες, συνέρχονται σε μία συνεδρίαση κατά την οποία μοιράζονται (ανάλογα με την ειδικότητά τους) το υλικό και αποφασίζουν να τις αποστείλουν σε δύο «κριτές» (εφόσον αυτό κριθεί απαραίτητο), οι οποίοι θα εκφράσουν τις απόψεις τους συμπληρώνοντας μία φόρμα με τα απαραίτητα πεδία, προβαίνοντας παράλληλα στις σχετικές παρατηρήσεις.
 4. Η επιστημονική επιτροπή, έχοντας υπόψη της τη γνωμοδότηση των κριτών, κοινοποιεί στους συγγραφείς τα σχετικά αποτελέσματα, στέλνοντάς τους παράλληλα το κείμενο με τις σχετικές παρατηρήσεις.
 5. Τα προς δημοσίευση άρθρα θα αποστέλλονται στους συγγραφείς σε δύο δοκίμια (διαδοχικά) προς διόρθωση, κατά τη διαδικασία ελιδοποίησης του περιοδικού. Οι συγγραφείς θα πρέπει σε διάστημα λίγων ημερών να επιστρέφουν στη συντακτική επιτροπή τα διορθωμένα κείμενα.
- Η έκδοση του περιοδικού συνοδεύεται και από συγκεκριμένο αριθμό ανατύπων, ο οποίος θα καθορίζεται κάθε φορά με απόφαση του Δ.Σ. της Ε.Μ.Ι.Π.Η. Τα ανάτυπα θα αποστέλλονται στους συγγραφείς μαζί με το τεύχος του περιοδικού.

Περισσότερες πληροφορίες στην ηλεκτρονική σελίδα της Εταιρείας emipi.wordpress.com

Βεροιώτικα Σημειώματα

Αποκλειστικά από την Ε.Μ.Ι.Π.Η. το νέο βιβλίο του Παύλου Πυρινού

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ:

- ✓ Βιβλιοπωλείο «Πυρινός»
- ✓ Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο»
- ✓ «Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου»
- ✓ Ταχυδρομικά, με αντικαταβολή (+ έξοδα αποστολής)

Τιμή: 10 ευρώ

DVD της Ε.Μ.Ι.Π.Η. για τον Μακεδονικό Αγώνα**ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ:**

- ✓ Βιβλιοπωλείο «Πυρινός»
- ✓ Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο»

Τιμή: 5 ευρώ

Τα

ΧΡΟΝΙΚΑ

θα τα βρείτε...

ΒΕΡΟΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας (Ελλης 8)
Βιβλιοπωλείο «Επίκαιρο» (Βενιζέλου 36)
Βιβλιοπωλείο «Πυρινός» (Βενιζέλου 50)

ΝΑΟΥΣΑ

Ευξείνιος Λέσχη Ποντίων Νάουσας (Χατζηγηρηγοριάδη 30)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Βιβλιοπωλείο Libro (Βετσοπούλου 32)

ΑΘΗΝΑ

«Βιβλιοθήκη του Ναυτίλου» (Χαρ. Τρικούπη 28)

...και στην ηλεκτρονική διεύθυνση

**emipi.
wordpress.
com**

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΤου
Αντωνίου Γκαλίτσιου
Ταμία Ε.Μ.Ι.Π.Η.

✱ **Δημητριάδης Βασίλης.** Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή : εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια. Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, 1973

Ο Εβλιγιά Τσελεμπή ήταν τούρκος περιηγητής και συγγραφέας του 17ου αι. Το έργο του είναι γνωστό με τον τίτλο Seyahatname (Ταξιδιωτικό) ή Tarih-I Seyyah (Ιστορία του ταξιδιού) και είναι χωρισμένο από τον ίδιο σε δέκα βιβλία, που περιγράφουν τις εντυπώσεις του από τα πολυάριθμα ταξίδια του (από την Αυστρία και τον Καύκασο ως την Αραβία, το Σουδάν και την Αιθιοπία). Τα αποσπάσματα για την Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, που παρουσιάζονται εδώ, προέρχονται από το 5ο και 8ο βιβλίο του και γράφτηκαν, κυρίως, κατά τη διάρκεια ταξιδιού του Εβλιγιά από την Κωνσταντινούπολη στην Κρήτη (το 1667-1668) με σκοπό να πάρει μέρος στην εκστρατεία των Τούρκων κατά της Κρήτης. Περιγραφή της Νάουσας στις σελίδες 245-248 και της Βέροιας στις σελίδες 249-268

✱ **Cousinery, Esprit Marie.** Voyage dans la Macedoine contenant des recherches sur l'histoire, la geographie et les antiquites de ce pays, τ.1. Paris, Imprimerie Royale, 1831
Ο Esprit-Marie Cousinery (1747-1833) εργάστηκε στο Προξενείο της Θεσσαλονίκης από το 1773 έως το 1793. Το δίτομο έργο του «Voyage dans la Macedoine» είναι βασισμένο στις αναμνήσεις και τις σημειώσεις του, δεδομένου ότι περιηγήθηκε τη Μακεδονία για σαράντα περίπου χρόνια και αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για την οικονομική και πολιτική κατάσταση της Μακεδονίας του 18ου αιώνα. Ο Κουζινιέρ περιγράφει την υποδοχή του στη Βέροια από έναν Μπεκέλα (Βικέλα), προστατευόμενο της Αγγλίας, πλούσιο και καλλιεργημένο. Αναφέρει ακόμα στοιχεία για τον πληθυσμό, τις αρχαιότητες, τα τείχη και τους ναούς της πόλης, καθώς και για την παραγωγή προσοφιών. Μιλά τέλος για τον έλεγχο, που ασκούσε στην πόλη ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων και τις δυσμενείς φορολογικές συνέπειες αυτού του γεγονότος. Πληροφορίες για τη Βέροια και τη Νάουσα στο 3ο κεφάλαιο του 1ου τόμου (σ.57-99) και κυρίως σ. 68-75.

http://www.ipet.gr/veroiia/show_rec.php?id=vt0t00005

✱ **Leake Martin William.** Travels in Northern Greece τ.3. London, J. Rodwell, 1835.

Ο Βρετανός αξιωματικός William Martin Leake (1777 - 1860) επισκέφθηκε την Ελλάδα στις αρχές του 19ου αιώνα (1804-1810). Οι εντυπώσεις του από τις περιηγήσεις του δημοσιεύθηκαν σε μια σειρά βιβλίων, που εκδόθηκαν σταδιακά από το 1821 μέχρι το 1859. Το βιβλίο Travels in Northern Greece εκδόθηκε το 1835 σε 4 τόμους.

Στις σελ. 290 κ.εξ. του 3ου τόμου περιγράφεται η Βέροια. Δίνονται πληροφορίες για την ύπαιθρο, τον πληθυσμό, τη βιοτεχνία, τις αρχαιότητες και το βοσκόδα της πόλης, καθώς και για έναν διάσημο αγγελιοφόρο με το όνομα «Άνεμος». Αναφορές στην περιοχή της Ημαθίας (Νάουσα, Βέροια, όρος Βέρμιο) στο κεφάλαιο 27 (XXVII) σ.258-301 του 3ου τόμου.

http://www.ipet.gr/veroiia/show_rec.php?id=vt0b00152

✱ **Pouqueville François Charles Hugues Laurent.** Voyage de la Grece, Paris, 1826-1827(2η εκδ.)

Ο Pouqueville, Γάλλος κυριολεκτικάς, περιηγητής και ιστοριογράφος, περπάτησε κυριολεκτικά όλη σχεδόν την ηπειρωτική Ελλάδα και ασχολήθηκε με τη συγγραφή έργων για την Ελλάδα. Το βιβλίο του «Voyage de la Grece», που κυκλοφόρησε σε 6 τόμους, αποτελεί (παρά τις κάποιες υπερβολές και υποκειμενισμούς του) μια πολύτιμη πηγή γνώσεων για την τουρκοκρατούμενη Ελλάδα λίγο πριν την Επανάσταση του 1821.

Σύντομη αναφορά στη Βέροια υπάρχει στον 1ο τόμο (σ.143) και λίγο πιο εκτενέστερη για τη Βέροια και τη Νάουσα στον 3ο τόμο (σ.93-96)

Το έργο «Voyage de la Grece» κυκλοφορεί και σε ελληνική μετάφραση, Pouqueville François Charles Hugues Laurent. Ταξίδι στην Ελλάδα : Μακεδονία – Θεσσαλία. Αθήνα, Αφοι Τολίδη, 1995.

Σύντομη περιγραφή για τη Βέροια, τη Νάουσα και την ευρύτερη περιοχή στις σελίδες 133-137. **Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Αρχιμ. Πορφύριου Μπατσάρ**

στη σελίδα 8.

http://www.ipet.gr/veroiia/show_rec.php?id=vt0b00153

✱ **Delacoulonche Alfred.** Memoire sur le berceau de la puissance macedonienne des bords de l'Haliakmon et ceux de l'Axius, Archives des Missions Scientifiques et Littéraires 8(1859) σ.67-288.

Ο Delacoulonche είναι ο πρώτος κατ' επάγγελμα αρχαιολόγος, που μελέτησε τις αρχαιότητες της Βέροιας, όταν την επισκέφθηκε το 1855. Επισκέφθηκε πολλά από τα μνημεία της (τζαμιά, ναούς, νεκροταφεία, καθώς και πολλές οικίες) και αντέγραψε πολλές επιγραφές. Το έργο του, που το χαρακτηρίζει η οξυνομία, η ακρίβεια και η ευρύτητα των ενδιαφερόντων και των απόψεων, αποτέλεσε πολύτιμο βοήθημα για τους μετέπειτα μελετητές της ιστορίας και των αρχαιοτήτων της Βέροιας.

Στις σελ. 105 κ.εξ και 246 κ.εξ. παρατίθενται πληροφορίες για την πόλη της Βέροιας. Μεταξύ άλλων δίνονται πληροφορίες για τον πληθυσμό, τις συνοικίες, τα τζαμιά, τις ενορίες, αρχαιότητες και επιγραφές.

http://www.ipet.gr/veroiia/show_rec.php?id=vt0b00150

✱ **L. Heuzey – D.Daumet.** Mission archeologique de Macedoine. Paris, 1876

Ο Leon Heuzey, Γάλλος αρχαιολόγος, επισκέφθηκε την Ημαθία το 1855 μαζί με τον Delacoulonche. Εντυπωσιάστηκε από τον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας και μετά από μια σύντομη ανασκαφή έφερε στο φως ένα μακεδονικό τάφο και την ανατολική πλευρά του ανακτόρου. Τα πορίσματα των ερευνών του μαζί με πολλά σχέδια του συνεργάτη του αρχιτέκτονα D. Daumet, αλλά και άλλες πληροφορίες για την περιοχή (για ευρήματα στα χωριά Παλατίτσια, Μπάρμπες και Κούτλας) δημοσίευσε το 1876 στο 2ο μέρος του έργου του Mission archeologique de Macedoine σ. 176 κ.ε.

✱ **Μηλιαράκης Αντώνιος.** Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά τον Emile Isabert / υπό Αντωνίου Μηλιαράκη. Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Ελληνικής Ανεξαρτησίας, 1878.

Ο ιστορικός και γεωγράφος Αντώνιος Μηλιαράκης (1841-1905), ήταν ιστορικός, γεωγράφος και ιδρυτικό μέλος της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, που ιδρύθηκε το 1881. Το έργο του «Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά τον Emile Isabert» αποτελεί μετάφραση αποσπάσματος του «Itineraire descriptif, historique, et archeologique de l' Orient / par le Dr Emile Isambert. 1re partie Grece et Turquie d' Europe. Paris, 1873. Πληροφορίες για περιοχές του Ν. Ημαθίας (Βέροια, Νάουσα, Παλατίτσια κ.α.) σ.113-122.

✱ **Σχινάς, Νικόλαος Θ.** Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας / Συνταχθείσα τη εντολή του επί των στρατιωτικών υπουργού υπό Νικολάου Θ. Σχινά ταγματάρχου. Εν Αθήναις, Τύποις «Messenger d' Athènes», 1886-7,(3 τόμοι).

Ο Νικόλαος Θ. Σχινάς, αξιωματικός του Μηχανικού, περιόδευσε στη Θεσσαλία, Ήπειρο και Μακεδονία και οι πληροφορίες, που συνέλεξε, εκδόθηκαν στην Αθήνα, σε 4 τόμους (1886-1897) με δαπάνη του Υπουργείου των Στρατιωτικών (η περιοδεία του στην Ήπειρο εκδόθηκε στην Αθήνα το 1897 από το τυπογραφείο του Υπουργείου των Στρατιωτικών με τίτλο «Οδοιπορικών Ηπείρου»). Το έργο έχει συνταχθεί με τη μορφή σημειώσεων για στρατιωτικούς σκοπούς. Στο σχετικό με τη Βέροια απόσπασμα περιέχονται πληροφορίες για την τοπογραφία, τα τείχη, τον πληθυσμό, τις συνοικίες, τους οίκους λατρείας, τα χάνια και την ύπαιθρο της πόλης. **Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Θ. Βουδούρη στη σελίδα 9**

http://www.ipet.gr/veroiia/show_rec.php?id=vt0t00003

✱ **Δήμιτσας Μαργαρίτης.** Η Μακεδονία εν λίθοις φθεγομένοις και μνημείοις σωζομένοις : ήτοι πνευματική και αρχαιολογική παράστασις της Μακεδονίας εν συλλογή 1409 ελληνικών και 189 λατινικών επιγραφών και εν απεικονίσει των σπουδαιότερων καλλιτεχνικών μνημείων. Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, 1988. Το βιβλίο αποτελεί φωτοανατύπωση της 1ης έκδοσης του 1896. Παρόλο που δεν είναι ένα περιηγητικό κείμενο, αλλά αφορά περισσότερο τη δημοσίευση του επιγραφικού υλικού, που βρέθηκε στη Μακεδονία, συμπεριλήφθηκε εδώ λόγω των σημαντικών πληροφοριών, που δίνει για την τοπογραφία και τα μνημεία της Ημαθίας.

Γενικά για την Ημαθία σ.15-16, για τη Βέροια σ.57-90, για τη Νάουσα και τη Σκύδρα σ.91-98, για τη Βεργίνα (Παλατίτσια και τα χωριά Κούτλας και Μπάρμπες) σ.175-216

✱ **Struck, Adolf.** Macedonische fahrten. II. Die

macedonische Niederlande, Sarajevo, 1908

Ο Στρουκ, υπάλληλος των μακεδονικών σιδηροδρόμων και από το 1905 διοικητικός διευθυντής του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, επισκέφθηκε τη Μακεδονία μεταξύ των ετών 1898-1903. Τις εντυπώσεις του από τις περιοδείες του κατέγραψε στο δίτομο περιηγητικό του έργο «Macedonische fahrten». Πληροφορίες για την Καμπανία, Βέροια, Νάουσα δίνονται στο 2ο τόμο (II. Die macedonische Niederlande). Αναφέρεται στην τοπογραφία και τη σύνθεση του πληθυσμού της Βέροιας, καθώς και στην ιστορία, τους ναούς, τα σχολεία, τις αρχαιότητες, την οικονομία (βιοτεχνία και γεωργία) και τη διοίκησή της (ήταν έδρα καϊμακάμης). Αναφέρει ακόμα πως η Βέροια ήταν έδρα μουσουλμανού σείχη, χριστιανού μητροπολίτη και εβραίου ραββίνου.

http://www.ipet.gr/veroiia/show_rec.php?id=vt0t00007

✱ **Ευστρατιάδης Ευστράτιος.** Μακεδονία: Η πρώτη περιοδεία έλληνας δημοσιογράφου, δημοσιευθείσα εις το «Σκριπ». Αθήναι, Τυπογραφείον Κωστή Χαιροπούλου, 1903. Το βιβλίο αποτελεί έκδοση άρθρων του δημοσιογράφου Ευστρατιάδη, που δημοσίευσε στην εφημερίδα «Σκριπ». Πληροφορίες για την Ημαθία σ. 128-136.

✱ **Παπαδόπουλος Στέφανος Ι.** Η κατάσταση της παιδείας το 1906 στην ύπαιθρο του καζά Θεσσαλονίκης (Μία ανέκδοτη έκθεση του Δημητρίου Μ. Σάρρου). Μακεδονικά ΙΕ (1975) σ.114-146.

Ο Δημήτριος Μ. Σάρρος περιόδευσε το 1906 ως «Γενικός Επιθεωρητής των εν Μακεδονία Ελληνικών Σχολείων» την ύπαιθρο του καζά (επαρχίας) Θεσσαλονίκης και έδωσε σε μια εκτενή έκθεσή του λεπτομερή και ενδιαφέροντα στοιχεία, τόσο για τα σχολεία, όσο και για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατοίκων των διαφόρων χωριών της περιοχής αυτής. Πληροφορίες για τα χωριά της Επισκοπής Καμπανίας σ.128-139. **Περισσότερα για την έκθεση του Δ.Σάρρου στο άρθρο του Γ.Ντελιόπουλου, σελίδα 14.**

✱ **Αρβανίτης Ανδρέας Ι.** Η Μακεδονία εικονογραφημένη. Εν Αθήναις, Τυπογραφείο της «Αυγής», 1909

Ο Ανδρέας Ι. Αρβανίτης ήταν γιατρός και Γενικός Γραμματέας του Παμμακεδονικού Συλλόγου της Αθήνας. Στο έργο του αυτό δίνονται πληροφορίες για την Ημαθία, τη Βέροια, τη Νάουσα, το Γιδά, το Βέρμιο όρος και τον ποταμό Αλιάκμονα. **Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Δ. Καρασάββα στη σελίδα 15.**

✱ **Ευαγγελίδης Τρύφων Ε.** Νέα Ελλάς, ήτοι ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική και αρχαιολογική περιγραφή των νέων ελληνικών χωρών : Ηπείρου Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων και οδηγός σαφής και ακριβής των ταξιδιωτών και περιηγητών...Εν Αθήναις, τύποις Δ. Γ. Ευστρατίου και Δ. Δελή, 1913.

Πληροφορίες για τη Βέροια και τη Νάουσα σ. 38 κ.ε. **Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο της Ο. Μπέτσα στη σελίδα 11.**

✱ **Φλωρά – Καραβία Θάλεια.** Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912 – 1913: Μακεδονία – Ήπειρος. Αθήναι, 1936. Η Θάλεια Φλωρά-Καραβία ακολούθησε τον ελληνικό στρατό κατά τη διάρκεια του πολέμου το 1912-13 και το βιβλίο της «Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία – Ήπειρος» γράφτηκε από τις σημειώσεις, που κρατούσε και εικονογραφήθηκε με έργα, που ζωγράφιζε, το διάστημα που ακολουθούσε το ελληνικό στράτευμα.

Πληροφορίες για την επίσκεψή της στη Βέροια δίνονται στο κεφάλαιο «Εντυπώσεις από την Βέρροια – 30 Νοεμβρίου 1912 σ.16-20. **Περισσότερα για το έργο αυτό στο άρθρο του Α. Γκαλίτσιου στη σελίδα 17.**

Η Βιβλιογραφία είναι ενδεικτική και δεν καταγράφει όλα τα περιηγητικά κείμενα, που αναφέρονται στην Ημαθία. Η σειρά, που ακολουθείται, είναι χρονολογική(από το παλιότερο στο νεότερο).

Βοηθήματα για τη σύνταξη αυτής της βιβλιογραφίας (πέρα από τα στοιχεία που αντλούνται από τα ίδια τα βιβλία που περιλαμβάνει η βιβλιογραφία):

• **Δ. Γουναροπούλου – Μ. Β. Χατζόπουλος.** Επιγραφές κάτω Μακεδονίας, μεταξύ του Βερμίου Όρους και του Αξιού ποταμού – τεύχος Α' Επιγραφές Βεροίας. Αθήνα, Υπουργείο Πολιτισμού- Εθνικών Ίδρυμα Ερευνών, 1998.

• <http://www.ipet.gr/veroiia/> **Βέροια «Μητρόπολις» της Μακεδονίας.** Ηλεκτρονική Τράπεζα Δεδομένων από το Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας - Παράρτημα Βέροιας του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Πολιτιστικής και Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας, που εδρεύει στην Ξάνθη.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΒΕΡΟΙΑ & Η ΝΑΟΥΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗ ΤΟΥ 17ΟΥ ΑΙ.

ΕΒΛΙΥΑ ÇELEBİ

Της Αναστασίας Γ.

Ταναμπάση

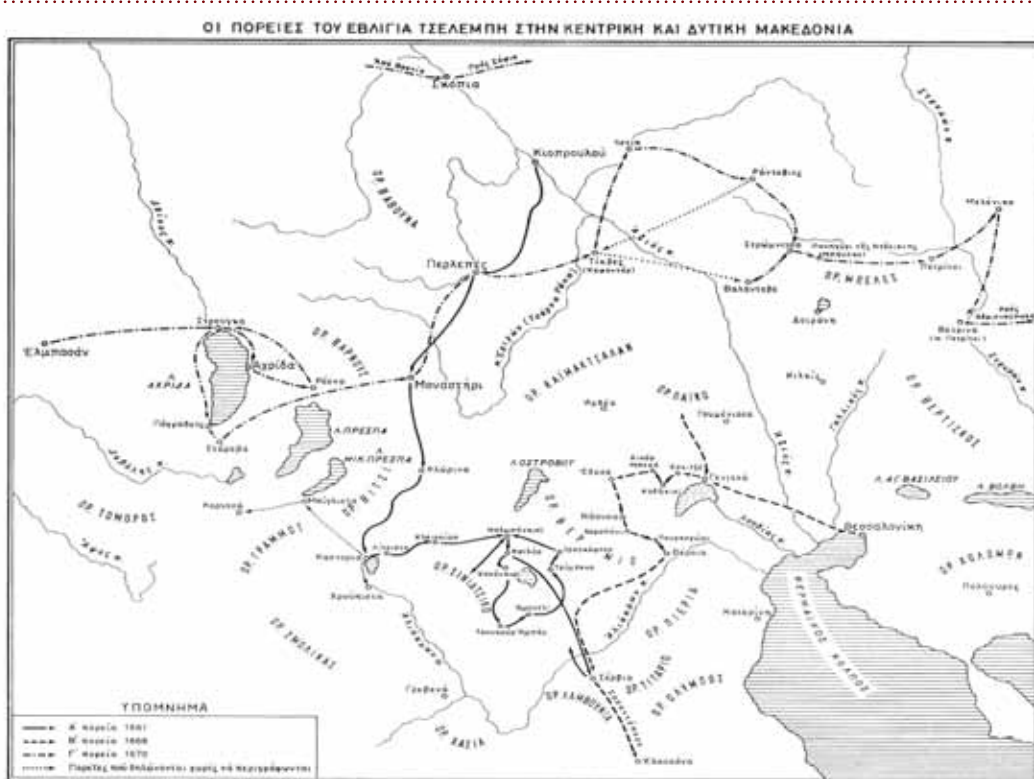
Ιστορικού - Μέλους Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί¹, γιος του αρχιχρυσόχου της αυλής του σουλτάνου, Ντερβίς Μεχμέτ Ζιλλή, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη στις 25 Μαρτίου 1611 (10 Μουχαρέμ 1020) και απεβίωσε πιθανότατα το 1683.

Οι πληροφορίες για τον ίδιο και την οικογένειά του αντλούνται από το έργο του, το περίφημο Seyahatnâme (Ταξιδιωτικό) ή Tarih-i Seyyah (Ιστορία του Ταξιδιού), που αποτελείται από δέκα βιβλία. Ο ίδιος στο πρώτο και δεύτερο βιβλίο του διηγείται ένα όνειρο, που-κατ' αυτόν-αποδίδει την κλίση του στα ταξίδια σε θεϊκό χάρισμα. Ονειρεύτηκε, συγκεκριμένα, ότι βρισκόταν στο τζαμί του Αχή Τσελεμπί, με σκοπό να προσκυνήσει τον προφήτη Μωάμεθ και μέσα στη σύγχυσή του, αντί να ζητήσει την ευλογία του (sefa'at), μπερδεύτηκε και του ζήτησε ταξίδια (seyahat). Ο προφήτης, αφού τον ευλόγησε, του ανέθεσε να ταξιδέψει σε ολόκληρη την οθωμανική αυτοκρατορία και να καταγράψει τις εντυπώσεις του.

Οι περιηγήσεις του Εβλιγιά Τσελεμπί άρχισαν από την Κωνσταντινούπολη και τα περίχωρά της το 1630 ή 1631 και ολοκληρώθηκαν, με βάση το δέκατο βιβλίο του, στην Αίγυπτο, το Σουδάν και την Αιθιοπία. Σύμφωνα με το Β. Δημητριάδη, σ' όλα του τα κείμενα υπάρχει πληθώρα κενών, κυρίως ως προς τις χρονολογίες, αλλά και άγραφα κεφάλαια, αποδεικτικό στοιχείο ότι ο Τσελεμπί πέθανε αφήνοντας ανολοκλήρωτο το έργο του. Ένα έργο, που παρότι δεν αποτελεί την πλέον αξιόπιστη ιστορική πηγή, εντούτοις παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία, τις λαϊκές παραδόσεις των διαφόρων περιοχών, τη γεωγραφία, σημαντικά δημογραφικά στοιχεία, καθώς και στοιχεία του πολιτισμού και της καθημερινότητας των κατοίκων.

Στο όγδοο βιβλίο του εστίασε στη συμμετοχή του στην εκστρατεία εναντίον της Κρήτης. Στη διαδρομή μέχρι να φτάσει εκεί, το 1668 πέρασε από τη Νάουσα και τη Βέροια, που ανήκαν στο σαντζάκι της Θεσσαλονίκης². Είναι αξιοσημείωτη η μικρή έκταση, που καταλαμβάνει η περιγραφή της Νάουσας, διότι το πιθανότερο είναι ότι ο περιηγητής δεν έμεινε στην πόλη. Ο Β. Δημητριάδης στη διατριβή του³ θεωρεί ότι αυτό συνέβη, επειδή εκεί δε διέμενε μουσουλμανικός πληθυσμός ούτε υπήρχαν κτίρια οθωμανικής αρχιτεκτονικής. Αναφέρει δε και το προνόμιο, που απολάμβαναν η Νάουσα και οι κάτοικοί της με σουλτανικό φερμάνι, το οποίο προέβλεπε να μην κατοικεί και να μη διανυκτερεύει κανένας μουσουλμάνος στην πόλη. Εξαιρούνταν ο πολιτικός διοικητής, ο μουτεβελλής⁴ και ο καδής⁵.

Νάουσα (Avusdos)

Ο Εβλιγιά Τσελεμπί περιέγραψε τη Νάουσα⁶ ως μία εύφορη κωμόπολη απίστων με 1.000 σπίτια, χτισμένη στους πρόποδες της θερινής βοσκής στο Βέρμιο⁷. Αποτελούσε τμήμα του σαντζακίου Θεσσαλονίκης και έδρα ναΐπη, δηλαδή αντιπροσώπου του καδή της Βέροιας. Ήταν, επιπλέον, βακούφι του Γαζή Εβρενός, διοικούμενο από τον Επίτροπο του βακουφίου, το μουτεβελλή (mütevelli). Όλοι οι κάτοικοί της ήταν ορθόδοξοι χριστιανοί (Rüm millet). Στη Νάουσα μπορούσε κανείς να επισκεφτεί την αγορά, το παζάρι, τους ανθοκήπους, τους κήπους και τ' αμπέλια, ενώ το κλίμα της περιοχής προδιέθετε ευχάριστα. Αναχωρώντας ο περιηγητής πέρασε από τα χωριά Ντελιμάνο, Χωραπάνι, Γιογουρνίτσα (Νέα Κούκλαινα), Τουρκοχώρι (Πατρίδα) και Κρεβατά.

Βέροια (Kara Ferye)

Σε αντίθεση με τη Νάουσα, ο Εβλιγιά Τσελεμπί παρέμεινε στη Βέροια⁸. Στην εισαγωγή του παρέθεσε δύο παραδόσεις ως προς την ονομασία της πόλης. Μας πληροφορεί, καταρχήν, ότι κατά τα βυζαντινά χρόνια η πόλη ιδρύθηκε από τη βασιλοπούλα Ana Ferye (μητέρα Βέροια), κόρη του χριστιανού ηγεμόνα Şerkice. Αντίστοιχα, την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, επί Σουλτάνου Μουράτ Α', ο Γαζή Εβρενός διατάχθηκε να καταλάβει το κάστρο της Βέροιας. Μεταξύ των γαζήδων, που είχαν σταλεί από τον Εβρενός, πρώτος κάποιος με το όνομα Καρά Φεριέ ή Καρά

Φερέ πάτησε το πόδι του στην πόλη και κατόπιν ανέλαβε τη διοίκηση. Ο Τσελεμπί διευκρίνισε, εξάλλου, ότι ο Καρά Φεριέ είχε αναρριχηθεί με σκοινιά στο κάστρο της πόλης.

Η Βέροια αναφέρεται ως καζάς 300 άσπρων, τμήμα του σαντζακίου Θεσσαλονίκης και του εγιαλετίου Ρούμελης⁹. Είναι μία από τις λίγες πόλεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, που δεν αποτελούσαν χάσια ή βακούφια¹⁰. Ο Τσελεμπί δεν παρέλειψε να επισημάνει και τους διοικητές της πόλης, ενώ διαπίστωσε ότι στη Βέροια κατοικούσαν πάρα πολλοί μορφωμένοι και ενάρετοι κάτοικοι, με άλλα λόγια μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της ήταν μουσουλμάνοι¹¹. Στην πόλη μπορούσε κανείς να εντοπίσει αναπληρωτή του κεχαγιά των σπαχήδων, σερντάρη των γενιτσάρων¹², αγορανόμο, κεχαγιά της πόλης, εισπράκτορα για τα τέλη της αγοράς, εισπράκτορα του κεφαλικού φόρου, σουμπάση, και απόλυτο άρχοντα. Ο Τσελεμπί μας πληροφορεί ακόμη ότι λόγω της καταστροφής του άλλοτε δυσπρόσιτου κάστρου της πόλης, δεν υπήρχε φρουρά και κατ' επέκταση φρούραρχος.

Ο πληθυσμός της Βέροιας υπολογίστηκε από τον περιηγητή σε σπίτια. Καταμέτρησε 4.000 σπίτια χαρακτηρίζοντάς τα ωραία αρχοντικά, εύπορα, όμορφα διακοσμημένα, δίπατα και πετρόχιστα. Κατέταξε, μάλιστα, στις πλέον περιφημες κατοικίες το σεράι του Μπεκίρ Εφέντη και το σεράι του Μουσταφά Αγά. Με βάση τα γραφόμενά του, εκείνη την περίοδο υπήρχαν 16 μουσουλμανικές συνοικίες, 15 συνοικίες Ελλήνων, Λατίνων¹³, Σέρβων, Βουλγάρων, και 2 ομάδες cema'at Εβραίων, εκ των οποίων οι περισσότεροι

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ανήκαν στους Εβραίους Frani. Λαμβάνοντας υπ' όψη τις σημειώσεις του, η θρησκευτική ζωή της πόλης ήταν έντονη, αν αναλογισθεί κανείς την ύπαρξη 16 παλαιών τζαμιών, που ανέφερε. Από τα τζαμιά, εκείνα που κατά το παρελθόν υπήρξαν εκκλησίες, ήταν του Γαζή Μουράτ Χαν Α' ¹⁴, του Μουσά Τσελεμπί και του Φραντζή. Λειτουργούσαν, συγχρόνως, τα τζαμιά του Μουφτή, του Μαχμούτ Εφέντη, του Εμίρ Τσελεμπί. Ο περιηγητής δε διευκρίνισε σε ποια χρονική στιγμή ή περίοδο ανεγέρθηκαν τα συγκεκριμένα τζαμιά. Κατέγραψε, επίσης, 3 μεντρεσέδες ουλεμάδων, 10 γραμματοδιδασκαλεία, 5 τεκέδες δερβίσηδων.

Ο Τσελεμπί απαρίθμησε και τα βεροιώτικα οθωμανικά λουτρά της πόλης, που τότε ανέρχονταν στα 70, από τα οποία 5 ήταν διπλά και κατά την άποψή του, αναπαυτήρια ψυχής. Ένα τέτοιο διπλό λουτρό ήταν του Σινάν του Αλατά (Tuzci), το γνωστό ως Τσις Χαμάμ. Στην περιγραφή του συμπεριέλαβε και τα 3 πτωχοκομεία, που λειτουργούσαν, ενώ από τα γραφόμενά του διαπιστώνεται ότι η εμπορική κίνηση στην πόλη ήταν αξιόλογη. Υπολόγισε 600 καταστήματα, 15 χάνια εμπόρων και ένα μπεζεστένι, όπου πωλούνταν πετσέτες μπάνιου. Εκείνο, όμως, που τον εντυπωσίασε ήταν οι νερόμυλοι της πόλης, που ανέρχονταν στους 300 και για τον ίδιο, «*παρόμοιοί τους δεν υπάρχουν σε καμιά άλλη χώρα*».

Έπλεξε, ταυτόχρονα, το εγκώμιο της θερινής βοσκής της Νάουσας εννοώντας το όρος Βέρμιο. «*Είναι μια βοσκή με γρασίδι και φυτά και χιλιάδες ζωογόνα νερά...Είναι ένας εξαίρετος εξοχικός τόπος, άξιος επισκέψεως*». Στην περιγραφή του επεσήμανε ότι τα νερά της πόλης ανάβλυζαν από ένα βράχο στο χωριό Sekerköy ή Ζαχαροχώρι, το σημερινό Σέλι. Τα νερά του ποταμού κυλούσαν κάτω από τη γέφυρα του Σινάν Μπέη, την οποία ο Τσελεμπί συνέκρινε με έργο του βασιλιά Χοσρόη ¹⁵: «*...μοιάζει σαν ένα ουράνιο τόξο σαράντα οργιές. Είναι μια περίτεχνη, αξιοθαύμαστη γέφυρα*».

Σημαντική πληροφορία θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς μια «συνήθεια», που είχαν οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Βέροιας, αλλά και των Βοδεών ¹⁶, την περίοδο του χριστιανικού Πάσχα, γιορτή που ο περιηγητής χαρακτήριζε ως κακόφημη γιορτή. «*Την ημέρα εκείνη όλοι οι άπιστοι θα κλειδωθούν στα σπίτια τους, θα ντυθούν και θα οπλισθούν και δε θα βγουν έξω από τα καταραμένα σπίτια τους. Όλοι οι μουσουλμάνοι τις ημέρες εκείνες των κόκκινων αυγών ντύνονται και ζώνονται τα άρματα σαν να είναι μεγάλη γιορτή και σαν να είναι το Κουρμπάν Μπαϊράμι. Όλοι οι μαχητές γαζήδες, κατάφορτοι με πολεμικά άρματα, εκείνη την ημέρα, όπου να φτάσει το βράδυ, ρίχνουν κανονιές και τουφεκίες και φωνάζοντας την πολεμική κραυγή των μουσουλμάνων Αλλάχ Αλλάχ, συγκεντρωμένοι σε ομάδες γυρνούν και ψάχνουν να βρουν τους άπιστους, που βγαίνουν έξω, τα όμορφα άπιστα αγόρια και τα κορίτσια των άπιστων. Αν ως το βράδυ βρουν έξω έναν άπιστο, αμέσως τον περιτέμνουν και τον τιμούν κάνοντάς τον μουσουλμάνο και ανεβάζοντάς τον σ' ένα άλογο στολισμένο με πολύτιμα πετράδια και με συνοδεία όλων των προυχόντων της πόλης τριγυρίζουν το νεοφώτιστο μουσουλμάνο και του κάνουν μεγάλες τιμές...Μόνο στα Βοδενά και στη Βέροια αυτό συμβαίνει. Αλλά ο λαός της Βέροιας*

είπε: Δεν το κάνουμε κάθε χρόνο. Το κάνουμε από καιρό σε καιρό».

Οι πληροφορίες του, όμως, δεν ολοκληρώνονται με την προαναφερθείσα «συνήθεια». Αναφερόμενος στα προϊόντα της Βέροιας, ξεχωρίζει τα λευκά προσόψια του μπάνιου (hanlu), τις πετσέτες και τα μπουρνούζια, καθώς και τα μεταξωτά σεντόνια. Προϊόντα άριστης ποιότητας, που κατά τον περιηγητή ήταν δύσκολο να βρεθούν σε άλλη περιοχή και τα θεωρούσε ανώτερα από τα υφάσματα της Καλαμάτας και της Τραπεζούντας. Έκανε ακόμη λόγο για τα ρόδια της Βέροιας, το ρύζι, το βαμβάκι, το 7 ειδών σιτάρι και για άλλα 77 προϊόντα.

Πολύτιμα είναι τα στοιχεία, που μας παραθέτει για τους çalab, καθώς και για την ενδυμασία των κατοίκων της πόλης. Οι çalab ήταν οι σκλάβοι της Βέροιας, οι οποίοι υπάκουαν στο δικό τους μπέη. Μόνο εκείνος είχε το δικαίωμα να τους τιμωρεί στην περίπτωση κάποιου παραπτώματος. Ο Τσελεμπί, μάλιστα, καταχώρισε στο βιβλίο του και ονόματα τέτοιων μπέηδων. Από την άλλη πλευρά, ως προς την ενδυμασία των κατοίκων, πληροφόρησε ότι οι Βεροιώτες φορούσαν τσόχα των συνόρων, κοντούς, παντελόνια με κόπτσες και κάλυπταν το κεφάλι τους με καλπάκι, ενώ οι γυναίκες και τα κορίτσια της πόλης φορούσαν τσόχες χοντρές και πολύχρωμες, τύλιγαν τα πρόσωπά τους με καλύπτρα από άσπρο λεπτό τουλπάνι και κάλυπταν τα κεφάλια τους με μπερέτες από κόκκινη χοντρή τσόχα.

Στη Βέροια ανακάλυψε, επίσης, 26 τόπους αναψυχής. Γνωστότερος τόπος περιπάτου θεωρούνταν αυτός του Τζαγλαλίκ (Câglâyik), που κατά τον περιηγητή έμοιαζε με περσικό δρόμο με δενδροστοιχίες. Αναλύοντας περαιτέρω τον τόπο λατρείας (ibadet-gâh) της Βέροιας, ο Τσελεμπί κατέληξε ότι δεν είχε ξαναδεί ανάλογο τόπο προσευχής και λατρείας και τον παρομοίωσε με μεγάλο, ανοικτό και αξιοθέατο μεντρεσέ ¹⁷. Κατόπιν απαρίθμησε τους τόπους προσκυνήματος των τάφων των πιστών μουσουλμάνων, από τους οποίους παρέθεσε περισσότερα βιογραφικά στοιχεία για τον Αχί Τσελεμπί ¹⁸, ποιητή του σουλτάνου Σελίμ Χαν Α'.

Κατά την αναχώρησή του από την πόλη, σημείωσε ότι πέρασε από τα χωριά Λόζβιτζα (Κάτω Τριπόταμος), Μπεσκίρ, Ντουμιάτ και Όζιτζε. Διήλθε, μάλιστα, από τα χριστιανικά χωριά του Βερμίου και από ένα «θεοποίητο» λατομείο μαρμάρου, το οποίο νοίκιαζαν συνεταιρικά χριστιανοί από πολλά χωριά. Η τελευταία πληροφορία είναι αξιοπρόσεχτη, καθώς ο συγκεκριμένος συνεταιρισμός δε συναντάται σε άλλες γραπτές πηγές ¹⁹.

Σε γενικές γραμμές, όταν άρχισε να γράφει ο Εβλιγιά Τσελεμπί, είχε θέσει ως σκοπό του την τέρψη και την περαιτέρω επιμόρφωση των αναγνώστών του, που ήταν οι μουσουλμάνοι διανοούμενοι της εποχής του. Μολονότι συχνά αρεσκόταν να γράφει με μία δόση υπερβολής, εντούτοις μέσα από το έργο του εμπλουτίζουμε τις γνώσεις μας γύρω από την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι σημαντική η συμβολή του στη γνωριμία μας με την Ημαθία μέσα από τη σκοπιά του «άλλου», του μουσουλμάνου γείτονά μας.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Δημητριάδης, Β. (1973). Η κεντρική και δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί. Διατριβή επί διδασκαλίας. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, σσ. 1-8.

2. Δημητριάδης, ό.π., σ. 29. Σαντζάκι: κύρια διοικητική μονάδα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Εποπτευόταν από ένα στρατιωτικό διοικητή ή σαντζάκιπεη, στον οποίο ο μονάρχης έδινε ένα φλάμπουρο (σαντζάκ) ως σύμβολο της εξουσίας του. Ιναλτζίκ, Χ. (1995). Η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η κλασική εποχή 1300-1600. (Μτφ. Κοκολάκης Μ.) Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 183.

3. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 245, 246.

4. Μουτεβελλής: Υπάλληλος του βακουφιού. Διοριζόταν από τον αφιερωτή του βακουφιού και μεταξύ των αρμοδιοτήτων του ήταν να φροντίζει για τη συγκέντρωση και την αύξηση των εσόδων του ιδρύματος, να εποπτεύει την εφαρμογή των όρων του αφιερώματος, να πληρώνει τους υπαλλήλους και να καλύπτει οικονομικά τη συντήρησή και τις επισκευές. Ιναλτζίκ, ό.π., σ. 245.

Καδής: Δικαστής που ζούσε στην πόλη και επέπτευε τις εργασίες των δικαστηρίων, έστελνε αντιπροσώπους στις διάφορες κοινότητες της περιοχής του και γενικότερα, επέβλεπε την εφαρμογή ή μη των διοικητικών και οικονομικών αποφάσεων του σουλτάνου. Με αυτόν τον τρόπο, γινόταν και έπότης των οικονομικών υπηρεσιών. Ιναλτζίκ, ό.π., σ. 206.

5. Όπως δημοσιεύει ο Coysinery στο βιβλίο του Voyage, σε τεφτέρι του βακουφιού του Elhac Gazi Bey των ετών 1838-1840 αναγράφονται 2 μουσουλμανικές συνοικίες στη Νάουσα. Πρόκειται για τη συνοικία του Τζαμιού με 33 οικογένειες και της Νέας Συνοικίας (Cedid) με 28 οικογένειες. Επομένως, στις αρχές του 19ου αιώνα κατοικούσαν μουσουλμάνοι στη Νάουσα. Βλ. Δημητριάδης, ό.π., σ. 246.

6. Υπάρχουν δύο παραδόσεις ως προς την ίδρυση της Νάουσας. Η πρώτη προσδιορίζει ως ιδρυτή της πόλης τον Γαζή Εβρενός και η δεύτερη το Σείχη Ιλαχί, η οποία είναι και η επικρατέστερη. Με βάση την πρώτη παράδοση, ο Σουλτάνος είχε κάποτε ανακοινώσει στον Εβρενός ότι θα του παραχωρούσε όση έκταση κάλυπτε ένα δέρμα βουβαλιού. Τότε εκείνος το έκοψε σε λωρίδες και τελικά περιέφραξε μεγάλη έκταση με αυτές. Από την άλλη, με βάση τη δεύτερη παράδοση, πιθανός ιδρυτής της Νάουσας είναι ο Σείχης Ιλαχί μετά από εντολή που δέχτηκε από τον Αχμέτ Μπέη, εγγονό του Εβρενός Μπέη. Επιπλέον, στις πληροφορίες που παραθέτει ο Δημητριάδης στη διατριβή του, η Νάουσα εκτός από βακούφι του Γαζή Εβρενός, αποτελούσε και χάσι της βαλιντέ σουλτάνας, δηλαδή της μητέρας του Σουλτάνου. Διοικητικά υπαγόταν στον πασά της Θεσσαλονίκης, ενώ τη διοικούσαν 8 ή 10 άρχοντες εκλεγμένοι από τους κατοίκους. Οι Ναουσαίοι πλήρωναν στον Αντιπρόσωπο της Βαλιντέ Σουλτάνας τη δεκάτη και για το βακούφι του Γαζή Εβρενός από δύο παράδες ο καθένας. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 246, 247.

7. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 248, 249.

8. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 249, 250.

9. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 250.

10. Δημητριάδης, ό.π., σ. 31. Βακούφι: Φιλανθρωπικό ίδρυμα οικονομικά και διοικητικά ανεξάρτητο. Στην ισλαμική κοινωνία όλα τα αγαθοεργά ιδρύματα έπαιρναν τη μορφή βακουφιού. Στο βακφιγιέ ο αφιερωτής του βακουφιού προσδιόριζε το σκοπό και το γενικότερο πλαίσιο διαχείρισης του βακουφιού. Με βάση την ισλαμική νομοθεσία, ιδιοκτησιακά δικαιώματα στο βακούφι διέθετε μόνο ο Θεός, ώστε να εξασφαλισθεί η συνέχιση των υπηρεσιών ακόμη και σε περίπτωση κυβερνητικών ή πολιτικών αλλαγών. Βέβαια στην οθωμανική αυτοκρατορία όλα τα βακούφια ελέγχονταν από το κράτος. Ιναλτζίκ, ό.π., σ. 245. Χάσι: Διοικητική μονάδα της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

11. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 251-265.

12. Σερντάρης των γεντσάρων: ο αρχηγός των γεντσάρων. Σούμπασης: Είχε αστυνομικά καθήκοντα. Υποχρεούνταν να επιβλέπει τις διάφορες συντεχνίες και τις τιμές των εμπορευμάτων, ενώ ήταν υπεύθυνος για την ασφάλεια των κατοίκων της πόλης. Είχε το δικαίωμα να επιβάλλει τιμωρίες. Απόλυτος άρχοντας: Άρχοντας, του οποίου οι αρμοδιότητες και εξουσίες δεν μπορούν να προσδιορισθούν. Δημητριάδης, ό.π., σσ. 36, 37.

13. Εννοούνται οι Βλαχόφωνοι.

14. Διαφορετικά ονομαζόταν τζαμί του Χουνκιάρ. Πρόκειται για το κτίριο της Παλαιάς Μητρόπολης. Δημητριάδης, ό.π., σ. 254.

15. Χοσρόης: Πέρσης βασιλιάς, που ανήκε στον οίκο των Σασσανιδών.

16. Βοδενά: η σημερινή Έδεσσα.

17. Μεντρεσές: Ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ιναλτζίκ, ό.π., σ. 287.

18. Το πραγματικό όνομα του ποιητή ήταν Benli Hasan. Δημητριάδης, ό.π., σ. 264.

19. Δημητριάδης, ό.π., σ. 49.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Ο ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΠΟΥΚΕΒΙΛ ΣΤΑ ΠΙΕΡΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1806

Του Αρχιμ.

Πορφυρίου Μπατσάρά

Ηγ. Ι.Μ. Τίμιου Προδρόμου

Εξαιρετικός φιλέλληνας ο γάλλος επιτετραμμένος στην Θεσσαλονίκη, ο μάλλον γνωστός Φραγκίσκος Πουκεβίλ, κατέγραφε ότι συναντούσε στα περίφημα ταξίδια του στην οθωμανοκρατούμενη Ελλάδα, λίγο πριν και κατά την εξέγερση του 1821. Στην δική του πέννα χρωστούμε την καταγραφή του Μαρτυρίου του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, που καταγόταν από το Τζούρχλι Γρεβενών και μαρτύρησε στα Ιωάννινα, καθώς και του Αγίου Νέου Ιερομάρτυρος Δημητρίου του εν Αγία Μαρίνη (=Σαμαρίνα). Των αυταδέλφων παιδιών από την Πάτρα, των Αγίων Νεομαρτύρων από την εξέγερση στην δική μας Νάουσα και πολλών ακόμα.

Εδώ τώρα παρουσιάζουμε ένα ταξιδιωτικό κείμενο του σπουδαίου εκείνου ανθρώπου των Γραμμάτων, του φιλέλληνα και φιλορθόδοξου ρωμαιοκαθολικού γάλλου πολιτικού.

Η αναφορά στα χωριά των Πιερίων, που σήμερα ανήκουν στον Νομό Ημαθίας και στην Μητρόπολη Βερροίας και Ναούσης, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, αφού είναι σπάνια έως ανύπαρκτα τα κείμενα περιηγητών για τα ξεχασμένα ακόμα και σήμερα χωριά μας, και μας συγκινεί.

Παρουσιάζοντας, ελαφρώς γλωσσικά διορθωμένο, αυτό το ταξιδιωτικό κείμενο του Πουκεβίλ, σχολιάζουμε μόνο τα πρώτα στοιχεία που αναφέρει, γιατί η λεπτομερής ανάλυσή απαιτεί ειδική δημοσίευση. Το κείμενο παρουσιάζεται από πρόσφατη έκδοση του εκδοτικού οίκου Αφών Κυριακίδη της Θεσσαλονίκης, σε μετάφραση Γιάννη Τσάρα.

Η αναφορά μας βρίσκεται στις σελίδες 87 έως 89 από το «Ταξίδι στη Δυτική Μακεδονία» του Φραγκίσκου Πουκεβίλ, κατά την χρονική περίοδο της Ανοίξεως του έτους 1806.

Ένα δρασκέλι από τα όρια με την Δυτική Μακεδονία κάνει ο Πουκεβίλ και βρίσκεται στα Πιέρια. Πρώτο χωριό που συναντάει ο Δράσκος. Πρόκειται φυσικά για το σημερινό μας Δάσκιο, και είναι άξια απορίας η ευκολία με την οποία τα ονόματα των χωριών μας άλλαξαν κατά την δεκαετία του 1920, επειδή ακούγονταν ξενόφερτα. Δεν υπολογίσθηκε η ηλικία αυτών των ονομάτων, ούτε καν η γραμματική ρίζα τους και οι ποικίλες φθογγολογικές προφορικές ή και γραπτές μεταβολές των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου. Και έτσι ενώ ήταν πολύ εύκολη η αναγνώριση των αρχαίων ριζών στα ονόματα, η αλλαγή τους δεν θυμίζει πλέον τίποτα από το

παρελθόν.

Ντράτσικο πιθανώς και ο Πουκεβίλ να άκουσε το όνομα του τελευταίου χωριού στα δικά μας Πιέρια, αλλά το μετέτρεψε πολύ φυσιολογικά σε Δράσκο. Ο Δράσκος λοιπόν έλαβε το όνομά του, στο έργο του Πουκεβίλ, με μία απλή φθογγολογική μεταβολή του Ντ στο αντίστοιχο Δ. Και έτσι, τόσο απλά, το Ντράτσικο έγινε από τον γάλλο σοφό Δράσκος. Όνομα καθαρά ελληνικό, που φανερώνει ακριβώς την θέση του χωριού στο δρασκέλισμα, στο πέραςμα δηλαδή με ένα μόνο δρασκέλι, από την Κεντρική στην Δυτική Μακεδονία και την Θεσσαλία.

Η λεύγα ως μέτρο μήκους ισοδυναμεί με 4,44 χιλιόμετρα, ενώ η οικογένεια, αυτά τα χρόνια, μετρά 8 με 10 μέλη.

«...Πέντε λεύγες στα Β του Βελβεντού είναι ο

Δράσκος, ένα χωριό με εξήντα ελληνικές οικογένειες. Και δύο λεύγες στα Β του είναι η Κόκοβα, μία κωμόπολη με εκατόν πενήντα σπίτια. Μισή λεύγα κάτω από το χωριό αυτό που υπάγεται στη Βέροια, είναι το Μοναστήρι του Προδρόμου, του Ορφέα του Χριστιανισμού, που η φωνή του διαλάλησε τον ερχομό του Μεσσία. Το κτίριο αυτό το έχτισε στα 1100 ο Διονύσιος, ένας άγιος νέος στο αγιολόγιο της Ορθόδοξης Εκκλησίας, που έχτισε ένα εξωκκλήσι αφιερωμένο στον Προφήτη Ηλία στην πιο ψηλή κορυφή του Ολύμπου. Το μοναστήρι αυτό βρίσκεται στην μέση ενός δάσους από πουρνάρια, από μυρτιές, από δάφνες και από παλιούρια, που στεφανώνουν το ρέμα του Αλιάκμονα. Έχει εκατόν εβδομήντα κελλιά, πολλά αρχονταρίκια και μία εκκλησία που την υπηρετούν εκατό μοναχοί. Στην περιοχή του Μοναστηριού τους πρόσθεσαν πολλά μετόχια, αμπέλια και κτήματα που τα ονομάζουν Αγρούς. Άσυλο καταξιωμένο από την χριστιανική φιλανθρωπία, δέχονται

σέ αυτό κάθε ξένο δωρεάν, είτε στρατοκόπος είναι και ζητάει ψωμί και βοήθεια είτε ταξιδεύει καβάλα. Το αρχονταρίκι σμίγει φτωχό και πλούσιο και δίνει σε όλους τα απαραίτητα, για να συνεχίσουν τον δρόμο τους.

»Στο μοναστήρι αυτό φυλάγουν την διαθήκη του ιδρυτή, που περιέχει εξόν από τον Κανονισμό του Μοναστηριού, την ιστορία των ταξιδιών του, τον Κατάλογο των Αδελφάτων ή των θρησκευτικών περιουσιών που πρέπει να στέλνουν δοσίσματα στο μοναστήρι. Σύμφωνα με αυτήν την διαθήκη, οι καλόγηροι του Προδρόμου δέχονται από κάθε σπίτι του Βελβεντού μία οκά λινάρι σε νήμα και διάφορα άλλα αγαθά».

«...Κατά το στόμα του ποταμιού αυτού που κυλάει το ρέμα του προς τα Α και τα Α-ΒΑ, για να χυθεί στο Θερμαϊκό κόλπο, θα έπρεπε να σημαδέψει κανείς την περιοχή με τα ερείπια του Δίου. Από εδώ θα μπορούσε, ανεβαίνοντας είκοσι στάδια ή δύομισι μίλια στον Όλυμπο, να ψάξει για το μέρος, όπου έστησαν την αναθηματική στήλη που απάνου της ήταν μια νεκρική υδρία. Η υδρία αυτή είχε μέσα της, όπως λένε, τις στάχτες του Ορφέα και τον τάφο του Ευρυπίδη, που οι ψυχές τους αναπαύονται στη σιωπηλή Πιέρια. Έχω λυπηθεί ωστόσο που δε μπόρεσα να κάμω αυτές της εξερενήσεις, που σημάδια τους βέβαια, πιθανόν να με είχαν διευκολύνει. Θα είχα ίσως ξεθάψει από το λησμονημένο αυτό κομμάτι της Μακεδονίας το στάδιον, όπου, όπως στην Πελοπόννησο, οι Μακεδόνες έκαναν αθλητικούς Ολυμπιακούς αγώνες που τους καθιέρωσε ο Αρχέλαος. Οι αγώνες αυτοί, χωρίς άλλο, συγκέντρωναν στη γωνιά αυτή του κόσμου τρόπαια, βραβεία, μνημεία, αγάλματα και αντικείμενα που ήταν τόσο πολύτιμα να τα βρει κανείς, μια κι ήταν ολότελα άγνωστα στους σοφούς».

«...Τα Σέρβια ίσως πρέπει να τα θεωρήσουμε ως το φυσικό σύνορο ανάμεσα στην Μακεδονία και στην Θεσσαλία, και όχι το ρέμα του Αλιάκμονα, όπως το είχαν ορίσει οι αρχαίοι σαν την διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις δυο αυτές περιοχές. Πρέπει να κατεβεί κανείς από εκεί μιάμιση λεύγα, για να φτάσει στα στενά του Σαραντάπορου».

«...Ο δρόμος αυτός που άλλοτε ήταν πολυσύχναστος, στάθηκε ο ίδιος, από όπου ο Πομπήιος, αφού προσπέρασε τα βουνά τα Κανταβιανά, διέσχισε της Ελίμεια, πέρασε το Βενέτικο, και μπήκε στη Θεσσαλία, για να διεκδικήσει από τον Καίσαρα τα απομεινάρια της ετοιμοθάνατης Ελευθερίας της Ρώμης. Ο Σαραντάπορος, που είναι ίσως ο Τιταρήσιος (Ξεριάς), ποτίζει την επικίνδυνη αυτήν χαράδρα, τρέχοντας ανάμεσα από τα δάση που σκεπάζουν το ρέμα των αφρισμένων του νερών, για ένα διάστημα δυο λεύγες. Αφού περάσει κανείς το ποτάμι αυτό που κάμνει έναν μαϊάνδρο στα νότια, κατεβαίνει στον κάμπο και μέσα σε τέσσερις ώρες φτάνει στην Ελασσόνα...».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΗΜΑΘΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ «ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ» ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ

Του
Αθανασίου Γ. Βουδούρη
Προέδρου Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορική πορεία της σύγχρονης Ελλάδας, καθώς αποτελεί την αρχή των προσπαθειών για εδραίωση και εξέλιξη στη συνέχεια των θεσμών και δομών του νεοσύστατου κράτους. Ιδιαίτερα, μάλιστα, κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα η ελληνική κυβέρνηση έχοντας ως δεδομένο τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις στο χώρο της Βαλκανικής, καθώς και τη διαφαινόμενη παρακμή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αρχίζει σταδιακά να προσανατολίζεται, έμπρακτα πλέον, προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης των γεωγραφικών της ορίων, θέτοντας παράλληλα ως στόχο την ούτως ή άλλως μεταεπαναστατική απαίτηση του ελληνισμού για απελευθέρωση όσο το δυνατό περισσότερων αλύτρωτων περιοχών.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι κατά τη διάρκεια ολόκληρου του τελευταίου τέταρτου του 19ου αιώνα η ελεύθερη Ελλάδα είχε θέσει ως μια από τις βασικότερες προτεραιότητές της την προετοιμασία της για πόλεμο με την Οθωμανική αυτοκρατορία. Προς την κατεύθυνση αυτή ο ελληνικός στρατός κατέβαλλε προσπάθειες για τη δημιουργία ετοιμοπόλεμων μονάδων, αναπτύσσοντας και στελεχώνοντας με ικανούς αξιωματικούς τα ήδη υπάρχοντα σώματα, αλλά και δημιουργώντας νέα επικουρικά τμήματα. Επίσης, το Υπουργείο των Στρατιωτικών της Ελλάδας προσανατολιζόταν παράλληλα προς την εξεύρεση κατάλληλων και έμπιστων ατόμων, τα οποία θα επισκέπτονταν τις περιοχές, που επεδίωκε να καταλάβει ο ελληνικός στρατός, αναλαμβάνοντας ρόλο κατασκόπων, προκειμένου να καταγράψουν τις συνθήκες, τις δομές και άλλες σχετικές πληροφορίες, ώστε ο ελληνικός στρατός να γνωρίζει τα δεδομένα, που θα αντιμετώπιζε σε ενδεχόμενη προέλασή του σε εχθρικά εδάφη.

Ένας από τους εντεταλμένους «κατασκόπους» του Υπουργείου των Στρατιωτικών κατά την περίοδο αυτή, υπήρξε και ο Νικόλαος Θ. Σχινάς¹. Ο Σχινάς, στα μέσα της δεκαετίας του 1880, περιόδεύει με εντολή του Υπουργού των Στρατιωτικών σε περιοχές της οροθετικής γραμμής Θεσσαλίας και σε ολόκληρη σχεδόν την επικράτεια της Μακεδονίας, ενώ αργότερα, κατά το 1897, στην επικράτεια της Ηπείρου, καταγράφοντας τις πόλεις, τα χωριά, τους οικισμούς, τους οδοιπορικούς σταθμούς (χάνια), την εθνολογική, οικονομική, γεωφυσική κατάσταση, που συναντούσε κατά τη

διάρκεια της περιόδου, καθώς και άλλες ενδιαφέρουσες, κατά την κρίση, του πληροφορίες.

Ιδιαίτερη βαρύτητα στις περιγραφές του δίνεται στην καταγραφή στρατιωτικών πληροφοριών (π.χ. στρατιωτικοί σταθμοί, περιοχές με δυνατότητες ασφαλούς ανάπαυσης και τροφοδοσίας, τόποι με ιδιαίτερη στρατηγική σημασία). Αξιωματικό είναι το γεγονός ότι ο Σχινάς έγκαιρα αντιλήφθηκε τη στρατηγική σημασία των στενών του Ξηρολιβάδου, της Καστανιάς και του Σελίου και αυτών στις περιοχές Βλαδόβου και Οστρόβου, η κατάληψη των οποίων θα μπορούσε να διακόψει ουσιαστικά την επικοινωνία Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Επίσης, αναφέρεται στη γεωστρατηγικής σημασίας θέση της λίμνης των Γιαννιτσών, η οποία, σε συνεργασία με κατάλληλους τοπικούς οδηγούς, θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντικό οχυρό στην περιοχή. Εξάλλου, δεν θα πρέπει να θεωρηθεί τυχαίο ότι, λίγα χρόνια αργότερα, στις περιοχές αυτές (Βέρμιο - Λίμνη Γιαννιτσών) κρίθηκε κατά βάση η πορεία της ένοπλης φάσης του «Μακεδονικού Αγώνα» στην περιοχή.

Η δυνατότητα αξιοποίησης του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού, σε ενδεχόμενη απόπειρα του ελληνικού στρατού για ένοπλη δράση στις υπόδουλες περιοχές, αποτελεί ένα ακόμη από τα ενδιαφέροντα σημεία των καταγραφών του. Χαρακτηριστική, για τα τοπικά δεδομένα της Ημαθίας, είναι η αναφορά του στους «μάχιμους και άλκιμους βλαχοποιμένες» του Σελίου.

Παρά την πολυδιάστατη σπουδαιότητα του έργου του Σχινά, θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι, στο σύνολό του σχεδόν, χαρακτηρίζεται από έλλειψη απολύτως αξιόπιστων πληροφοριών, κυρίως μάλιστα σε ό,τι αφορά ποσοτικά και αριθμητικά στοιχεία (π.χ. πληθυσμός περιοχών, γεωγραφικές αποστάσεις και λοιπές ποσοτικές πληροφορίες). Η καταγραφή των πληθυσμών των διαφόρων οικισμών γίνεται, συνήθως, κατά προσέγγιση, η μέτρηση γεωγραφικών αποστάσεων με κριτήριο τη χρονική διάρκεια που απαιτείται για τη μετάβαση από ένα τόπο σε άλλο κ.λ.π. Κατά την άποψή μας, το γεγονός αυτό οφείλεται, κυρίως, στους παρακάτω λόγους: α) Η αποστολή του δεν αποσκοπούσε στην παροχή λεπτομερειών, αλλά στη συνοπτική και κατά το δυνατό περιεκτικότερη, προς όφελος του στρατού, περιγραφή, β) ως εντεταλμένος περιηγητής - κατασκόπος του Υπουργείου των Στρατιωτικών της Ελλάδας,

προφανώς, δε διέθετε κατά τη διάρκεια της περιόδου του τον απαιτούμενο εξοπλισμό (όργανα μέτρησης αποστάσεων, στρατιωτικούς χάρτες, κ.λ.π.), προκειμένου να διασφαλίσει μυστική την ιδιότητά του σε ενδεχόμενους ελέγχους των οθωμανικών αρχών.

Οι πληροφορίες που συνέλεξε κατά την περιόδεία του στη γραμμή Θεσσαλίας και στη Μακεδονία εκδόθηκαν στην Αθήνα, σε τέσσερις τόμους², κατά τα έτη 1886 και 1887, από το τυπογραφείο «Messenger d' Athenes», με τίτλο «Οδοιπορικοί Σημειώσεις: Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας»³ και δαπάνη του Υπουργείου των Στρατιωτικών, ενώ η περιόδεία του στην Ήπειρο εκδόθηκε στην Αθήνα το 1897 από το τυπογραφείο του Υπουργείου των Στρατιωτικών με τίτλο «Οδοιπορικών Ηπείρου»⁴.

Ο Σχινάς ακολουθώντας τις παρακάτω διαδρομές πέρασε από αρκετές περιοχές της Ημαθίας⁵ καταγράφοντας ποικίλες σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν αξιόλογο εργαλείο για τους ερευνητές της ιστορίας

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

και του πολιτισμού της περιοχής⁶.

1) «Αμαξιτός οδός από Ελευθεροχωρίου εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Ελευθεροχώρι (αρχαία Μεθώνη), Λιμπάνοβα, Μελίκη, Σάντινα, Κουλούρα, Μέτσι, Διαβατό, Βέροια.

2) «Ημιονική οδός από Σιατίστης εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Σιατίστα, Λαμνίδες, Φρέαρ Κιοζ – τεπέ.

3) «Οδός από Κοζάνης εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Κοζάνη, Ντορταλή, Χάνι και χωριό Ξηρολίβαδο, Χάνι Βρωμοπήγαδο, Βέροια.

4) «Ημιονική οδός από Κοζάνης εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Κοζάνη, Καραγάτς, Τζουμά, Μπατραλέξη Καλύβια, Βρωμόβρυση, Βέροια.

5) «Χωρία κείμενα μεταξύ των οδών των αγουσών από Κοζάνης προς Βέρροϊαν. (Αον Αριστερόθεν της εκ Κοζάνης προς Βέρροϊαν οδού)». Περιλαμβάνει τις περιοχές Μπρανή, Τοπτσίλαρ, Τεκές Μπαχτσή.

6) «Οδός ημιονική από Καϊλάρ εις Νάουσας». Περιλαμβάνει τις περιοχές Καϊλάρ, Ενελί, Οροπέδιο Καρατάση, Παλαιοσέλι, Νάουσα.

7) «Ημιονική οδός από Καϊλάρ εις Βέρροϊαν». Περιλαμβάνει τις περιοχές Καϊλάρ, Οροπέδιο Καρατάση, Βρωμόβρυση, Βέροια.

8) «Ημιονική οδός από Καϊλάρ εις Βέρροϊαν (αδιάβατος εν χειμώνι και εν μέρει αμαξιτός)». Περιλαμβάνει τις περιοχές Καϊλάρ, Κόμανι, Φραγκότσι, Οροπέδιο Καρατάση, Βρωμόβρυση, Βέροια.

9) «Ημιονική οδός από Βερροϊάς εις Νάουσας». Περιλαμβάνει τις περιοχές Βέροια, Τουρκοχώρι (με αναφορές και στα χωριά Αρκουδοχώρι, Ζερβοχώρι, Κοπάνοβο), Νάουσα.

10) «Αμαξιτός οδός από Βερροϊάς εις Θεσσαλονίκη». Περιλαμβάνει τις περιοχές Βέροια, Μέτσι, Διαβατό, Κουλούρα, Ραφομανίκη, Λουτρό, Καψοχώρι, Γέφυρα Λουδία, Γέφυρα Αξιού (Βαρδάρ), Ποταμός Γαλλικός (Εχέδωρος), Θεσσαλονίκη.

11) «Ημιονική οδός από Ναούσης εις Βοδενά». 1η διαδρομή (κατά το μάλλον και ήττον ανώματος και δύσβατος). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Τσαρμινόβο, Μπάϊνα, Βοδενά. 2η διαδρομή (δια της πεδιάδος μάλλον εκτενής). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Τσαρμινόβο, Νοβοσέλο, Ρίζοβο, Βαρτοκόπη, Χάνι Μποζαντζή Μπουνάρ, Βοδενά. 3η διαδρομή (δύσβατος). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Μονή Προδρόμου, Μετερίζι Ντελή – Δήμου, Βοδενά. 4η διαδρομή (λίαν δύσβατος). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Όσλιανη, Πόδος, Βοδενά.

12) «Ημιονική οδός από Ναούσης εις Γεννιτσά». 1η διαδρομή (δύσβατος εν πολυομβρίαις και αποφυγομένη). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Κάτω Κοπανός, Βέστισσα, Γέφυρα Φουντούκι, Κάτω Βλάσι, Βρέσι, Πλούγαρ, Βραστοί, Καρυώτισσα, Γέφυρα Μπαλίτζας, Γεννιτσά. 2η διαδρομή

(ακολουθούμενη εν πολυομβρίαις). Περιλαμβάνει τις περιοχές Νάουσα, Χάνι Μποζαντζή Μπουνάρ, Γέφυρα Κολουδέι (Λουδία), Χάνι Καραμζένο, Γέφυρα Μπαλίτζας, Γεννιτσά.

13) «Αμαξιτός οδός από του χωρίου Μηλοβού εις Θεσσαλονίκη». Περιλαμβάνει τις περιοχές Μηλοβόν, Κλειδί, Αξιός, Κουλακιά, Λάπρα, Γαλλικός, Θεσσαλονίκη.

14) (Ου)ρουμλούκι (ή Γραικοχώρια). Περιλαμβάνει τις περιοχές Κάλιανη (Καϊλόν), Κλειδί, Τσινάρ – Φουννού, Τρίκκαλα, Μικρόν Αλάμπορ,

ΝΙΚΟΛ. ΣΧΙΝΑΣ
Ταγματ. τοῦ μηχανικοῦ

Σκίτσο από την
Αθηναϊκή εφημερίδα «ΕΜΠΡΟΣ»

Μεγάλον Αλάμπορ, Βουλγάρικο Αλάμπορ ή Αλαμπορούδι, Καλύβια Μυλοβού, Παλιόχωρα, Τσαταλοχώρι, Κορ(υ)φή, Φούρς, Καρνά, Αϊδονοχώρι, Λιανοβέργι, Πλατύ, Παλιοχώρι, Γιδάς, Καψοχώρι, Νεοχώρι, Σχινάς, Καταφύγι, Νησί, Ρέσινα, Σκυλίτσι, Τραχοβίστα, Καβάσλα (Σουφουλιό ήτοι τόπος καταφυγίου), Σταυρός, Επισκοπή, Ξεχασμένη, Λουτρός, Ραφομανίκα, Χουλεβά, Ποζιάρται, Κουλούρα, Διαβατό, Μέτσι. Χωρία κείμενα μεσημβρινοδυτικώς του ποταμού Αλιάκμονος (Βίστριτσα): Γκριζάλι, Νησέλι, Νησελούδα.

15) «Αμαξιτός από Θεσσαλονίκης εις Βέρροϊαν».

16) «Αμαξιτός από Θεσσαλονίκης εις Γενιτσά, οπόθεν ημιονική εις Νάουσας».

Οι πληροφορίες του Σχινά για την Ημαθία αφορούν, κυρίως, τις εξής θεματικές κατηγορίες: γεωφυσική κατάσταση της περιοχής, πληθυσμιακή και εθνολογική κατάσταση, οικονομική και εμπορική κίνηση, διοικητικές και πολεοδομικές πληροφορίες, πληροφορίες για περιοχές με δυνατότητα φιλοξενίας, τροφοδοσίας και ανεφοδιασμού.

Εκτός από τις καθαρά στρατιωτικού ενδιαφέροντος πληροφορίες, ο Σχινάς, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνέλεξε και ορισμένα στοιχεία για ιστορικά θέματα των περιοχών της περιόδου του. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της παράθεσης του «χρονικού» της επανάστασης του 1822 στην περιοχή και την καταστροφή της Νάουσας και των οικισμών της επαρχίας, απόσπασμα του οποίου παραθέτουμε αυτούσιο στη συνέχεια, λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει. «(...)Μολονότι εν τη Ναούση εδολοφονήθη περί τα μέσα του 1820 τη συνεργεία του προύχοντος Ζαφειράκη ο διαβαίων υπασπιστής του Αλ. Υψηλάντου και απόστολος της Φιλικής εταιρείας Δημήτριος Ύπατρος, μολαταύτα η πόλις αυτή υπό την αρχηγίαν του ανωτέρω Ζαφειράκη, του Καρατάσσου και του Αγγελή Γάτσου επανέστησε τον Μάρτιον του 1822 και αποκρούσασα εφόδους του Κεχαγιά – βέη, υπέστη υπό του αγρίου Αβδούλ – Αμπουδ στενήν πολιορκίαν από της 21 Μαρτίου καθ' ην απέκρουσεν οκτώ αλληπαλλήλους εφόδους. Αλλά την 6 Απριλίου διά της πύλης Αγίου Γεωργίου εισήλθον οι Οθωμανοί πυρί και σιδήρω τα πάντα παραδιδόντες, και των κατοίκων άλλους μεν έσφαζον, άλλους δε δεσμίους μετά των γυναικών και των παιδων ήθροϊζον, τινές δε των γυναικών προτιμώσαι της ατιμίας τον θάνατον ερρίφθησαν μετά των τέκνων αυτών από του καταρράκτου του ποταμού Αραπίτσας Μαυρονέρι. Την θηριωδίαν όμως των Τούρκων συνεπλήρωσαν οι παρακολουθήσαντες 600 τον αιμοχαρή (καίτοι εκ χριστιανών της Γεωργίας καταγόμενον) Αβδούλ – Αμπουδ δέλαιοι Ιουδαίοι, οίτινες τους συρομένους δεσμίους αιχμαλώτους πλήττοντες διά ροπάλων κατά πρόσωπον ενεπήγγυνον το φάσανον εις τον λαϊμόν ή το στήθος, τας δε ατυχείς μητέρας κρεμώντες από δένδρων έκαιον υπ' αυτάς τα τέκνα των διά φλογών των οποίων και αύται τον θάνατον εύρισκον. Εις επίμετρον δε πάντων τούτων επήρχοντο και αι υπό των θηρίων της Ασίας διαπραττόμεναι βεβηλώσεις, ατιμώσεις και τα παρόμοια.»

Η αξιοποίηση του έργου του Νικολάου Σχινά από την ελληνική στρατιωτική διοίκηση είναι ένα θέμα, που χρειάζεται λεπτομερή εξέταση, προκειμένου να διερευνηθούν οι διάφορες παράμετροι της χρησιμότητας και λειτουργικότητάς του σε στρατιωτικό επίπεδο. Ο άτυχος πόλεμος του 1897, δυστυχώς, δεν έδωσε τη δυνατότητα αξιοποίησής του από τον ελληνικό στρατό. Εντούτοις, είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι πληροφορίες του έπαιξαν κάποιο ρόλο στη μετέπειτα δράση ένοπλων ελληνικών σωμάτων σε περιοχές, κυρίως της Μακεδονίας, κατά την περίοδο της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα, αλλά και κατά τη νικηφόρα, πλέον, διέλευση του ελληνικού στρατού από αυτές με τους Βαλκανικούς πολέμους του 1912 – 1913.

1. Ο Νικόλαος Θ. Σχινάς, κατά το διάστημα 1886–1887 διετέλεσε Ταγματάρχης του Μηχανικού στο Επιτελικό Γραφείο του Υπουργείου των Στρατιωτικών, Τχης ΜΧ στο Επιτελείο του Τρίτου Αρχηγείου, Διοικητής του Β' Τάγματος του Μηχανικού, ενώ στα 1897 είχε ήδη προαχθεί στο βαθμό του Αντισυνταγματάρχη ΜΧ. Την ίδια περίοδο εκλέχθηκε Βουλευτής Βόλου.

2. Ο ένας από αυτούς τους τόμους αφορά την περιοδεία στην Οροθετική Γραμμή, ενώ οι υπόλοιποι τρεις την περιοδεία στη Μακεδονία.

3. ΟΔΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ / ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ / ΝΕΑΣ ΟΡΟΘΕΤΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ / ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑΙ / ΤΗΙ ΕΝΤΟΛΗΙ ΤΟΥ ΕΠΙΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ / ΥΠΟ / ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ / ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ / Παρά τῷ Ἐπιτελικῷ Γραφείῳ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρα-

τιωτικῶν / (ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ, ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΤΕΥΧΟΣ Β', ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΤΕΥΧΟΣ Γ') / ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ / Τύποις «MESSAGER D' ATHENES» / 1886 – 1887.

4. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Θ. ΣΧΙΝΑ / ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ / ΚΑΙ ΒΟΥΛΕΥΤΟΥ ΕΚ ΒΟΛΟΥ / ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ ΗΠΕΙΡΟΥ / ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ / ΤΥΠΟΙΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ / 1897.

5. Τα ονόματα των χωριών και των τοπωνυμίων παρατίθενται (μονοτονικά) κατά τη γραφή του Σχινά.

6. Σχινά, Ὀδιπορικαὶ Σημειώσεις ..., (Φυλλάδιον Πρώτον), Ἐν Ἀθήναις 1886, σσ. 102 – 107, 132 – 133, 140 – 145, 153, 169 – 178, 187 – 200 και Σχινά, Ὀδιπορικαὶ Σημειώσεις ..., (Μακεδονίας τεύχος Β'), Ἐν Ἀθήναις 1886, σσ. 201 – 209, 352.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ ΜΕ ΣΥΝΟΔΟΙΠΟΡΟΥΣ ΞΕΝΟΥΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΕΣ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΚΑΙ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Της
Ολυμπίας Σ. Μπέτσα
Φιλολόγου – Μέλους Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Η ιστορική έρευνα διερευνά κάθε πρωτογενή, δευτερογενή πηγή – μαρτυρία αναδεικνύοντας, συμπληρώνοντας και διορθώνοντας τις γνώσεις μας για συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Από τον ιστοριογράφο Ξενοφώντα μέχρι και σήμερα, σημαντικές είναι οι μαρτυρίες των περιηγητών, οι οποίοι ταξιδεύουν, καταγράφουν και αποτυπώνουν κάθε είδους ιστορική, λαογραφική, γεωγραφική και άλλη πληροφορία, που συναπαρτίζουν την ιδιαίτερη, ξεχωριστή ταυτότητα των τόπων που επισκέπτονται.

Στα «Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας», του Αντωνίου Μηλιαράκη, που εκδίδονται το 1878, ακολουθούμε τη διαδρομή και τις καταγραφές του Γάλλου περιηγητή **Emile Isambert**¹.

Από Θεσσαλονίκη προς Βέροια

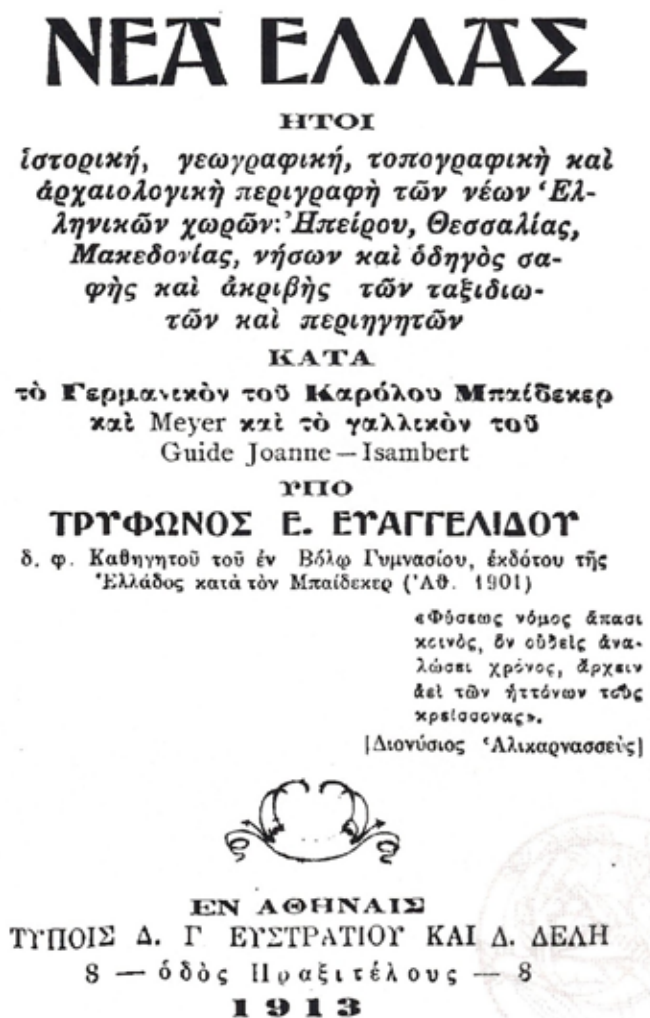
Αν επέλεγες να ταξιδέψεις μέσω του Θερμαϊκού κόλπου, μέσα σε 2 ώρες έφτανες με καΐκι στο λιμανάκι του Ελευθεροχωρίου, δηλαδή στη σημερινή Μεθώνη. Τους ταξιδιώτες τους περίμεναν άλογα για να συνεχίσουν την πορεία τους. Ο Isambert αναφέρει ότι ο Heuzey² υπέθεσε ότι το Νέο Ελευθεροχώρι ταυτιζόταν με την αρχαία Μεθώνη χωρίς, ωστόσο, να υπάρχουν ανάλογα αρχαιολογικά ευρήματα. Εκεί έβρισκε κανείς λίγα εμπορικά καταστήματα και χάνια, που επικοινωνούσαν με τη Θεσσαλονίκη. Το χωριό Ελευθεροχώρι ήταν τουρκικό τσιφλίκι, βρισκόταν πιο ψηλά στο βουνό και είχε μόλις 15 καλύβες. Άλλη λύση ήταν η διαδρομή μέσω ξηράς. Από τη Θεσσαλονίκη έβγαινες από την πύλη του Βαρδάρη και προχωρώντας δυτικά περνούσες τον ποταμό Γαλλικό και το χωριό Λάτρα, που βρισκόταν κοντά στην αποξηραμένη κοίτη του Βαρδάρη. Από εκεί απείχε 40 λεπτά η πλούσια κωμόπολη Κουλακιά, η σημερινή Χαλάστρα, της οποίας οι κάτοικοι εξακολουθούσαν να ασχολούνται με την αλιεία, παρά το γεγονός ότι πια δε βρισκόταν κοντά σε θάλασσα. Έπειτα ο ταξιδιώτης κατευθυνόταν προς το χωριό Κλειδί, όπου πλέον έμπαινε στην οδό 5, το δρόμο για τη Βέροια. Για την ασίδα ρωμαϊκής γέφυρας, που υπάρχει στο Κλειδί, μαθαίνουμε ότι σύμφωνα με τον Delacoulonche³ η γέφυρα καθό-

ριζε τη θέση της πόλης Αλώρου ή Ελώρου, την οποία αναφέρει ο Πλίνιος, ο Στράβων, ο Σκύλαξ και ο Στέφανος ο Βυζάντιος ως τη σπουδαιότερη ναυτική πόλη μετά τη Χαλάστρα. Σύμφωνα με το τον Delacoulonche το Κλειδί διαδέχτηκε την πόλη Άλωρο και ονομάστηκε έτσι, γιατί εκεί ο Μουράτ ο Β' παρέλαβε τα κλειδιά του κάστρου των Ιωαννίνων από απεσταλμένους της πόλης. Από το Κλειδί έφτανες σε 10 ώρες στη Βέροια βαδίζοντας μέσα σε ελώδεις περιοχές και συναντούσες τα χωριά Κορυφή, Καψοχώρι και τη Μονή των Αγίων Αναργύρων. Ο Leak⁴ τοποθετούσε την πόλη Άλωρο ανάμεσα σε αυτά τα δύο χωριά. Εκείνη την εποχή ο Αλιάκμονας λεγόταν Βιστρίτσα, ενώ οι Τούρκοι τον ονόμαζαν Ιντζέ-Καρασού. Οι εντόπιοι τον ονόμαζαν και Λολοπόταμο ή Δελιπόταμο, γιατί πολλές φορές πλημμύριζε τις γύρω περιοχές. Από εκεί, για να τον περάσει κανείς χρησιμοποιούσε τη σχεδία Χολιβά. Στο χωριό Λιμπάνοβο (σημερινό Αιγίνιο) ο Heuzey είχε βρει αρχαία ερείπια και είχε υποθέσει ότι εκεί ήταν ο αρχαίος σταθμός της Bada, που βρισκόταν στο δρόμο από Δίο προς Βέροια, δρόμος που αναφέρεται στους Πεντιγερμανούς πίνακες. Αξιοσημείωτη είναι και η υπόθεση, που ο προαναφερθείς αρχαιολόγος είχε κάνει για την αρχαία Αιανή. Ο Heuzey είχε ανακαλύψει τα ερείπια της Αιανής νότια της Κοζάνης, σε τρία χριστιανικά χωριά, το Κτενίο, την Καληανή και την Καισάρεια.

Στη Βέροια

Η Βέροια (στα τουρκικά Κάρα-Φέρροια), στα τέλη του 19ου αιώνα είχε 18-20.000 κατοίκους. Το όνομά της το οφείλει στη μυθική νύμφη Βέρροια, κόρη του Ωκεανού και της Θέτιδας ή στην ύπαρξη πολλών νερών από το υδάτων ροή ή φέρω ρουν, ήταν χώρα των Φρυγών (Βρυγών) και η ίδρυσή της ανάγεται στα μυθολογικά χρόνια. Το όρος Βέρμιο ονομαζόταν Δόξα, ενώ ο Τριπόταμος ονομαζόταν Γυφτοπόταμος. Η πόλη χωριζόταν σε 16 συνοικίες και είχε 62 εκκλησίες και 15 τζαμιά. Αρχαία ερείπια της οχύ-

ρωσης της πόλης υπήρχαν ανατολικά και νότια, κοντά στις εκκλησίες της Αγίας Φωτεινής και των Αγίων Αναργύρων. Κοντά στο Ωρολόι υπήρχαν αρχαία πηγάδια και λείψανα υδραγωγείων. Δυτικά διακρίνονταν δύο πύργοι βυζαντινοί: ο ένας ήταν μέσα στο τουρκικό φρούριο και τον είχαν επισκεύασει. Προφανώς ο περιηγητής **Isambert** αναφέρεται στον πύργο Δουσάν, ερείπια του οποίου υπάρχουν δίπλα στην πλατεία Ωρολογίου. Ο άλλος ήταν ερειπωμένος, είχε ύψος 5,45 μέτρα και πλάτος 17,53 μέτρα και είχε πιθανόν χρησιμοποιηθεί για στήριξη ωρολογίου. Την ίδια μαρτυρία, που αφορά στους βυζαντινούς πύργους, τη λαμβάνουμε και από το βιβλίο «**ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ: ΗΤΟΙ ιστορική, γεωγραφική, τοπογραφική και αρχαιολογική περιγραφή των νέων Ελληνικών χωρών: Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, νήσων και οδηγός σαφής και ακριβής των ταξιδιωτών και περιηγητών ΚΑΤΑ ΤΟ Γερμανικόν του Καρόλου Μπαϊδεκερ και Meyer και το γαλλικόν του Guide Joanne - Isambert**» του Τρύφωνα Ευαγγελίδη, που εκδίδεται το 1913

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ΟΔΟΠΟΡΙΚΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ
ÉMILE ISAMBERT

ΥΠΟ
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ | ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ | Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ
Ὁδὸς Πατησίων ἀριθ. 14. | Ὁδὸς Ἑρμού ἀριθ. 178.

1878

σε μια προσπάθεια γνωριμίας με τα πρόσφατα ανακτημένα εδάφη.

Ταύτιση μαρτυριών υπάρχει και ως προς την ύπαρξη τύμβων. Υπήρχαν τρεις μεγάλοι και άλλοι μικροί τύμβοι στα περίξ της πόλης.

Όσον αφορά στην περιοχή «Φόρος», οι παραπάνω πηγές την περιγράφουν ως εξής: έξω από την πόλη υπήρχε σκεπασμένο κυκλικό μέρος με τρεις μεγαλοπρεπείς πλατάνους, που οι Έλληνες ονόμαζαν Παληόφορο και οι Τούρκοι Εσκή Παζάρ, και προφανώς επρόκειτο για αρχαία αγορά ή προάστιο.

Από το βιβλίο «Νέα Ελλάς», επίσης, μαθαίνουμε ότι το 1913 από Θεσσαλονίκη προς Βέροια το ταξίδι με τρένο κόστιζε μία δραχμή. Τα ξενοδοχεία της πόλης ήταν ο «Άγιος Αντώνιος», η «Αλάμπρα» και η «Θεσσαλονίκη», τα εστιατόρια ήταν των Λ. Βελτσίδου και Α. Καραντωνίου, οι γιατροί ήταν οι: Εμμανουήλ Βελτσίδης, Σ. Ιωαν-

νίδης, Γ. Κουτούλας, Σ. Μάρκου, Γ. Μπατραλέξης, Α. Σμυρλής, Α. Τσουπέλης, τα φαρμακεία ήταν των Μ. Βάσσου, Α. Βλάχου, Α. Κατσαμάκα, τα ζαχαροπλαστεία ανήκαν στους Α. Γιαννιό, Ε. Γρηγορίου, Ε. Καρούτα, Ν. Καλογήρου, Π. Νικοδημόπουλο Σ. Περδίκας, και Κ. Κύρο, καφενεία είχαν οι αφοί Βελτσίδου, ο Σ. Γρηγορίου και ο Δ. Καλογερόπουλος, ενώ υπήρχε και ένα καπνοπωλείο, αυτό του Γ. Χατζη-Ιωάννου και 4 κουρεία των Α. Κύρκου, Κ. Νούσια, Α. Παπαγεωργίου και Α. Τσουκνίδα.

Η πόλη ήταν καταπράσινη, γεμάτη νερά, γι' αυτό άλλωστε αποτελούσε και θέρετρο των Θεσσαλονικιών, είχε ωραίες κατοικίες, μία εκ των οποίων ανήκε στο γιατρό Στεργίου. Στη Βέροια ιδρύθηκε το 56 – 59 μ.Χ. και η πρώτη εκκλησία από το Σίλα, τον Τιμόθεο και τον Απόστολο Παύλο, ο οποίος είχε διδάξει στη θέση Μουσάλα. Μητροπολίτης ήταν ο Κωνσταντίνος Δεληκάνης, συγγραφέας και εκδότης. Από τη Βέροια καταγόταν και ο Μητροφάνης Κριτόπουλος (1589-1641), πατριάρχης της Αλεξάνδρειας της Αιγύπτου.

Στη Νάουσα

Η Νιάουστα είχε πληθυσμό περίπου 10.000 κατοίκους. Το όνομα Νάουσσα υποστηρίζεται ότι προέρχεται από την ονομασία της πόλης στα ρωμαϊκά χρόνια, που ήταν Νέα Αυγούστα. Τα ποτάμια της πόλης Αραβίστα (Αραπίτσα) και Γύμνοβο είναι παραπόταμοι του Λουδία. Η ονομασία του όρους, στους πρόποδες του οποίου βρίσκεται η πόλη, ήταν Τούρλα και ταυτίζεται με το Κιτάριο όρος, που αναφέρει ο Πτολεμαίος. Υπήρχαν τα εργοστάσια των αδελφών Γκούτα και Καρατζά, Λόγγου, Κυρτσή και Τουρμπαλή. Εκτός από τη νηματουργία, οι κάτοικοι ασχολούνταν με τη χρυσοχοΐα και την οινοποιία. Γύρω στην πόλη έβλεπες πλούσιους αμπελώνες, ενώ το κρασί που παρήγαγαν ήταν φημισμένο στην Τουρκία. Στην είσοδο της πόλης συναντούσες τη Βερροιώτικη βρύση και εκεί κοντά ένα σπήλαιο σταλακτιτών, του Παλαιοσωτήρα, (ονομασία δοθεί-

σα από το ναό που βρίσκεται εκεί), το οποίο ο Delacoulonche ταύτιζε με τη σχολή του Αριστοτέλη στο Νύμφαιο της Μιέζας, υπόθεση η οποία στη συνέχεια αποδείχτηκε ορθή.

Η Νιάουστα με 200 σπίτια ελληνικά, βουλγαρικά και τουρκικά και ένα μόνο τζαμί, ταυτιζόταν με την αρχαία πόλη Κίτιο. Η αρχαία πόλη ήταν χαμηλότερα. Στην περιοχή Γάστρα τα αρχαία ερείπια πρόδιδαν την ύπαρξη ακρόπολης.

Στις αρχές του 20ου αιώνα στη Νάουσα ο ταξιδότης έβρισκε τα ξενοδοχεία Γερμανίας του Δάρη και Ολυμπίων του Μπέρσου. Ζαχαροπλαστεία είχαν οι: Αλμπάνης, Λάζος και Τέμος. Οι γιατροί της πόλης ήταν οι: Μπέρσος, Πετριδής, Χατζηδημητρίου και Χατζημήτσος. Φαρμακείο είχε ο Αρνής και, τα καφενεία που υπήρχαν, ήταν τρία: Ομονοίας, Παραδείσου και Πλατείας ηρώων.

Βόρεια της Νάουσας έβρισκες την Επισκοπή, χτισμένη στη θέση της αρχαίας Σκύδρας και πιο πέρα το Τσαρμαρίνοβο, που ήταν ένα φτωχικό τσιφλίκι, που κατοικούνταν από Βούλγαρους και κοντά στο οποίο υπήρχαν χαλάσματα πύργου, που τον αποκαλούσαν Χαζνές.

Παλατίτσα - Κουτλίτσα - Βάρβες

Στα τέλη του 19ου αιώνα το χωριό Παλατίτσα, στο οποίο ο Heuzezy είχε ανακαλύψει αξιόλογα αρχαία ερείπια, είχε 24 σπίτια, 4 εκκλησίες, και ήταν χτισμένο ανάμεσα σε δύο χειμάρρους.

Η Κουτλίτσα, που απείχε 2 χιλιόμετρα από την Παλατίτσα είχε 10 – 12 σπίτια. Δίπλα ήταν ακόμη ένα αγροτικό χωριό, οι Βάρβες (Μπάρμπες). Η σημερινή Βεργίνα ιδρύθηκε το 1922 δίπλα στα δύο αγροτικά χωριά Κούτλες και Μπάρμπες, τα οποία ανήκαν στον Τούρκο μπέη των Παλατιτισίων⁵. Ο Isambert αναφέρεται στη μεγαλοπρεπή Μονή του Προδρόμου, κάτω από την οποία ήταν η σχεδιά της Κόκοβας, που χρησιμοποιούσαν όσοι ήθελαν να διασχίσουν τον Αλιάκμονα.

Ντράτζκο - Μποστάνι - Βόσοβα - Κόκοβα

Ο Isambert ακολουθεί και τη διαδρομή από τα Σέρβια και την Κοζάνη (ωραία πόλη, ελληνική που περιβάλλεται από τουρκικά χωριά) και καθοδόν διασχίζει το Ντράτζκο (σημερινό Δάσκιο), κεφαλοχώρι στο όρος Κοκκαλιάρης, το Μποστάνι (σημερινά Ριζώματα), τη Βόσοβα (Σφηκιά) και την Κόκοβα (Πολυδένδρι), που στα τέλη του 19ου αιώνα ήταν κεφαλοχώρι με 80 σπίτια.

Π 1. Γάλλος περιηγητής του 19ου αιώνα
Α 2. Leon Heuzezy, Γάλλος αρχαιολόγος από τους
Ρ πρωτοπόρους στην αρχαιολογική έρευνα της
Α Μακεδονίας, ήρθε στην Ελλάδα το 1855 ως μέ-
Π λος της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής. Από
Ο το 1855 έως το 1857 ταξίδεψε στη Μακεδονία
Μ και την Ακαρνανία. Τις παρατηρήσεις του κα-
Π τέγραψε στο Le mont Olympe et l' Acarnanie,
Ε Paris 1860, όπου αναφέρει και τον εντοπισμό
Σ ανακτόρου στους βόρειους πρόποδες των Πι-

ερίων (στη σημερινή Βεργίνα). Το 1861 διενήργησε ανασκαφές στη θέση αυτή. Εντόπισε το ανατολικό τμήμα του ανακτόρου και το μακεδονικό τάφο, που πήρε το όνομά του. Οι αρχαιολογικές έρευνές του επεκτάθηκαν στους Φιλίππους, τη Δυτική Μακεδονία, την Ίλλυρία και τη Θεσσαλία. Τα αποτελέσματα του πολύχρονου ερευνητικού του έργου δημοσίευσε στο μνημειώδη τόμο Mission archaiologique de Macedoine, Paris 1876. http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/EC.1.1.8.1.html

3. Γάλλος περιηγητής, συγγραφέας του Memoire sur le berceau de la puissance macedonienne des bords de l'Haliakmon et ceux de l'Axius, 1955. Το ενδιαφέρον του Ντελακουλόνς στρέφεται κυρίως στις αρχαιότητες και τις επιγραφές της Βέροιας, αλλά παράλληλα αναφέρονται πληροφορίες για τον πληθυσμό, την τοπογραφία της πόλης, τα τζαμιά και τις εντορίες, http://www.ipet.gr/veroia/show_rec.php?id=vt0t00002

4. Άγγλος περιηγητής του 19ου αιώνα
5. <http://el.wikipedia.org/wiki/Βεργίνα>

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΥ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ «ΣΚΡΙΠ» ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΜΠΟ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Του

Εμμανουήλ Γ. Ξυνάδα**Αντιπροέδρου Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.**

Είναι γνωστή η κατάσταση που επικρατούσε κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα στον ευρύτερο Μακεδονικό χώρο. Η κατάσταση αυτή έγινε αντικείμενο έρευνας από ιστορικούς και ερευνητές της εποχής εκείνης αλλά και νεώτερους. Επίσης, η κατάσταση αυτή έγινε αντικείμενο έρευνας και περιγραφής από ανταποκριτές και δημοσιογράφους των τότε γνωστών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, ελληνικών και ξένων, τα οποία έστελναν ικανούς δημοσιογράφους στη Μακεδονία, προκειμένου να γνωρίσουν από κοντά την κατάσταση και με τις ανταποκρίσεις και τα σημειώματά τους να πληροφορήσουν τους υπόλοιπους Έλληνες, οι οποίοι τις περισσότερες φορές είχαν εσφαλμένες απόψεις για την επικρατούσα κατάσταση στη Μακεδονία.

Σκοπός του παρόντος δημοσιεύματος δεν είναι να παρουσιάσουμε την κατάσταση στη Μακεδονία κατά την πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα, αλλά μέσα από μια περιγραφή, Έλληνα δημοσιογράφου, να γνωρίσουμε την Ημαθία, την οποία διέσχισε στο ταξίδι του από τη Θεσσαλονίκη για το Μοναστήρι.

Πρόκειται για το δημοσιογράφο της εφημερίδας «ΣΚΡΙΠ» **Ευστράτιο Ευστράτιου**, ο οποίος αποστέλλεται στη Μακεδονία, προκειμένου να γνωρίσει από κοντά την κατάσταση στην περιοχή και με τις ανταποκρίσεις και τις περιγραφές του να πληροφορήσει τον ελληνικό λαό. Η αποστολή γίνεται το 1903 και οι περιγραφές και συνεπείς του Ε. Ευστράτιου δημοσιεύονται στην εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ» από τις 16.3.1903, σε συνέχειες, στη στήλη «Το «ΣΚΡΙΠ» εις Μακεδονίαν. Η πρώτη περιοδεία Έλληνος δημοσιογράφου. Τι είδε, τι άκουσε, τι αντελήφθη. Ο Ελληνισμός θριαμβεύει. Πλήρης περιγραφή της κατάστασης». Ανάμεσα σ' αυτές τις περιγραφές και τις ανταποκρίσεις του περιλαμβάνεται και η περιγραφή της Ημαθίας, από την οποία πέρασε, ταξιδεύοντας από τη Θεσσαλονίκη στα Βιτώλια (Μοναστήρι). Σκοπός του ταξιδιού στα Βιτώλια ήταν να γνωρίσει από κοντά τη δεύτερη πόλη της Μακεδονίας, να έρθει σε επαφή με το Μητροπολίτη Πελαγονίας, καθώς, επίσης και με διπλωματικούς παράγοντες του τόπου. Είχε προηγηθεί η παραμονή του δημοσιογράφου και σε άλλες πόλεις της Μακεδονίας, όπως η Θεσσαλονίκη και οι Σέρρες, όπου είχε ανάλογες συναντήσεις.

Το ταξίδι του δημοσιογράφου ξεκινά από το σιδηροδρομικό σταθμό της Θεσσαλονίκης και μέσω του κάμπου της Θεσσαλίας, των εύφορων πεδιάδων της Μακεδονίας και του υψιπέδου της Πελαγονίας καταλήγει στο σιδηροδρομικό σταθμό του Μοναστηρίου¹. Η διάρκεια του ταξιδιού ανέρχεται στις δέκα τουρκικές ώρες και οι σταθμοί, από τους οποίους διέρχεται η αμαξοστοιχία, στους δεκαπέντε, ανάμεσα στους οποίους ο σταθμός του Γκιδά (sic), της Βέρροιας (sic), της Νιάουστας (sic), των Βοδενών κ.α. Οι συνταξιδιώτες του Έλληνα δημοσιογράφου, διαφόρων

εθνοτήτων και ποικίλης καταγωγής, κάνουν την αμαξοστοιχία να μοιάζει με πολύχρωμο μωσαϊκό. Τούρκοι έφεδροι, Ρώσοι καλόγεροι, Βούλγαροι, Έλληνες και στο δεύτερο βαγόνι ο Τούρκος πασάς με τους υπασπιστές και το χαρέμι του ταξιδεύουν με το δημοσιογράφο, ο καθένας με το δικό του προορισμό και για τους δικούς του λόγους.

Η διάθεση του δημοσιογράφου δύσκολα περιγράφεται. Αισθήματα φόβου και τρόμου τον κατακλύζουν μπροστά στο άγνωστο. Δεν ήταν λίγα, άλλωστε, τα όσα είχε ακούσει για τα συμβάντα στο συγκεκριμένο χώρο της Μακεδονίας. Δολοφονίες και άλλα παρόμοια περιστατικά συνθέτουν την εικόνα, που είχε στο μυαλό του. Οι ελληνικές ομιλίες και η γνωριμία του με τον κ. Γεωργιάδη, δικηγόρο της Θεσσαλονίκης, απαλύνουν τα αισθήματα του φόβου. Ο κ. Γεωργιάδης θα συνταξιδέψει με το δημοσιογράφο μέχρι τη Νάουσα και θα είναι ο ξεναγός του ως εκεί.

Το ταξίδι της αμαξοστοιχίας ξεκινά και μέσα από την απέραντη, όπως χαρακτηρίζει ο δημοσιογράφος, την πεδιάδα της Θεσσαλίας, η οποία δεν έχει όρια και φιλοξενεί τσιφλίκια τούρκων μεγαλοαστών, όπως του Χαμνί μπέη κ.α., φτάνει μετά από ταξίδι μισής και πλέον ώρας στη γέφυρα του Καρα - Ασμάκ, του ποταμού Λυδία (sic) - Λουδιά, όπου και τα όρια της Ημαθίας.

Η γέφυρα του ποταμού οδηγεί στον τρίτο σταθμό της αμαξοστοιχίας και πρώτο σταθμό της Ημαθίας, το Γκιδά². Ο Γκιδάς³, σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέχει ο κ. Γεωργιάδης στο δημοσιογράφο, είναι το τσιφλίκι του Μεχμέτ - πασά⁴. Εύλογα δημιουργούνται απορίες στο δημοσιογράφο. «Μανθάνω το μυστήριον της καλλιέργειας αυτής, όσον ανεπαρκής και αν είναι, την οποία βλέπω εις τα τσιφλίκια. Πως διαφεύγουν την τρομοκρατίαν;» αναρωτιέται ο Έλληνας δημοσιογράφος. Και η απάντηση «απλούστατα δια της τακτικής φορολογίας των μπέδων υπό των ληστών. Εάν ο μπέης δυστροπή, αιχμαλωτίζεται...». Κάτι τέτοιο συνέβη και με τον Μεχμέτ - πασά, την περίπτωση του οποίου διηγείται ο δικηγόρος κ. Γεωργιάδης στον Έλληνα δημοσιογράφο.

Νερά, νερά! Τα πολλά νερά προκαλούν εντύπωση στο δημοσιογράφο. Νερά τα οποία προέρχονται από τα ποτάμια και τους παραπόταμούς τους και απλώνονται προς όλες τις διευθύνσεις «σαν σμήνη γιγαντίων ερπετών διασταυρωμένων εις την ελευθερίαν της εκτάσεως...».

Το ταξίδι της αμαξοστοιχίας συνεχίζεται, μαζί και η

Carte Postal με τη συνοικία της Μπαρμπούτας
Διακρίνεται το τζαμί

περιήγηση του Έλληνα δημοσιογράφου. Τα τσιφλίκια δεν έχουν τελειωμό. Κοπάδια βοσκούν εντός των τσιφλικιών και η ίδια εικόνα επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά μέχρι τον επόμενο σταθμό. Το σταθμό της Βέρροιας⁵.

Η πόλη αρχίζει να ξεπροβάλλει από μακριά. Είναι κατάφυτη από δένδρα, μέσω των οποίων ο δημοσιογράφος διακρίνει μινιαρές, για τους οποίους ο συνταξιδιώτης του τον πληροφορεί ότι είναι έντεκα τον αριθμό⁶. Πάνω από την πόλη ο δημοσιογράφος διακρίνει ένα λευκό κτήριο το οποίο είναι η Μονή Προδρόμου σύμφωνα με τα λεγόμενα του κ. Γεωργιάδη⁷. Πλησιάζοντας στην πόλη μαθαίνει την παράδοση του Λουκιανού, σύμφωνα με την οποία «φαγών ρόδα της Βέρροιας επανήλθεν από την ονείαν εις την ανθρωπίνην φύσιν». Παραπλεύρως της Βέρροιας ο δημοσιογράφος διακρίνει τμήμα της Εγνατίας οδού, που οδηγούσε στην Κωνσταντινούπολη.

Τέλος, εντύπωση προκαλούν στον δημοσιογράφο οι πολυάριθμοι στρατιωτικοί σταθμοί κοντά στη σιδηροδρο-

Σταθμός Νάουσας

ΟΙ ΑΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Λογότυπο 1902:
Νηματουργεία Λόγγου-Τουρπάλη

Με αυτές τις σκέψεις η αμαξοστοιχία πλησιάζει στον τρίτο και τελευταίο σταθμό της Ημαθίας, την Νάουσα⁸. Ήδη ο δημοσιογράφος διακρίνει «την ωραία και Ελληνικωτάτην πόλιν, εξαπλωμένην εις μίαν ράχιν χαμένην εις φυτείαν». Από αυτήν ξεχωρίζουν δύο μεγάλα κτήρια, ευρωπαϊκού χαρακτήρα, όπως σημειώνει ο δημοσιογράφος. Πρόκειται για τα δύο υφαντουργικά εργοστάσια της Νάουσας, τα οποία ήταν οι κήρυκες της Ελληνικής ακμής, όπως ο ίδιος αναφέρει. «...Μαζί με αυτά των Βιτωλίων ενδύνουν τον Μακεδονικόν λαόν»¹⁰.

Ο σιδηροδρομικός σταθμός της Νάουσας βρίσκεται ανάμεσα σε αμπελώνες. Άλλο ένα στοιχείο, που εντυπωσιάζει και κλέβει τις εντυπώσεις του δημοσιογράφου, είναι το κρασί και το ρακί της Νάουσας¹¹. Έξοχα προϊόντα της Μακεδονικής πόλης, των οποίων «η παχύτητα, η γλυκύτητα και η ευοσμία...» έχουν μείνει στο στόμα του.

Και εδώ το ίδιο σκηνικό με τον υπόλοιπο Ημαθιώτικο κάμπο. Δάση πλούσια σε βλάστηση και πολυάριθμα κοπάδια να βοσκούν μέσα σ' αυτά. Επιπλέον ένας ξυλοκόπος «...βυσοδομεί έναν πελώριο κορμόν σκυμένος προς την ρίζαν...». Εκπλήσσει η λεπτομέρεια, με την οποία περιγράφει ο Έλληνας δημοσιογράφος στιγμές καθημερινής ζωής, οι οποίες δεν διαφέρουν από τόπο σε τόπο. Η καθημερινή ζωή στη Μακεδονία, η οποία δεν είχε απελευθερωθεί ακόμα, δε διέφερε σε τίποτα από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων της υπόλοιπης Ελλάδας. Ήδη, οι φόβοι του δημοσιογράφου άρχισαν να διαλύονται, τη στιγμή που διαπιστώνει ότι τα όσα ακούγονταν στο κέντρο των Αθηνών για την κατάσταση, που επικρατούσε στη Μακεδονία, ήταν ανυπόστατα και υπερβολικά.

Πριν η αμαξοστοιχία σταθμεύσει στο σταθμό της Νάουσας, ξεπρόβαλε μπροστά τους ένα μικροσκοπικό χωριό με λίγες καινούργιες λευκές οικοδομές με ερυθρές στέγες, μέσα σε ένα δάσος από λεύκες. Πρόκειται για το χριστιανικό τσιφλίκι του Έλληνα Χατζή - Δημήτρη, σύμφωνα και πάλι με τις πληροφορίες του δικηγόρου κ. Γεωργιάδη.

Το τρένο έφτασε στο σταθμό της Νάουσας. Εντύπωση προκαλεί στο δημοσιογράφο η ελληνική κίνηση, που παρατηρείται στο σταθμό. Έλληνες περπατούν, ομιλούν, κινούνται. Οι επιβάτες, με προορισμό τη Νάουσα, κατεβαίνουν από την αμαξοστοιχία και τρέχουν για να προλάβουν την άμαξα, η οποία θα τους οδηγήσει στην πόλη της Νάουσας. Η απόσταση είναι περίπου μια ώρα. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο συνταξιδιώτης του δημοσιογράφου, δικηγόρος κ. Γεωργιάδης.

Η αμαξοστοιχία συνεχίζει το ταξίδι της με προορισμό τα Βιτώλια, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη της Μακεδονίας. Για λίγο ακόμη διέρχεται από την πεδιάδα της Μακεδονίας, ώσπου αυτή τελειώνει και τη

μική γραμμή. Δεν παραλείπει να τους περιγράψει μαζί με τους στρατιώτες, οι οποίοι τους φύλαγαν. «...είν' από μία σκηνή ή από μία καλύβη από κλαριά με πεντ' ή εξ στρατιώτες, οι οποίοι στέκονται και βλέπουν την αμοξοστοιχίαν σοβαροί και ακίνητοι. Ένα φισεκλίκι ζώνει την οσφύν των... έχουν τα χέρια των στις τσέπες ενός κοντού βρακιού χιλιοπαλωμένου και στέκονται επάνω εις γουρουντοσάρουχα με λευκά μάλλινα τουζλούκια ως εις τα γόνατα...». Εντύπωση, επίσης, προκαλεί η μεγάλη ποσότητα ξυλείας, η οποία είναι συσσωρευμένη σε κάθε σταθμό και σε κάθε γέφυρα. Ο λόγος είναι εύλογος. Βρίσκονται εκεί για να χρησιμοποιηθούν σε περιπτώσεις εκτάκτων αναγκών για την κατασκευή πρόχειρων γεφυρών σε περιπτώσεις ανατίναξης. Δεν ήταν, άλλωστε, λίγα τα κρούσματα, τα οποία απέβλεπαν σε δολιοφθορά του τουρκικού στρατού από πλευράς των ελλήνων αγωνιστών. Δε θα πρέπει να ξεχνούμε ότι το ταξίδι ή καλύτερα η αποστολή αυτή γίνεται ένα χρόνο πριν την επίσημη έναρξη της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα.

Σταθμός Αλεξανδρείας

θέση της παίρνει «η μεγαλοπρεπής αγριότης της ορεινής Μακεδονίας».

Μ' αυτόν τον τρόπο ο δημοσιογράφος αφήνει πίσω του τη γη της Ημαθίας και συνεχίζει το ταξίδι του προς Βορρά. Με το ταξίδι του αυτό αφήνει, επίσης, πολύτιμα στοιχεία για τις πόλεις και τις περιοχές, τις οποίες επισκέφθηκε, στις οποίες φιλοξενήθηκε και από τις οποίες πέρασε.

Πολύτιμα στοιχεία, τα οποία καλούμαστε να αξιολογήσουμε και να αποκαλυφθεί, κατά το δυνατόν, η ιστορία του κάθε τόπου.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Πρόκειται για τον τρίτο άξονα του σιδηροδρόμου, που ξεκινά από τη Θεσσαλονίκη, ο οποίος αρχίζει να κατασκευάζεται το 1891 από τη γαλλική εταιρεία "Chemins de Fer de Salonique a Monastir" και εγκαθίσταται το 1894. Το μήκος της σιδηροδρομικής γραμμής ήταν 219 χλμ., εκ των οποίων τα 100 χλμ. διέσχίζαν τις εύφορες πεδιάδες της Ημαθίας και της Πέλλας. Περισσότερα για το σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου βλ. Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι - Η διαδρομή τους από το 1869 έως σήμερα, Μίλητος, χ.χ., σ.σ. 93-98.
2. Ο σταθμός της Αλεξανδρείας λειτουργεί από το 1894, οπότε χρονολογείται και το κτήριο του σταθμού. Βλ. σχετικά: Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι, ο.π., και Γ. Μοσχόπουλου, «Ο Γιδάς στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας», Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1980-1988, Θεσσαλονίκη, 1989, σ.51 και Γ. Ντελιόπουλου, «Σιδηροδρομική Εγνατία Οδός Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι 1894-2006», Λάμδα, 28 (Δεκ. 2006), σ.σ. 6-12.
3. Για την ετυμολογία της λέξης Γιδάς βλ. Γ. Ντελιόπουλου, Γιδάς. Ανθρωποι και Τοπία, Αλεξάνδρεια, 2008, σ.73 και Γ. Μοσχόπουλου, Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα, ο.π., σ.σ. 29-31. Σύμφωνα με καταγραφές του 1910 ο Γιδάς είναι κεντρική κωμόπολη του Ρουμλουκιού, η οποία κατοικείται από 760 ορθόδοξους Έλληνες. Βλ. Αθ. Χαλκιάπουλου, Μακεδονία Βιλαέτια Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, Αθήναι, 1910, σ.σ. 2-3.
4. Πρόκειται για τον Μεχμέτ Σεφίκ πασά. Τελευταίος ιδιοκτήτης του τσιφλικιού φέρεται να είναι ο Ισίν Μπέης. Βλ. Γ. Μοσχόπουλος, «Ο Γιδάς στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας», Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα, ο.π., σ.50.
5. Το τουρκικό όνομα της Βέροιας ήταν «Καρά Φέριε». Η πόλη ήταν έδρα καζά και υπάγονταν στο σαντζάκι - βιλαέτι της Θεσσαλονίκης. Ο καζάς ήταν δικαστική περιφέρεια με επικεφαλής δικαστή, τον καδή. Επίσης η Βέροια ήταν έδρα του Έλληνα Ορθόδοξου Μητροπολίτη Βέροιας και Ναούσης. Στη Βέροια υπήρχε και Εβραϊκό στοιχείο - Εβραϊκή κοινότητα, την οποία εκπροσωπούσε ο Ραβίνος. Σύμφωνα με καταγραφή του 1910, στη Βέροια κατοικούσαν 6200 Έλληνες, 5280 Οθωμανοί και 600 Ισραηλίτες. Επιπλέον στη Βέροια παραχειμάζουν περί τις 400 οικογένειες Κουτσόβλαχων. Για περισσότερα βλ. Αντώνη Αναστασάπουλου, «Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί στην Βέροια του 18ου αιώνα», Βεροίας Μελετήματα, Βέροια, 2003, σ.σ. 40-41 και Αθ. Χαλκιάπουλου, ο.π., σ.σ.17-18.
6. Την εποχή αυτή στη Βέροια λειτουργούσαν τα εξής τζαμιά: Hunkar Cami, Τζαμί του Μενδρεσέ, Τζαμί του Φιριντζή ή της αρκούδας, Τζαμί του Μαχμούτ Τσελεμπή (Μπογιαλι Τζαμί), Ορτά Τζαμί, Τζαμί του Σουμπασιή, Μπαϊρ Τζαμί, Γιολά Γκελντί Τζαμί, Τζαμί της Μπαρμπούτας, Τζαμί της Νοτίου πλευράς της πλατείας Ωρολογίου και Τσερμέν Τζαμί. Αναλυτική περιγραφή βλ. Άννα Ματσokάνη, «Τα τζαμιά της Βέροιας», Λάμδα 27 (Μάι 2006), σ.σ. 6-13.
7. Δεν είναι εύκολο να ταυτίσουμε το εν λόγω κτήριο με την Μονή Προδρόμου -Σκήπτου, διότι η εν λόγω Μονή βρίσκεται Νότια της Ημαθίας και δυτικά κατά την φορά της αμαξοστοιχίας προς Βέροια, ενώ η πόλη βρίσκεται στα Βόρεια. Πιθανότατα πρόκειται για κάποιο άλλο κτήριο το οποίο ξεχώριζε από το συγκεκριμένο σημείο.
8. Η Νάουσα ήταν πόλη της Μακεδονίας και κατοικούνταν από 9000 Ορθοδόξους Έλληνες και 1000 Μουσουλμάνους. Βλ. Αθ. Χαλκιάπουλου, ο.π., σ. 21.
9. Στη στιγμή εκείνη στη Νάουσα λειτουργούσαν τέσσερα κλωστοϋφαντουργικά εργοστάσια. Πρόκειται για τα εργοστάσια των: Λόγγου - Κύρση - Τουρπάλη, Μπίλη - Τσίτση, Γκούτας - Καράτζιας και Γρηγόριος Τσίτσης & Σια. Βλ. Αλέξανδρου Οικονόμου, «Η βιομηχανία στην Νάουσα, από τον 19ο στον 20ο αιώνα», Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας, Νάουσα, 1999, σ.σ. 321-333.
10. Η κλωστοϋφαντουργία ήταν μια από τις βασικότερες πηγές εσόδων για τη Νάουσα. Αυτό συνέβαινε μέχρι και τις μέρες μας. Για την υφαντουργία στη Νάουσα βλ. Τακης Μπάιτσης, Νάουσα - Οι βιομηχανίες του χθες, Βέροια, 1997, σ.σ. 35-38.
11. Τα προϊόντα οίνου είναι από τα παραδοσιακά και φημισμένα προϊόντα της Νάουσας. Το κρασί της Νάουσας συγκρίνεται με αυτό της Γαλλικής Βουργουνδίας από τον Cousinery, ενώ ο Rouqueville το παρουσιάζει ως έναν από τους καλύτερους οίνους στην Μακεδονία. Επιπλέον αναφέρουμε ότι το κρασί ήταν η μεγαλύτερη πηγή εσόδων για τη Νάουσα. Σε αναφορά των Ναουσαίων προς τις Τουρκικές αρχές του έτους 1876 αναφέρεται ότι η παραγωγή ήταν 1.400.000 οκάδες σταφυλιών. Βλ. Γ. Χιονίδη, «Νέες πηγές για το κρασί της Νάουσας, Νάουστα, 17(1981), σ.151 και Νικόλαος Σπάρτης, «Νάουσα, Γεωργική κατάσταση στη Νάουσα, 1820 ως σήμερα», Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας, Νάουσα, 1999, σ.σ. 287-288.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αθανασίου Χαλκιάπουλου, Μακεδονία Βιλαέτια Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, Αθήναι, 1910.
- Άννα Ματσokάνη, «Τα τζαμιά της Βέροιας», Λάμδα 27 (Μάιος 2006).
- Αλέξανδρου Οικονόμου, «Η βιομηχανία στην Νάουσα, από τον 19ο στον 20ο αιώνα», Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας, Νάουσα, 1999.
- Αντώνη Αναστασάπουλου, «Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί στην Βέροια του 18ου αιώνα», Βεροίας Μελετήματα, Βέροια, 2003.
- Ευστρατίου Ευστρατιάδου, Μακεδονία Η πρώτη περιοδεία Έλληνας δημοσιογράφου, Αθήναι, 1903.
- Του ιδίου, ο.π., Σκριπ, 9-10 Απριλίου 1903, σ.σ. 2 και 1-2.
- Του ιδίου Γ. Μοσχόπουλου, «Ο Γιδάς στα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας», Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1980-1988, Θεσσαλονίκη, 1989.
- Γεωργίου Ντελιόπουλου, Γιδάς - Ανθρωποι και Τοπία, Αλεξάνδρεια, 2008.
- Του ιδίου, «Σιδηροδρομική Εγνατία Οδός Θεσσαλονίκη - Μοναστήρι 1894-2006», Λάμδα, 28 (Δεκ. 2006).
- Γεωργίου Χιονίδη, «Νέες πηγές για το κρασί της Νάουσας», Νάουστα 17 (1981).
- Νικόλαος Σπάρτης, «Νάουσα, Γεωργική κατάσταση στη Νάουσα, 1820 ως σήμερα», Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας, Νάουσα, 1999.
- Τάκης Μπάιτσης, Νάουσα - Οι βιομηχανίες του χθες, Βέροια, 1997.
- Συλλογικός Τόμος, Οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι - Η διαδρομή τους από το 1869 έως σήμερα, Μίλητος, χ.χ.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΟΥ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗ Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΥ

Του Γεωργίου Ντελιόπουλου

Λαογράφου – Μέλους Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Σήμερα είναι ελάχιστοι οι κάτοικοι του Ρουμλουκίου, που γνωρίζουν πως ο εύφορος κάμπος κάποτε ήταν ένας απέραντος βάλτος με πυκνή χαμηλή βλάστηση, με βοσκοτόπια, που απλώνονταν χιλιάδες ζώα, μικρά και μεγάλα, αγέλες αλόγων για τις ανάγκες του στρατού και τη μεταφορά αγαθών σε μακρινούς τόπους. Αλλά και με πυκνά δάση με αιωνόβια φτελιάδια, όπως το τελευταίο δάσος του Σταυρού, που χαλάστηκε στη δεκαετία 1930-40. Εδώ ζούσε ένας πολύ βασανισμένος λαός, που συνεχώς έδινε μάχες με συμμορίες ληστών, Τουρκαλβανών και άλλων, που λυμαίνονταν την περιοχή. Μάχη έδιναν καθημερινά και με τα στοιχεία της φύσης, τις συχνές πλημμύρες από τον Αλιάκμονα, που μετέβαλλε τον τόπο σε βάλτο, με ασθένειες θανατηφόρες. Μεγάλη ήταν η προσπάθεια των κατοίκων να διατηρήσουν και να διασώσουν τα ιερά τους ήθη, έθιμα, τις χριστιανικές και λαϊκές τους παραδόσεις, το γλωσσικό ρουμλουκιώτικο ιδίωμα, την γυναικεία ενδυμασία, το μοναδικό γυναικείο κεφαλόδεσμο, που λέγεται πως έρχεται από τα χρόνια του Μ. Αλεξάνδρου, τη μουσική παράδοση και τους χορούς, που συνταιριάζουν με την ενδυμασία.

Είναι, επίσης, γνωστός ο αγώνας, που δόθηκε για τη διατήρηση της ορθόδοξης Ελληνικής Εκκλησίας και της γλώσσας μας με τους Βούλγαρους 1904-1908. Άνδρες, γυναίκες, παιδιά, ιερείς, δάσκαλοι στον αγώνα. Αυτά είναι τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα των κατοίκων του κάμπου, που οι Τούρκοι ονόμασαν Ελληνότοπο-Ρωμιώτοπο-Ρούμ-λούκ. Ατυχήσαμε, βέβαια, να μην έχουμε αρκετές γραπτές μαρτυρίες, παρά τη μεγάλη προσπάθεια, που γίνεται από αρκετούς συμπολίτες μας, αλλά κυρίως, από το μεγάλο μας Ημαθιώτη «πρόδρομο» Ιστορικό, κ. Γεώργιο Χ. Χιονίδη.

Είναι ευτύχημα ότι σε μια ανατύπωση του ΙΕ τόμου του περιοδικού της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών «Μακεδονικά» του 1975 δημοσιεύθηκε μια εξαιρετική μελέτη του Σ.Ι. Παπαδόπουλου, στην οποία περιλαμβάνεται «η ανέκδοτη έκθεση του γνωστού Ηπειρώτη εκπαιδευτικού, φιλολόγου, λαογράφου και ιστοριοδίφη Δημητρίου Μ. Σάρρου (1869-1938), που ως «Γενικός Επιθεωρητής των εν Μακεδονία Ελληνικών Σχολείων» περιόδευσε το 1906 την ύπαιθρο του καζά (επαρχίας) Θεσσαλονίκης και μας έδωσε σε μίαν εκτενή έκθεσή του λεπτομερή και ενδιαφέροντα στοιχεία, τόσο για τα σχολεία, όσο και για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των κατοίκων των διαφόρων χωριών της περιοχής αυτής.

Ομολογουμένως η έκθεση του Δ. Μ. Σάρρου παρουσιάζει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, όχι μόνο για το κυρίως θέμα, που είναι τα σχολεία και οι δάσκαλοι, μα και για άλλες πλευρές, όπως η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού, το ιδιοκτησιακό καθεστώς κάθε χωριού, αλλά και η δυνατότητα του ελληνικού κράτους να στέλνει επιθεωρητές σε σχολεία ξένης επικράτειας (οθωμανικής), να ενισχύει οικονομικά την ίδρυση, οικοδόμηση και επέκταση σχολείων, να συμβάλλει στη μισθοδοσία των δασκάλων.

Αν θέλαμε να σταθούμε λίγο περισσότερο στην αναφορά, που κάνουμε για την πόλη μας, θα επισημαίναμε τις πληροφορίες πως «η εβδομαδιαία αγορά (το παζάρι) αρχίζει να πρωτολειτούργει το 1906, ότι υπήρχε καινούργιο πέτρινο σχολείο και εκκλησία «κομπή και ευρεία». Ας προσέξει, ακόμα, ο αναγνώστης τους επαίνους για τους Γιδιώτες και όσα άλλα χαρακτηριστικά αναφέρει ο, πράγματι, διορατικός κύριος Επιθεωρητής.

Γιδάς, 16 και 28 Μαΐου 1906

Οικία 115, κάτοικοι 660 Έλληνες. Μαθηταί εγγεγραφέντες 50 (ων 5 μόνον κοράσια), διδάσκαλος 1. Το

χωρίον τσιφλίκι οθωμανικόν.

Το κεντρικώτατον τούτο χωρίον του Ρουμλουκίου, ενω από του έτους τούτου γίνεται και εβδομαδιαία αγορά (παζάρι), έχει σχολείον νεόδμητον λίθινον και εκκλησίαν κομπήν και ευρείαν, ιδρύματα των προοδευτικών και φιλοπόνων κατοίκων.

Εν τω τετρατάκτω δημοτικώ σχολείω εδίδαξεν ο μέτριος διδάσκαλος Δ. Τσιτσιμήτας τους 50 εγγεγραφέντας μαθητάς. Οι κάτοικοι θέλουν να προσθέσωσι και δεύτερον διδάσκαλον ή διδασκάλισσαν, όπερ από του παρελθόντος έτους υπεδείξαμεν αυτοίς, μη δυνηθείσιν εκ των ιδίων πόρων να φέρωσι τούτο εις πέρας. Κατά την επί ταις εξετάσεσι μετάβασιν μου διενήργησα μεταξύ αυτών έρανον εκ δέκα περίπου λιρών, ας αφήκα τοις εκεί εφόροις και ιερείσιν, (να παρασκευάσωσιν αίθουσαν παραδόσεων δια την διδασκάλισσαν, ης ο διορισμός είναι και άλλως αναγκαίος, καθ' όσον και ενταύθα και εν πάσι σχεδόν τοις

ταβάλλει μόνον 10 λίρας εις μισθόν του διδασκάλου.

Σχοινιάς

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών 32 και κατοίκων 185 απάντων Ελλήνων. Οι κάτοικοι δεν ηδυνήθησαν, ως λέγουσι, να διατηρήσωσιν δια των 8 μόνον λιρών, ας κατέβαλον, τον διδάσκαλόν των, δια τούτο μη τυχόντες επιδόματος δεν ήνοιξαν σχολείον. Αν μη δοθή επίδομα εις το μικρόν τούτο χωρίον, δύνανται οι μαθηταί αυτού να μεταβαίνωσι εις τον πλησίον Γιδάν. Ο εντόπιος ιερεύς αγράμματος των αδυνατεί ν' αναλάβη και διδασκαλικά καθήκοντα.

Παλαιοχώριον, 16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών 45 και κατοίκων 253 απάντων Ελλήνων. Εν τω τετρατάκτω γραμματείω ενεγράφησαν 25 άρρενες μαθηταί διδασκόμενοι και εφέτος υπό του εκ Γρίβας γραμματοδιδασκάλου Ιωαννίδου, εις όν οι κάτοικοι δίδουσιν 8 λίρας, λαμβάνοντες και παρ' ημών επίδομα. Το διδακτήριον χαμηλόν και καλαμπόλεκτον.

Λειανοβέργι, 16 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών ελληνοφώνων 35. Το διδακτήριον ισόγειον, υποφερτόν. Εφοίτησαν δ' εν αυτώ 24 μαθηταί αποσυρθέντες προ του Πάσχα εις την βοσκήν των αγελάδων των, διότι μοι είπον «το χωρίον δεν έβαλε γελαδαρούδη εφέτος. Ο γραμματοδιδάσκαλος Ακριβός Σαραντόπουλος εκτελών και χρέη κανδηλάπτου λαμβάνει 12 λίρας εκ του χωριού, όπερ διαρκώς και παρ' ημών ζητεί επίδομα τι προς βελτίωσιν του σχολείου του.

Σημ. κακώς εν τω χάρτη των ελλήν(ικών) σχολείων φέρεται το χωρίον υπό το ανύπαρκτον όνομα Lambouri.

Κορυφή, 29 Μαΐου 1906

Κτήμα τουρκικόν εκ των μεγαλύτερων του Ρουμλουκίου έχον οικίας 60, κατοίκους δε 482 Έλληνες. Εν τω σχολείω αυτού συνεκτενρώθησαν εφέτος 60 μαθηταί (ων 7 κοράσια), εν οίς περιλαμβάνονται και δέκα εκ του πλησίον σλαβοφώνου Νησελλουδίου και της Παλαιοχώρας, διδαχθέντες υπό πρωτοπείρου γραμματοδιδασκάλου, του Ν. Δίτση εκ Μοναστηρίου, ιερωθέντος του προκατόχου του και μεταβάντος εις την πατρίδα του Καψόχωραν. Αντί του χαμηλοτάτου και ετοιμορρόπου διδακτηρίου θέλουν ν' ανεγείρωσι νέον εν τω ευρεί περιβόλω της εκκλησίας οι φιλότιμοι κάτοικοι, υπολογίσαντες την προς τούτο δαπάνην εκ 70 λίρας, ζητούσι δε και παρ' ημών αποπεράτωσιν ταχείαν του κεντρικού τούτου σχολείου.

Κλειδί

Κτήμα τουρκικόν μετά οικιών 50, κατοίκων δε 430 Ελλήνων. Το διδακτήριον του χωριού, εν ω προσήλθον εφέτος 38 μαθηταί, είναι διώροφον και καθαρόν, Ο διδάσκαλος Κωνστ. Βαφείδης εκ Βερροίας εργάζεται καλώς.

Καλύβια Κλειδιού

Κτήμα παρακείμενον τω ανωτέρω χωρίω. Έχει οικίας ελληνικάς 11, κατοίκους δε 85. εκκλησιάζονται και στέλλουσι τα τέκνα των εις το Κλειδί.

Κάλιανη - Πλατύ - Καρυά, ... Μαΐου 1906

Εν τοις τουρκικοίς τούτοις κτήμασι δεν διαμένουσιν πλέον ημέτεροι οικογένειαι, αντικαταστάσαι δια Τουρκαθιγγάνων.

Τσινάφουρ(ν)ον κτήμα τουρκικόν μετά 46 οικιών, κατοίκων δε 340 Ελλήνων. Πλήν τούτων έχει και 12 τουρκαθιγγανικάς οικογενείας. Εν τω τετρατάκτω σχολείω του εφοίτησαν 35 μαθηταί, ων 5 κοράσια. Ο διδάσκαλος Γεώργιος Θεοδωρίδης φιλότιμος. Το διδακτήριον και η εκκλησία του χωριού εκ των καλλιτέρων του Ρουμλουκίου ιδρυμάτων. Ο εντόπιος εφημέριος ευφυής και εύπορος.

Τρίκαλα

Κτήμα τουρκικόν μετά 25 οικιών ελληνικών και 5 τουρκαθιγγάνων. Εν τω ελεεινώ σχολείω εφοίτησαν 18 μαθηταί διδαχθέντες υπό του περυσινού εντοπιού μονόχειρος διδασκάλου-κανδηλάπτου Ιωάννου Αθανασίου αντή μισθού 8 λιρών.

Δημοτικό Σχολείο Γκριζαλίου (Αγκαθιάς)
Αρχές 20ου αι.

Δημοτικό σχολείο στο Ρουμλούκι (αρχές 20ου αι.)
Διακρίνεται ο δάσκαλος Κ. Κουρκούτας

χωρίοις του Ρουμλουκίου κοράσια δεν φοιτώσιν εις τα σχολεία, εν οίς μόνος άρρενες διδάσκουσιν. Έπειτα δια της προσθήκης της διδασκαλίσσης θα καθαρισθή κάλλιον το σχολείον του κεντρικού τούτου χωριού, όπερ δέον να γίνη εξάτακτον, ίνα φοιτώσιν εις τας δύο ανωτάτας αυτού τάξεις και μαθηταί εξ άλλων πλησιοχώρων τσιφλικιών, άτινα μόνον τριτάξια ή τετρατάξια γραμματεία έχουσι υπό αγράμματους και απαيداγωγήτους ως επί το πολύ ψευδοδιδασκάλους.

Νεοχώριον

Κτήμα κατά ½ του κ. Γ. Μαυρουδή μετά οικιών 45 και κατοίκων 254 απάντων Ελλήνων. Μαθηταί ενεγράφησαν 24 εκ τέσσερας τάξεις διδασκόμενοι υπό του αποφοίτου της σχολής Γιδά Α. Παπαφιλίππου, όστις επιθυμεί να εισαχθή εις το υποδιδασκαλείον. Το χαμηλότατον και σαθρόν διδακτήριον όπου επεσκευάσθη. Το χωρίον κα-

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΒΕΡΡΟΙΑ ΣΤΑ 1908

**Του Δημητρίου Ιορδ.
Καρασάββα
Δημοσιογράφου – Ερευνητή**

Το 1909, στην Αθήνα, Πρωτεύουσα του Βασιλείου της Ελλάδος, κυκλοφόρησε ένα **Βιβλίο – Οδηγός για την Μακεδονία**. Συγγραφέας του ήταν ένας Γιατρός, ονόματι **Ανδρέας Ι. Αρβανίτης**, ο οποίος ήταν ταυτόχρονα και Γενικός Γραμματέας του Παμμακεδονικού Συλλόγου, που έδρευε στην Αθήνα (στην Οδό Ερμού 3). Το Βιβλίο φέρει τίτλο «**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**» και σαφώς, «**Δύναται να χρησιμεύσει κάλλιστα ως οδηγός διά πάντα επιθυμούντα να επισκεφθή και περιέλθω την Μακεδονίαν**», όπως σημειώνει χαρακτηριστικά στον Πρόλόγο του ο Συγγραφέας του.

Το Βιβλίο, εκδόθηκε με κόκκινο εξώφυλλο, με εγχάρακτες παραστάσεις, της κεφαλής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ημιπλάσιο κόσμημα με άνθη, κι έναν πελαργό έτοιμο να επιτεθεί σε έναν βάτραχο. Το Βιβλίο «**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**» τυπώθηκε στην Αθήνα, το 1909, στο Τυπογραφείο της «**Αυγής**» του Αθανασίου Α. Παπασπύρου (Οδός Λέκα – Στοά Σιμπούλου), κι επωλείτο από τα καταστήματα της ίδιας της επιχείρησης.

Το Βιβλίο του Ανδρέα Ι. Αρβανίτη «**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**», φέρει στο εσώφυλλό της την μορφή του Μεγάλου Αλεξάνδρου, έφιππου επί του Βουκεφάλα κι εφορμόντα. Αφιερώνεται δε, «**Τοις Πεσούσι Γενναίοις Προμάχοις Του Μακεδονικού Αγώνος!**» Συνεχίζει με την φωτογραφία του Παύλου Μελά, ενδεδυμένου την επίσημη στρατιωτική στολή του, μετά ξίφους, παραθέτει την ρήση του Στράβωνα «**Ελλάς Εστί Και Η Μακεδονία**», κι ολοκληρώνει με την φωτογραφία του Διαδόχου του Ελληνικού Θρόνου Κωνσταντίνου ενδεδυμένου την μεγάλη στολή. Ακολουθεί ο Πρόλογος του Συγγραφέως και ένα επίσης Προλογικό του Σημείωμα με τίτλο «**Οι Νεότουρκοι Και Το Νέον Εν Τουρκία Καθεστώς**», γραμμένο τον Δεκέμβριο του 1908, όπου και γίνεται κριτική στην (τότε) πολιτική κατάσταση της Τουρκίας.

«**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**», κοσμείται από μεγάλο αριθμό φωτογραφιών των σπουδαιότερων πόλεων της Μακεδονίας, ηρωικών μορφών του Μακεδονικού Αγώνα, αρχαιολογικών ευρημάτων, φυσικών τοπίων. Το Βιβλίο χωρίζεται σε δύο ενότητες, στην Αρχαία Μακεδονία, όπου γίνεται μία ιστορική ανασκόπηση και παρουσιάζονται οι είκοσι μεγάλες επαρχίες του Αρχαίου Μακεδονικού Κράτους, και η «**νυν**» (1908) Μακεδονία μέσα από την περιγραφή βουνών, λιμνών, ποταμών, πόλεων, κωμοπόλεων, λιμένων, σιδηροδρόμων, αμαξιών και ημιονικών οδών.

Σημαντικότερες πληροφορίες δίδονται σε ό,τι αφορά τις συγκοινωνίες και περιγράφονται με λεπτομέρειες τα λιμάνια, οι όρμοι, οι σιδηρόδρομοι με τα δρομολόγια τους.

Ο Ανδρέας Ι. Αρβανίτης, στον Πρόλόγο του, παραθέτει και κατάλογο με προηγηθείσες εκδόσεις, οι οποίες και τον βοήθησαν στην συγγραφή του Βιβλίου του. Πρόκειται για τα Έργα: «**La grande Encyclopedie des sciences etc.**», η «**Γεωγραφία της Μακεδονίας**» του Μ. Δήμητσα, το «**Οδοιπορικόν Μακεδονίας**» του Ν. Σχινά, το «**Ημερολόγιον Μακεδονικόν του 1908**» του Διοικητικού Συμβουλίου του Παμμακεδονικού Συλλόγου, απ' όπου προέρχονται και το σύνολο των φωτογραφιών, «**L' Imbroglio Macedonien**» par Michel Paillates, η «**Στρατιωτική Γεωγραφία**» του Ε. Πίσσα, «**La Question Macedonienne**» par Edouard Engelhart.

Σε ό,τι αφορά τα γεωγραφικά όρια της Μακεδονίας, ο Α. Ι. Αρβανίτης, δηλώνει ότι είχε υπόψη του τρεις Χάρτες της Μακεδονίας, δηλαδή των Ερ. Κεϊπέρτου, Μ.

Χρυσόχου και του Αυστριακού Γεωγραφικού Ινστιτούτου, επισημαίνοντας ωστόσο ότι «**Υπάρχουν διαφοραί ως προς την τοποθεσίαν και ονομασίαν των Χωρίων**».

Στο τέλος του Βιβλίου, πριν τον Αλφαριθμητικό Πίνακα των Περιεχομένων, υπάρχει εντός «**στρογγυλού πλαισίου** η φωτογραφία του Συγγραφέως Ανδρέα Ι. Αρβανίτη, ενώ αμέσως μετά τον συγκεκριμένο πίνακα, έχει επικολληθεί «**Πρόχειρος Οδοιπορικός Χάρτης της Μακεδονίας περιλαμβανών τας πόλεις, κώμας, σιδηροδρόμους και αμαξιτούς δρόμους**».

Στο οπισθόφυλλο του Βιβλίου «**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**», υπάρχει, εγχάρακτη η διπλή όψη ενός αρχαίου νομίσματος, με μία κεφαλή (του Αλέξανδρου;) και μία καθήμενη μορφή (;). Υπάρχει επίσης η ένδειξη «**ΦΡ.4**», η οποία πιθανόν να αναφέρεται στην τιμή του Βιβλίου.

Στο Βιβλίο του Ανδρέα Ι. Αρβανίτη, «**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**» υπάρχουν αναφορές για την Ημαθία της αρχαιότητας, την Βέρροια, την Νάουσα (και Νιάουστα και Κίτιον), Γιδά (Αλεξάνδρεια), το Βέρμιον Όρος, και τον Αλιάκμονα Ποταμό.

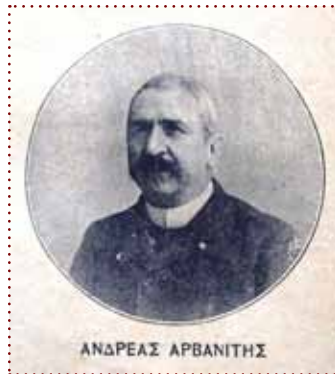
Η πρώτη αναφορά για την Βέρροια, γίνεται στο κομμάτι που αφορά την Ημαθία, στο επιμέρους κεφάλαιο για την Αρχαία Μακεδονία (σελ.18).

Η Βέρροια αναφέρεται ως πόλη της Ημαθίας, στην οποία όμως εντάσσονται και οι πόλεις Έδεσσα (ή Αιγαί ή Βοδενά), Κίτιον (Νιάουστα), Σκύδρα, Μιζία. Για δε την Ημαθία, ο Συγγραφέας μας πληροφορεί ότι «**παλαιόθεν κείτο υπό των Πελασγών**».

Σε ό,τι αφορά την γεωγραφική θέση της Βέρροιας, πληροφορούμαστε ότι αυτή βρίσκεται στις υπώρειες του Βερμίου Όρους, σε αρκετό ύψος, και ότι «**υπήρξεν επισημοτάτη εν τη αρχαιότητα και κατοικήθη υπό των εκ Θράκης Φρυγών**».

Μία ακόμη πληροφορία, ιστορικού περιεχομένου, που ωστόσο γεννά ερωτήματα ως προς τις χρησιμοποιηθείσες πηγές του Συγγραφέως, μαρτυρεί, ότι «**την Βέρροια οι Αθηναίοι εν αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου καταλαβόντες παρέδωσαν τω συμμάχω βασιλεί Περδίκκα τω Β'**»(!);...

Δύο φωτογραφίες της Βέρροιας φιλοξενεί στο Βιβλίο του «**Η Μακεδονία Εικονογραφημένη**» ο Α. Ι. Αρβανίτης. Η πρώτη (σελ.91), δείχνει ένα τοπίο φυσικής ομορφιάς, στην περιοχή της Μπαρμπούτας, με τον ρέοντα Τριπόταμο, γέφυρα με κάγκελα, πλατάνια υπερμεγέθη, κεραμιδοσκεπείς κατοικίες μακεδονίτικης αρχιτεκτονικής, στον μινάρé ενός μουσουλμανικού τμνείου ο ναός του Προφήτη Ηλία! Η δεύτερη (σελ.169), είναι «**τραβηγμένη**» από χαμηλά, από την κοίτη του Τριποτάμου, και δείχνει την οργιώδη βλάστηση του τοπίου, ένα μέρος της Εβραϊκής Συνοικίας, τον Βυζαντινό Πύργο (όπου και εστιάζεται το πλάνο), και την κορυφή του Πύργου του Ρολογιού. Η συγκεκριμένη φωτογραφία έχει μεγάλη ιστορική σημασία, καθώς – κι αν υποθέσουμε ότι η φωτογραφία τραβήχτηκε το 1908 – τότε πρέπει να είναι αν όχι η τελευταία, αλλά μία από τις τελευταίες, που δείχνουν τον Βυζαντινό Πύργο (πίσω από το τότε Τουρκικό Διοικητήριο και νυν Δικαστικό Μέγαρο), όρθιο, αφού είναι βέβαιο ότι εκείνη την χρονιά (το 1908), ο Πύργος κατεδαφίστηκε με εντολή του νέου στρατιωτικού καθεστώτος των Νε-

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

**Το Εσώφυλλο του Βιβλίου
«Η Μακεδονία Εικονογραφημένη»**

οτούρκων...

Περισσότερα στοιχεία για την Βέρροια μας παρέχει το ομώνυμο λήμμα (σελ.92-93), στο επιμέρους κεφάλαιο της «**Νυν Μακεδονίας**». Έτσι, πληροφορούμαστε ότι οι Τούρκοι την αποκαλούν «**Καραφέρια**». Ότι βρίσκεται στις ανατολικές υπώρειες του Βερμίου Όρους (το οποίο ονομάζεται και Δόξα), στα νότια της Έδεσσας και στα αριστερά (όπως εκβάλλεται) του Αλιάκμονος.

Πληροφορούμαστε επίσης ότι η πόλη είναι αρχαιολογική και κτίστηκε από την Νύμφη Βέρροια, Κόρη του Βέρητος, ο οποίος ήταν Γιος του Μακεδόνα.

Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία που είχε στην διάθεσή του ο Συγγραφέας του Βιβλίου, η Βέρροια είχε (το 1908) 13.000 Κατοίκους, από τους οποίους 8.000 ΕλληνοΜακεδόνες, όπως τους χαρακτηρίζει, και οι υπόλοιποι 5.000 Οθωμανοί και Εβραίοι.

Η Βέρροια ήταν τότε Πρωτεύουσα της Υποδιοίκησης (με Έδρα της Διοίκησης την Θεσσαλονίκη) και Έδρα του Έλληνα Μητροπολίτη Βερροίας και Ναούσης. Υπενθυμίζει δε ότι στην Βέρροια κήρυξε το Ευαγγέλιο ο Απόστολος Παύλος κι ότι στην πόλη σώζονται Βυζαντινές Εκκλησίες και Ιστορικά Κειμήλια.

Κειμένη σε υψηλή και θερπή, κατά τον Συγγραφέα, θέση η Βέρροια διαρρέεται υπό των κατερχομένων από το Βέρμιον υδάτων και απέχει 7 ώρες (πεζή) από την Έδεσσα (Βοδενά), 12 ώρες από την Θεσσαλονίκη και 2 ώρες από τον Αλιάκμονα.

Παράγει δε, δημητριακά, ρύζι, βαμβάκι, λινάρι, οπωρικά, σταφύλια και εξαιρετικά, όπως σημειώνεται, ρόδια. Εκτρέφει δε πρόβατα, κατσίκες και άλογα.

Στην Επαρχία Βερροίας υπάρχουν (στα 1908) 4 Ελληνικά Κλωστήρια, υδροκίνητα, που καταναλώνουν 650.000 οκάδες βαμβάκι, 26 Αλευρόμυλοι, που παράγουν 8.000.000 οκάδες αλεύρι, 9 Σησαμοτριβεία, που παράγουν 150.000 οκάδες σησαμέλαιο ετησίως, 3 Εριουργεία, 5 Πριονιστήρια, υδροκίνητα, και 11 Οινόπνευματοποιεία. Η Επαρχία παράγει ετησίως 1.000.000 οκάδες κρασί και 150.000 οκάδες ρακής, όπου το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής προέρχεται από την Νιάουστα.

Η Βέρροια, λόγω του ότι διέρχονται από αυτήν οδοί από το Καϊλάριον (Πτολεμαΐδα), την Λάψιστα Ορεστιάδος (Ανασελίτσα, μεταξύ Καστοριάς και Γρεβενών), την Σιάτιστα, τα Γρεβενά, την Κοζάνη και τα Σέρβια,

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

την καθιστά σπουδαίο εμπορικό κέντρο.

Σημειώνεται, επίσης, ότι η Βέρροια έχει «καλὰς οικοδομὰς», «ευθείας οδοὺς», καθὼς και ξενοδοχεία, εστιατόρια και καφενεία. Η δε Ελληνική Κοινότητα της πόλης διατηρεῖ Ἡμιγυμνάσιον, Ἀστική Σχολή, Παρθενγωγεῖο, Νηπιαγωγεία με 1026 Μαθητές και Μαθήτριες (1908).

Μερικά ἀκόμη στατιστικά στοιχεία συμπληρώνουν την εικόνα της Υποδιοίκησης Βερροίας και μας πληροφοροῦν ὅτι σ' αὐτὴν περιλαμβάνονται (συνολικά και ἐν ἔτει 1908) 30.571 Ἕλληνες και 6.522 Ὀθωμανοί, ἐνὼ τα Ἑλληνικά Σχολεῖα εἶναι 43, οἱ Δάσκαλοι και οἱ Δασκάλες 65, οἱ Μαθητές και οἱ Μαθήτριες 2.475.

Στο ἴδιο λήμμα για την Βέρροια ο Συγγραφέας μας πληροφορεῖ ὅτι στην πόλη υπάρχουν 3.000 Μικροβλάχοι, ὅπως τους ονομάζει χαρακτηριστικά, και οἱ ὁποῖοι διακρίνονται – σημειώνεται, ἐπίσης, με ἔμφαση – για τα ἑλληνικότητα φρονήματά τους, μεταβαίνουν κάθε καλοκαίρι στο Χωριό Σέλι, στο Βέρμιο Ὅρος, δυτικά της Βέρροιας, ὅπου παραμένουν ἐπὶ μήνες οικογενειακὰ και ακολουθοῦμενοι και ἀπὸ Δασκάλους χάριν της μόρφωσης των παιδιών τους. Το «εαρινό», ὅπως χαρακτηρίζεται, χωριό Σέλι ἀπέχει ἀπὸ την Βέρροια 6 ὥρες (πεζή) και ἀπὸ την Νιάουστα 3 ὥρες.

Ἐχωριστό κεφάλαιο ἀφορὰ στις Συγκοινωνίες, ὅπου ο Ἀνδρέας Ι. Ἀρβανίτης, παρέχει πλήθος πληροφοριῶν για ὅποιον ἐπιθυμοῦσε να ταξιδέψει στη Μακεδονία ἐκείνη την περίοδο.

Την Βέρροια την συναντάμε στα κάτωθι δρομολόγια (αμαξιτῶν και ἡμιονικῶν οδῶν) :

- Οδὸς Αμαξιτός ἀπὸ Σερβίων εἰς Βέρροιαν, συνδέουσα Σέρβια – Γέφυραν Ἀλιάκμονος – Κεβίρ Τεκέ – Κετσιλέρ – Τζιτζιλέρ – Καρατζαλάρ (δυτικῶς του Ὄρους Σκοπού) – Ακμπουνάρ – Τσακιρλή – Ουσκιουπλάρ – Σαϊνλάρ – Ερνεβεσλή – Δορταλή – Κοσελέρ – Ισμαϊλλάρ – Σοφουλάρ – Τζοβαβλήν – Κουτσούκ – Ουμουρλή – Σαλιχλέρ – Χάνι Βρωμοπήγαδου – Βέρροιαν (188 μ. ὕψους).

- Οδὸς Αμαξιτός ἀπὸ Κοζάνης εἰς Βέρροιαν, συνδέουσα Κοζάνη – Μήλιου Τσιφλίκι – Καρατζαλάρ – Ακμπουνάρ, κλπ. Ὡς ἄνω, μέχρι Βερροίας.

- Μία πληροφορία, αναφορικά με τις μετακινήσεις των Τουρκικῶν Στρατευμάτων στον Πόλεμο του 1897, ἐντάσσεται μέσα στο κεφάλαιο για τις συγκοινωνίες. Συγκεκριμένα αναφέρεται ὅτι οἱ Τούρκοι στον Πόλεμο του 1897 ἐξαπέστειλαν κατὰ της Ελλάδας τα ἐδρεῦοντα στο Μοναστήρι και στην Θεσσαλονίκη στρατεύματά τους σιδηροδρομικὰ μέχρι των Σταθμῶν Σόροβιτς και Βερροίας. Και τα μεν ἀπὸ το Σόροβιτς στρατιωτικά μῆματα ἀκολούθησαν την αμαξιτὴ οδὸ Καϊλαρίου – Κοζάνης – Γρεβενῶν, τα δε ἐκ Βερροίας ἀκολούθησαν την αμαξιτὴ οδὸ Βερροίας – Σερβίων – Ελασσώνος, ἐνὼ τα Τουρκικά Στρατεύματα ἐπικοινωνοῦσαν διὰ της αμαξιτοῦ οδοῦ Γρεβενῶν – Δημενίτης – Δισκάτης – Ελασσώνος ἢ Δισκάτης – Σερβίων (Καριτάδες) – Ελασσώνος.

- Οδὸς Αμαξιτός ἀπὸ Βερροίας εἰς Θεσσαλονίκη, συνδέουσα Βέρροιαν – Ταράμουν – Μικρόν Κούζι – Σταυρόν – Καβάσιλα – Σκυλίτσι – Τερχοβίσταν – Ρέσαν – Γιδά – Σχινά – Παλαιοχώρι – Λιανιβέρ – Πλατύ – Γέφυραν Λουδίου – Ζορμπά (αμαξιτὸν οδὸν Γιαννιτῶν-Θεσσαλονίκης) – Πιτζίκι – Ιγγλῖς – Σαρίτσι – Γέφυραν Ἀξίου – Τοψήν – Καβακλή – Λεύκα – Σαμλί – Αραπλί – Θεσσαλονίκη.

- Ἐπίσης, Οδὸς ἀπὸ Μυλοβού διὰ Συναφούρ – Τρικάλων – Καρυάς – Πλατέος – Γεφύρας Λουδίου Ποταμοῦ, συνδεομένη μετὰ της αμαξιτοῦ οδοῦ Βερροίας – Θεσσαλονίκης.

- Καὶ Οδὸς Αμαξιτός ἀπὸ Γιαννιτῶν δι' Ἀλακλῆς (Πέλλα, Ἅγιοι Απόστολοι) – Τσέκρη – (μεθ' ὃ ἐνοῦται μετὰ της ἐκ Βερροίας εἰς Θεσσαλονίκη Ἀμαξιτοῦ Οδοῦ) – εἰς Θεσσαλονίκη.

- Ἡμιονική Οδὸς, συνδέουσα Βέρροιαν – Μέτσι – Διαβατά – Κολούραν – Ραφομανίκαν – Ποζαρίτη – Λουτρόν – Καποχώρι – Γιδά – Κορυφήν – Τρίκαλα – Κάλιανη (ἐξ ἧς διακλάδωσις εἰς Κλειδίων – Μηλοβόν) – (διὰ Λέμβου) – Γιαντζίδα – Κουλακιάν.

- Οδὸς ἀπὸ της Αμαξιτοῦ Οδοῦ Θεσσαλονίκης – Γιαννιτῶν και Βέρροιας και ἀπὸ της Γεφύρας του Ἀξίου, συνδέουσα Μεντεσελήν – Δαουτσαν – Μπόζιτσαν – Πέτροβον – Μπαμπάκιοι – Ασικλάρ – Γουμέντσαν.

- Ἡμιονική Οδὸς ἀρκτικής της Βερροίας, συνδέουσα Βέρροιαν – Μονοσπίτι – Ἀγίαν Μαρίναν – Γιάντισταν – Σερβοχώριον – Βέτσιστα – Γέφυραν Φουντούκι – Νεοχώριον (Γενίκιοι) – Πλάσαν – Βρέζιου – Κρουσάρι – Γιαννιτῶν.

- Οδὸς, ἐν μέρει αμαξιτός, συνδέουσα Βέρροιαν – Κριβατά – Τουρκοχώριον – Διαβόρτσα – Χωροπάνι – Νιάουστα (329 μ. ὕψους).

- Ἡμιονική Οδὸς, συνδέουσα Βέρροιαν – Τσόρνοβο – Αρκουδοχώρι – Νιάουστα.

- Ἡμιονική Οδὸς, ἄνω του Καϊλαρίου, συνδέουσα Φραγκότσι – Σέλι – Κωστοχώρι – Τουρκοχώριον – Βέρροια.

- Οδὸς Ἡμιονική (ἀπὸ Αμαξιτοῦ Οδοῦ Κοζάνης – Βερροίας), συνδέουσα Δορταλή – Ξηρολειβάδον (1532-1212 μ. ὕψους) – Χάνι Βρωμοπήγαδου – Βέρροια. [Ἐδὼ σημειώνεται ὅτι οἱ συγκεκριμένοι δρόμοι, που διέρχονται ἀπὸ τις στενές και δύσβατες παρόδους του Σελίου και του Ξηρολειβάδου, λόγω κυρίως χιονόπτωσης, δύναται να παρακλυθεῖ ἡ συγκοινωνία ἀπὸ δυσμὰς της Πεδιάδας της Εορδαίας (Καϊλαρίου) με την προς ἀνατολὰς Πεδιάδας της Ημαθίας (Βερροίας κλπ.)].

Σε ὅ,τι ἀφορὰ το Σιδηροδρομικὸ Δίκτυο της ἐποχῆς, ἡ Βέρροια εἶναι ἐνταγμένη στην σιδηροδρομική γραμμὴ Θεσσαλονίκης – Μοναστηρίου.

Συγκεκριμένα, ἀπὸ την Θεσσαλονίκη ἀναχωροῦν ἐκείνη την ἐποχὴ (1908-1909) τρεῖς αμαξοστοιχίες, οἱ ὁποῖες και ἀντιστοιχοῦν σε ἰσάριθμες σιδηροδρομικὲς γραμμές.

Πιο ἀναλυτικά, ἡ ἀριστερὴ σιδηροδρομική γραμμὴ ἀρχομένη ἐκ Θεσσαλονίκης λήγει εἰς Μοναστήριον (Βιτώλια) και συνδέει τις ἐξῆς Πόλεις και Χωρία : Θεσσαλονίκη – Τεκελί – Κιρτζιλάρ – Λιανιβέρ – Γιδάν – Βέρροια – Νιάουστα – Βερτεκόπη – Ἐδεσσαν (Βοδενά) – Βλάδοβον – Οστροβον – Σόροβιτς – Εξή Σου – Μπάνιτσαν – Φλώριναν – Κιναλή – Μοναστήριον. Ἡ ἀπόσταση Θεσσαλονίκης – Μοναστηρίου καλύπτει 220 χιλιόμετρα, το πλάτος μεταξύ των τροχῶν της αμαξοστοιχίας εἶναι 1,44 μέτρον, και ἡ διάρκεια του ταξιδίου φτάνει τις 10 ὥρες (παρὰ 5 λεπτά).

Ὁ Συγγραφέας του Βιβλίου «Ἡ Μακεδονία Εἰκονογραφημένη» προνόησε ὥστε οἱ Ἀναγνώστες του να ἔχουν την πληρέστερη εἰκόνα, ἐὰν και ἐφόσον σχεδίαζαν να ταξιδέψουν στην τότε (1909), ἀκόμη, Τουρκοκρατούμενη Μακεδονία, για τοῦτο παραθετεῖ και Πίνακες Δρομολογίων (σελ.193) και Τιμολογίου (σελ.194).

Τα Δρομολόγια ἔχουν διαφορετικὴ ὥρα ἀναχώρησης / ἀφίξης το Καλοκαίρι και τον Χειμῶνα. Σύμφωνα, πάντως, με τον δημοσιευμένο πίνακα ἡ Αμαξοστοιχία (Μικτὸς Συρμός) Αρ. 422 (κυκλοφορεῖ καθημερινά), ἀναχωρεῖ ἀπὸ την Θεσσαλονίκη στις 7.25' (πρωί), στην Βέρροια κάνει στάση στις 9.56' (πρωί) και φτάνει στο Μοναστήρι στις 5.20' (ἀπόγευμα). Ἡ δε Αμαξοστοιχία (Μικτὸς Συρμός) Αρ. 421 (κυκλοφορεῖ καθημερινά) ἀναχωρεῖ ἀπὸ το Μοναστήρι στις 8.15' (πρωί), στην Βέρροια κάνει στάση στις 3.42' (ἀπόγευμα) και φτάνει στην Θεσσαλονίκη στις 6.00' (ἀπόγευμα). Καὶ οἱ δύο Αμαξοστοιχίες, κατὰ την ἀνοδο και κάθοδό τους, σταματοῦν για κάποιο χρονικὸ διάστημα στο Χωριό Λιανιβέρ, ἀνάμεσα Κιρτζιλάρ και Γιδά.

Σε ὅ,τι ἀφορὰ το Τιμολόγιο Μεταφοράς Ἐπιβατῶν του Σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης – Μοναστηρίου, δίνονται και πάλι ἀκριβεῖς πληροφορίες. Ἐπισημαίνεται ὅτι ἡ Τιμὴ των θέσεων ἀντιστοιχεῖ σε Χρυσὰ Γρόσια και υπενθυμίζεται ὅτι 1 Λίρα Τουρκίας ἰσοδυναμεῖ με 100 Γρόσια. Για ὅσους μεν ταξιδεύουν ἀπὸ Θεσσαλονίκη για Μοναστήρι το εἰσιτήριο για την Βέρροια (ἀπὸ την Θεσσαλονίκη) στην Α' Θέση τιμὰται 33 Γρόσια, στην Β' Θέση 24 Γρόσια και στην Γ' Θέση 15 Γρόσια. Για ὅσους δε ταξιδεύουν ἀπὸ Μοναστήρι για Θεσσαλονίκη το εἰσιτήριο για την Βέρροια (ἀπὸ το Μοναστήρι) στην Α' Θέση τιμὰται 73 Γρόσια και 30 Παράδες, στην Β' Θέση 53 Γρόσια και 20 Παράδες και στην Γ' Θέση 33 Γρόσια και 20 Παράδες. Στις Παρατηρήσεις του ἰδίου πίνακα υπενθυμίζεται ὅτι ἑκάστος Ἐπιβάτης δικαιούται να φέρει δωρεάν ἀποσκευὲς βάρους ἕως 30 κιλά. Τα δε Παιδιά ηλικίας 3-7 ἐτῶν πληρώνουν μισὸ εἰσιτήριο, ἐνὼ δικαιοῦνται να φέρουν δωρεάν ἀποσκευὲς βάρους ἕως 20 κιλά.

Ὁ Ἀνδρέας Ι. Ἀρβανίτης, Συγγραφέας του Βιβλίου «Ἡ Μακεδονία Εἰκονογραφημένη», παρέδωσε ἓνα πραγματικὰ σπουδαῖο βιβλίο στο ἀναγνωστικὸ κοινὸ της ἐποχῆς του (1909) βοηθώντας ἔτσι, σημαντικά, να γνωρίσουν οἱ Ἕλληνες της Ελευθέρης Ελλάδας την Μακεδονία. Ὅπως σημειῶνε, χαρακτηριστικά, στον πρόλογό του «Νομίζομεν δε καθήκον ἐπιβεβλημένον εἰς πάντα δυνάμενον ἐκ της ελευθέρης Ελλάδος να ἐπισκεφθῇ την Μακεδονίαν και ἐκ του πλησίον γνωρίσῃ αὐτήν. (...) Μία ἐπίσκεψη εἰς Μακεδονίαν εἶνε οὐ μόνον ἔργον πατριωτικόν ἀλλὰ και ευχάριστος ὑπὸ πάσαν ἐποχὴν...». Αὐτὰ σε ἐπίπεδο προτροπῆς. Στις 15 Αυγούστου 1909 ἐξεράγη στο Γουδί Στρατιωτικὸ Κίνημα, που δρομολόγησε ραγδαῖες πολιτικές ἐξελίξεις. Το 1909 δεν ἦταν πλέον μακριὰ ἀπὸ το 1912...

• Το Βιβλίο του Ἀνδρέα Ι. Ἀρβανίτη «Ἡ Μακεδονία Εἰκονογραφημένη» (Ἀθήνα 1909) ἀνήκει στις Συλλογές του Μουσείου Ἐκπαίδευσης Βέρροιας. Εἶναι δε Δωρεὰ της Ελισάβετ Καρακωστή – Ματοπούλου στη Μνήμη του Μερκουρίου Καρακωστή.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΘΑΛΕΙΑΣ ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Του Αντωνίου Γκαλίτσιου
Ταμία Δ.Σ. Ε.Μ.Ι.Π.Η.

Το απόσπασμα αυτό προέρχεται από το βιβλίο της Θάλειας Φλωρά-Καραβία «Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος», Αθήναι, 1936. Η **Θάλεια Φλωρά-Καραβία** γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1871 και αποφοίτησε από το Ζάππειο Παρθεναγωγείο της Κωνσταντινούπολης το 1888. Εργάστηκε και σπούδασε στο Μόναχο για μια τριετία κοντά στους ζωγράφους Ν. Γύζη και Γ. Ιακωβίδη. Επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και σ' όλη τη μακρόχρονη πορεία της πραγματοποίησε μεγάλο αριθμό ταξιδιών και εκθέσεων στην Ελλάδα, αλλά και σε πολλά κέντρα του Ελληνισμού της Ευρώπης και της Αμερικής. Το 1907 παντρεύτηκε τον εκδότη της αλεξανδρινής εφημερίδας «Εφημερίς», Ν. Καραβία και έζησε για 30 περίπου χρόνια στην Αλεξάνδρεια. Το 1940 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και πέθανε το 1960. Στη διάρκεια της μακρόχρονης καλλιτεχνικής της πορείας παρήγαγε εξαιρετικά μεγάλο αριθμό έργων (περίπου 2.500, από τα οποία τα 500 είναι προσωπογραφίες). Παράλληλα με την καλλιτεχνική της δραστηριότητα ανέπτυξε και πλούσια εθνική δράση στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, της Μικρασιατικής Εκστρατείας και του Ελληνοϊταλικού Πολέμου. Κατά τη διάρκεια του πολέμου το 1912-13, ακολούθησε τον ελληνικό στρατό και το βιβλίο της «Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος» γράφτηκε από τις σημειώσεις, που κρατούσε και εικονογραφήθηκε με έργα, που ζωγράφιζε, το διάστημα που ακολουθούσε το ελληνικό στράτευμα.

Αφορμή για το άρθρο αυτό στάθηκε δημοσίευμα στη βεροιώτικη εφημερίδα «Φρουρός» του 1977. Ο συντάκτης του άρθρου (υπογράφει με τα αρχικά Ι.Α.) ΘΑΛΕΙΑ ΦΛΩΡΑ ΚΑΡΑΒΙΑ, που δημοσιεύτηκε σε τρεις συνέχειες στα φύλλα 1113-1115 (Μάιος-Ιούνιος 1977), αναφέρει σύντομα βιογραφικά στοιχεία για τη Θάλεια Φλωρά-Καραβία, λεπτομέρειες για το καλλιτεχνικό μνημόσυνο προς τιμή της ζωγράφου, που έγινε από το Λύκειο Ελληνίδων της Θεσσαλονίκης στις 12/5/1960 και τα σχετικά με τη Βέροια αποσπάσματα από το βιβλίο της «Εντυπώσεις από τον πόλεμο του 1912-1913, Μακεδονία - Ήπειρος».

Στην αντιγραφή του κειμένου διατηρήθηκε η ορ-

θογραφία και η στίξη του πρωτοτύπου:

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΕΡΡΟΙΑΝ
30 Νοεμβρίου 1912

Μετά τρίωρο σιδηροδρομικό ταξίδι, έφθασα στη Βέρροια συνοδευόμενη από τόν ιατρόν κ. Δρόσον του Έρυθρου Σταυρού της Αλεξανδρείας. Άλλ' ό Έρυθρός Σταυρός αύθημερόν ξεφυγεν απ' εκεί διά Θεσσαλονίκην, όπόθεν θά διευθύνετο στην Ήπειρο. Είς τόν σταθμόν συναντώ γνωστάς Αλεξανδρινάς φυσιογνωμίας, τούς ιατρούς κ.κ. Καρτούλην, Χαλεπλήν, Δενδρινόν και Τσατσάνην, εύθυμολογούντα, και άλλους και τας νοσοκόμους. Από διακοσίους και πλέον τραυματίας τούς όποιους έννοσήλευσαν μετά τήν σφοδράν μάχην τών Γιαν-

έκείνους τούς Άρβανίτες της Χειμάρρας και του Κακοσουλίου πού έφκιασαν τήν Ελλάδα. Μέ δέχεται στό μαγαζί του μέ αγαθό μείδισμα, διάχυτον επί της πλατειάς και όστεώδους μορφής του, και μέ συνοδεύει έως τήν παραπλευρώς θύραν του σπιτιού του, όπου παραγγέλλει στόν συνοδεύοντά με άν θυπολοχαγόν νά μέ όδηγήση στής «γυναίκες». Στή μεγάλη χαλικόστρωτη και άκανόνιστου σχήματος αύλήν, ή βρύση μέ τό άδιάκοπα τρεχούμενο νερό και όλίγα ρούχα άπλωμένα. Στή σκάλα μέ ύποδέχονται γυναίκες φωνές μέ τό «καλώς όρίσατε», ώσάν νά μ' έπερίμεναν πρό πολλού.

Ήταν Σάββατο και τό σπήτι έσφουγγαρίζετο, από τά κεραμίδια έως τήν αύλή. Ή οικοδόσποινα μέ τό φακίόλι έσηκώθη από τόν κουβάν του σφουγγαρίσματος και μέ ύφος και στάσιν μεγάλης άρχόντισσας σ' έπίσημες ύποδοχές, μου άπλώνει τό βρεγμένο χέρι και μέ όδηγεί φιλοφρόνως στην «καλή κάμαρα» όπου μερικοί εύμετακόμιστοι νεωτερισμοί, ύπό μορφήν μουσαμάδων, τραπεζιών του καπνίσματος και διαφόρων έργοχειρών, πού άντιγράφουν οί κόρες του σπιτιού από τήν «Φιλόκαλον Πηνελόπην», αποπειρώνται νά έκτοπίσουν τόν παληό ρυθμό μέ τά παλιά «στρωσίματα» του άργαλειού. Ή κόρη σωστή γαϊτανοφρύδα χιονάτη μέ λεπτές γραμμές και σεμνό βλέμμα, άναλαμβάνει πρόθυμα τά καθήκοντα της φιλοξενίας. Βγαίνω όμως άμέσως γιά νά έπωφεληθώ τόν ώραιον και γλυκύτατον καιρόν. Μου δίδεται φρουρά

«Άποψις από την Βέρροια» (Θάλεια Φλωρά - Καραβία)

νιτών, από τήν όποιαν πολλοί ήσθένησαν ένεκα του ψύχους και τών βροχών, όλοι έσκόρπισαν κι' έμειναν μόνον έπτά, κι' αύτούς έτοποθέτησαν σέ στρατιωτικόν νοσοκομείον.

Τό Αίγυπτιακό Νοσοκομείον κατά τήν γενικήν όμολογίαν ήτο ύφ' όλας τας έπόψεις τέλεια όργανωμένο και πλούσια έφωδιασμένο, μέ λαμπράν ύπηρεσίαν και περίθαλψιν ιατρικήν, έλκύσαν τόν θαυμασμόν τών ξένων και ιδικών μας και τά συχαρητήρια του Βασιλέως, και...πρό παντός τήν προτίμησιν τών άσθενών.

Άνεβαίνω τόν μακρόν δρόμον προς τήν πόλη μέ τήν κλυδωνιζόμενην άμαξαν, ναυαγούσαν κάθε στιγμήν έπάνω στά λιθόστρωτα, πανάρχαια και κα-τεστραμμένα. Φθάνω στό Φρουραρχείον, πού είνε έγκαταστημένο σ' ένα μοναστήρι παραπλευρώς της άρκετά μεγάλης εκκλησίας του Άγ. Αντωνίου. Ο Φρούραρχος κ. Γεωργαντάς μέ συνιστά στή φιλοξενία του κύρ Λάζου Θεμελή έκ τών προκρίτων της πόλεως, τελείου Άρβανίτη, ό όποιός όμως, όπως ό ίδιος είπεν είς τόν Διάδοχον, είνε απ'

έναν στρατιώτη Άκαρνάν πού έμπορεύεται στην Άμερική και «γνωρίζει τόν κόσμο». Μου διηγείται, πηγαίνοντας, λεπτομέρειες τών μαχών, τή νίκη του φοβερού Σαρανταπόρου, της κακουχίας τών στρατιωτών, οί όποιοι «μολαταύτα και μέ τήν τόση πληθωρία πού δέν εύρισκαν ψωμί νά φάν, δέν πείραζαν κανένα τούρκικο χωριό ένώ εκείνοι, τό άτιμο του γένος, δέν γνωρίζουν από άνθρωποτης κι' έσφαξαν γερόντους και παιδιά».

Από τό καφενείον «Παράδεισος», γεμάτο στρατιωτικούς, πίνοντας ήσυχα τόν καφέ τους, βλέπω τήν έκτεταμένη πεδιάδα της Βερροίας, άρκετά καλλιεργημένη, μακρυά τά γαλαζία βουνά και, χαμηλά, τά Γιαννιτσά μέ άπέραντες λιμνώδεις έκτάσεις. Ο ήλιος, γέρνοντας στή δύση, τά θωπεύει μέ τό χρυσό του φώς, και παντού είνε χυμένη γλυκειά γαλήνη, πού τή νανουρίζουν ό παφλασμός τών μικρών καταρρακτών στους κατάφυτους λόφους, και τά ήμερα κουδούνια τών ζώνων τών χωρικών, πού ξανάρχισαν τά ήρηνικά των έργα• κάτω στον κάμπο τά βουβάλια σέρνουν τό άλέτρι στην πολύ-

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

«Τύπος Μακεδόνας»
από τη Βέροια

«Η κόρη της Βερροίας»

Οπλαρχηγός στη
Μακεδονία

Κ. Ρακτιβάν
(Διοικητής Μακεδονίας)

παθη γή, σπαρμένη ακόμα με λόγχες και σφαίρες τούρκικες και τό αίμα του πολέμου χωνεύεται με τό χώμα κι' ανακατώνεται βαθειά στα σπλάχνα της ελεύθερης χώρας.

ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Άκολουθώ κατόπιν τας στενωπούς και τούς ανώμαλους δρόμους της Έλληνικής συνοικίας. Οί στέγες των σπιτιών προεξέχουν και άκουμβούν σχεδόν ή μία στην άλλη, σάν κεφάλια που κάτι ψιθυρίζουν μεταξύ τους και δίνουν ένα σκοτεινό μυστήριο. Τά παράθυρα είνε πολύ ψηλά - εις τούς άσπρους τοίχους τά σιδηρόφρακτα αυτά ανοίγματα δίνουν όση φυλακής. Σπίτια, όπου νομίζεις ότι έφώλιασεν ό φόβος και ή δυσπιστία προς τόν έξω κόσμον και φροντίζουν νά κλείσουν στερεά τήν έσωτερική οικογενειακή ζωή από περιπολούντας κινδύνους. Τώρα όμως οί θύρες είνε διάπλατα ανοιχτές. Τά παιδιά παίζουν χαρούμενα στους δρόμους τούς στρατιώτες και φωνάζουν «ζήτω» και οί γυναίκες και τά κορίτσια μās καλησπερίζουν φιλικά.

Μ' έλκύει ή άποψις ενός κήπου με τά κόκκινα τριαντάφυλλα επάνω από τή βρύση κι' όλη ή οικογένεια με περικυκλώνει αυτοστιγμεί και με προσκαλεί νά ξεκουρασθώ, και μου προσφέρει άνθη. Τούς έρωτώ πώς τούς φαίνεται ή Έλευθερία, «Όνειρο», μου άπαντούν, ακόμα σάν ψέμματα μās φαίνεται. Έκοπίασαν πολύ ό Βασιλέας μας και ό στρατός μας, άς είνε καλά. Τώρα θά ιδούμε κι' έμείς ζωή.

Η τουρκική συνοικία πολύ μεγαλειότερα, σέ θαυμασία θέσι επάνω σέ λόφους κατάφυτους, με μεγάλους στρατώνας και μερικά ώραία σπίτια και τζαμιά, με μεγάλα πλατάνια υπό τά όποια βρίσκεται και τό τούρκικο καφεενεδάκι, όπου ό Τούρκος έπινεν επί αιώνας τον άποκοιμιστικόν ναργιλέ του. Στην πλατεία του δικαστηρίου βρίσκονται τά έρείπια παλαιού μικρού πύργου που είχαν καταστρέψει οί τούρκοι για νά πάρουν τό υλικό του... Στους σωρούς των πετρών του διακρίνονται ώραία κιονόκρανα με τά κορινθιακά φύλλα και κομμάτια αναγλύφων. Η λαϊκή παράδοση λέει ότι ήταν

παλάτι της βασιλίσσης Βιργινίας, ή όποία, όταν είδε νά πλησιάζουν οί Τούρκοι, στην άπελπισία της, κρημνίσθηκε με τήν κούνια του παιδιού της στά βάθη του χειμάρρου κι' έγινε άμέσως μάρμαρο. Μερικοί ισχυρίζονται ότι διακρίνεται ακόμα ή κούνια του παιδιού μαρμαρωμένη κι' έκείνη. Στη ρίζα των τειχών του πύργου που εξακολουθούν σέ μεγάλη απόστασι, μιά άσπρη βρυσούλα έχει τό πιό καθάριο νερό και τά κορίτσια της γειτονιάς κι' οί βλάχοι με όλοκόκκινες κεντημένες κάπες πηγαίνουν με τής στάμνες και πέρνουν νερό. Δεν είδα ρομαντικώτερο χειμάρρον με τόσα πελώρια δένδρα στής όχθες και χαριτωμένους έλιγμούς. Παντού όμως ή θλιβερά έγκατέλειψι και κακομοιριά.

Η ΑΝΥΨΩΣΙΣ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

Τήν Κυριακή έγινε επίσημως ή άνύψωσις της Έλληνικής Σημαίας στη Δημαρχία με ώραία στρατιωτική παράταξι, κι' έγέμισαν οί δρόμοι από πιλικία και λόγχες Έλληνικές. Ό προσωρινός γραμματέας του Τούρκου Δημάρχου κ. Κανάκης, διδάσκαλος, έχαιρέτησεν έκ μέρους του τήν άνύψωσιν της σημαίας με τούς έξης περίπου λόγους: Έκφράζω τήν εύγνωμοσύνην και χαράν μου διά τήν αναιμωτί κατάληψιν της πόλεως Βερροίας υπό του άνδρειωτάτου Έλληνικού στρατού όδηγούμενου υπό της Α.Υ. του συνετωτάτου, ευγενέστατου και γενναιοψύχου Διαδόχου του Έλλ. θρόνου, όν είθε ό Πανάγαθος νά σκέπη και προστατεύη εις πāν έθνωφελές έργον προς δόξαν και τιμήν του ευγενοῦς Έλληνικού έθνους, όπερ έχρησίμευσεν ό μόνος όδηγός και σύμβουλος των νεωτέρων έθνών. Δηλώ ότι τάσσομαι μετ' άνέκφραστου ευχαριστήσεως μετά της αρχαιοτάτης πόλεως Βερροίας υπό τήν λαμπράν και ένδοξον σημαίαν του Έλλ. Βασιλείου και παρακαλώ όπως με καθοδηγή εις τό δυσχερές μου έργον ένεκα της άγνοίας των φιλοπροόδων και δικαίων Έλληνικών νόμων.» Έν τέλει έξητωκραύγασεν υπέρ του Βασιλέως, του Διαδόχου, του στρατού και των αντιπροσώπων της Έλλ. Κυβερνήσεως.

Κατόπιν τά πλήθη, ό στρατός, οί πρόκριτοι

Τούρκοι και ό Μητροπολίτης επήγαν εις τόν Μητροπολιτικόν ναόν διά τό μνημόσυον του Ίωακείμ, του Οίκουμενικού Πατριάρχου. Δεξιά οί άξιωματικοί με τά κροτούντα ξίφη και άριστερά τά ύποταγμένα φέσια των Τούρκων πασάδων και μπέηδων και τά σαρίκια του Μουφτή και του Χότζα και, στό μέσον, πρό της ώραίας Πύλης, ό σεβάσμιος και δαιμόνιος εις πνεῦμα και έργατικότητα Μητροπολίτης, ό Καλλίνικος Δελιγκάνης, με τήν χρυσήν πατερίτσαν και τόν πολύπτυχον μανδύαν, σηκώνει με σεμνήν μεγαλοπρέπειαν τό χέρι κι' εύλογεί: Ειρήνη Υμίν! ...και με άπλην ευφράδειαν, ό άλλοτε τόσον προσφιλής ρήτωρ της Κωνσταντινουπόλεως, άνέμνησε τούς άγώνας του Ίωακείμ του Γ' υπέρ των δικαίων του Έλληνισμού έν Τουρκία προτάσσοντος άπτόητον τό στήθος εις τās προσβολάς και έπιβολάς των τυράννων έν τέλει τόν παρέβαλε με τόν Μωϋσσην ιδόντα μόνον μακρόθεν τήν Γην της επαγγελίας.

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΖΑΝΗΝ

Στο επόμενο κεφάλαιο του βιβλίου της, η Θάλεια Φλωρά-Καραβία περιγράφει το ταξίδι που έκανε προς την Κοζάνη, με τη συνοδεία ενός αποσπάσματος του Ιερού Λόχου των Κοζανιτών, που επέστρεφε από την Θεσσαλονίκη. Αναφέρεται στις δυσκολίες που παρουσίαζε ένα τέτοιο ταξίδι, λόγω της έλλειψης των μεταφορικών μέσων, αλλά και λόγω των κινδύνων από τα άτακτα στίφη του τουρκικού στρατού που λυμαίνονταν την περιοχή (αναφέρει και το όνομα του αρχηγού τους Μπεκίρ Αγά). Περιγράφει την διανυκτέρευσή τους σ' ένα ερειπωμένο «από το πέραςμα του πολέμου» χάνι, την άνάβαση των «περίφημων για την ομορφιά τους» βουνών της Καστανιάς, το πέρασμά τους από τα «γεωργικότατα χωριά, τά Κονιαροχώρια, με τά κοκκινωπά και πράσινα τετράγωνα της καλλιεργημένης γης» και τέλος την άφιξή τους προς το βράδυ στην Κοζάνη.

Βιβλιογραφία για την Θ. Φλωρά-Καραβία:

✿ Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών - Ζωγράφοι, Γλύπτες, Χαράκτες, 16ος-20ος αιώνας τ.4. Αθήνα, Μέλισσα, 2000. σ.377-378

✿ Οί Έλληνες ζωγράφοι, τ.1-Από τον 19ο αιώνα στον 20ο. Αθήνα, Μέλισσα, 1974. σ.404-437

Τα σκίτσα είναι από το βιβλίο της Θάλειας Φλωρά-Καραβία

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

Η ΗΜΑΘΙΑ ΛΙΓΟΥΣ ΜΗΝΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΥΠΡΙΩΝ ΕΘΕΛΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ (1912 - 1913)

Του

Πέτρου Παπαπολυβίου
Καθηγητή Ιστορίας του
Πανεπιστημίου Κύπρου
(Επιμέλεια: Αθ. Γ. Βουδούρης)

Μία από τις λιγότερο γνωστές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας μας είναι και η συμμετοχή Κυπρίων εθελοντών αγωνιστών στους απελευθερωτικούς αγώνες του 1912 - 1913. Σε αντίθεση με την προσφορά των απανταχού Ελλήνων, από την Κρήτη, τα Δωδεκάνησα, το Ιόνιο, την Ευρώπη κ.λ.π., ελάχιστα γνωρίζαμε μέχρι πρόσφατα για τη συμβολή των κατοίκων της Μεγαλονήσου στους νικηφόρους Βαλκανικούς πολέμους. Πολύτιμα στοιχεία για τη συμμετοχή και τη δράση τους στα ένοπλα απελευθερωτικά σώματα της περιόδου αυτής, δημοσίευσε ο καθηγητής ιστορίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, Πέτρος Παπαπολυβίου, κατά το έτος 1999, στο έργο του με τίτλο «Υπόδουλοι ελευθερωταί αδελφών αλυτρώτων». Στο παραπάνω έργο δημοσιεύονται επιστολές, πολεμικά ημερολόγια και ανταποκρίσεις Κυπρίων εθελοντών από την Ήπειρο και τη Μακεδονία του 1912 - 1913.

Ένα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Κυπρίων εθελοντών των Βλκανικών Πολέμων είναι το γεγονός ότι συχνά η Κύπρος παραμένει το επίκεντρο του ενδιαφέροντός τους. Σε επιστολές τους συχνά παρομοιάζουν τις διάφορες περιοχές της Μακεδονίας με περιοχές της Κύπρου. Ο Κ. Κοιλανιώτης παρομοιάζει το Βέριο με τον Αφάμη (κορυφή της οροσειράς του Τροόδου), πιθανότατα λόγω του γεγονότος ότι οι κάτοικοι των οικισμών των δύο αυτών βουνών ασχολούνταν με την αμπελουργία και την οινοποιία, ενώ ο Ι. Πηγάσιου παρομοιάζει τη Βέροια με τον Καραβά. Ιδιαίτερη εντύπωση προκάλεσαν, επίσης, στους Κύπριους αγωνιστές τα «λαμπρά κτίρια» της Βέροιας και της Νάουσας, πόλεις οι οποίες συγκαταλέγονται μεταξύ των «ωραιότερων πόλεων της Μακεδονίας».

Όπως πληροφορούμαστε από άρθρο του Α. Δρουσιώτη (Εφημερίδα Κήρυξ 3 - 1 - 1914), στις αρχές του 1913 μεταφέρθηκε στη Νάουσα από την Κοζάνη ο 12ος λόχος, του 16ου Συντάγματος, της 5ης Μεραρχίας, για να φυλάει την πόλη και το σιδηροδρομικό σταθμό. Σύμφωνα με το Νικόλαο Κλ. Λανίτη, (Εφημερίδα Αλήθεια, 5 - 4 - 1913), την περίοδο αυτή στρατοπέδευαν στην Νάουσα και την Έδεσσα περίπου 60 Κύπριοι εθελοντές στρατιώτες. Μεταξύ των αγωνιστών αυτών ήταν και ο λοχίας Κωνσταντίνος Ναθ. Κοιλανιώτης - Μιχαηλίδης, ο οποίος από τη Νάουσα έστειλε και τις τελευταίες επιστολές προς τους γονείς του, αφού 2 μήνες αργότερα σκοτώθηκε στη μάχη του Κιλκίς.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την τοπική ιστορία της επαρχίας Βεροίας και Ναούσης, παρουσιάζουν ορισμένα άρθρα του Νικολάου Κλ. Λανίτη, τα οποία δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά σε αθηναϊκές εφημερίδες στις αρχές του 1913, το Αφήγημα Ιωάννη Πηγάσιου με τίτλο «Από τα παλαιά σύνορα μέχρι Θεσσαλονίκης», καθώς και μια επιστολή του εθελοντή Ιωάννη Τσαγκαρίδη προς τον πατέρα του Χριστοφή Τσαγγαρίδη, στη Λάπηθο.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε τα σημαντικότερα αποσπάσματα από το βιβλίο του κ. Πέτρου Παπαπολυβίου, που αφορούν την επαρχία:

Ομάδα Κυπρίων εθελοντών φωτογραφείται στην αυλή της Ριζαρείου Σχολής στην Αθήνα, το Νοέμβριο του 1912, σε ένα διάλειμμα των στρατιωτικών τους γυμνασίων. Στην πάνω σειρά ξεχωρίζουν (από αριστερά) οι διακρίσιμοι της Λεγεώνας Νικόλαος Κλ. Λανίτης (έκτος) και Ενέλλιος Πιτουλλίδης (δέκατος). Στην κάτω σειρά έχουν αναγνωριστεί ο γεωργός Κυριάκος Κυριακίδης από τη Ζωοπτηρή (τρίτος), ο διακρίσιμος Αριστοτέλης Ζήνων (πέμπτος) και ο αδελφός του, γεωπόνος Γεώργιος Ζήνων (έκτος).

(Σύλλογος φωτογραφιών Εταιρεία Κ. Καραϊσκάκη Πάλης)

1. Άρθρα του Κύπριου εθελοντή Νικολάου Κλ. Λανίτη

Νερά εδώ κ' εκεί λιμνάζοντα αποτελούσιν έλη και τέλματα, τα οποία συναντά τις πανταχού σχεδόν της Μακεδονίας και τα οποία επιδρύνουν ολεθρίως επί της υγείας των κατοίκων καθ' όλην την περιοχή Βερροίας, Νιαούσης, Βοδενών. Τα έλη ταύτα της Μακεδονίας ουδέποτε προκαλέσαντα την προσοχήν ενός καθεστώτος, το οποίο αφήνει τα πάντα εις την τύχην των, θα προκαλέσων βεβαίως ευθύς εξ αρχής την μέριμναν κυβερνήσεως πατρικής. Τα έλη ταύτα της Μακεδονίας οφείλονται εις το αρρυθμιστον της κοίτης των ποταμών και χειμάρρων που την διασχίζουν και εις την μεγάλην λίμνην των Γενιτσών. Η λίμνη αυτή δεν είναι λίμνη, αλλά συνεχής σειρά ελών και τελμάτων. Η πραγματική λίμνη είναι εκτάσεως μόνον ολίγων τινων χιλιομέτρων, το δε υπόλοιπον είναι έλη και καταλαμβάνει τα διαμερίσματα Γενιτσών, Θεσσαλονίκης, Βερροίας και Βοδενών. Συνεπεία τούτου ολόκληρος η περιοχή αυτή μαστίζεται υπό ελωδών πυρετών. (...) Αλλ' η αποξήρανσις της λίμνης των Γενιτσών θα συνέβαλλεν όχι ολίγον και εις την λύσιν ενός των σοβαρωτάτων ζητημάτων, άτινα έχει ν' αντιμετωπίσει εις την νέαν Ελλάδα η κυβέρνησις. (...)

Η θέσις του αγροτικού πληθυσμού είναι οικτρά. Υπάρχουν μεγάλοι γαιοκτήμονες, οι ιδιοκτήται τσιφλικιών και οι δουλοπάροικοι. Εις την επαρχίαν Βερροίας από 75 χωρία τα 71 είναι τσιφλίκια. Οι ιδιοκτήται παρέχουν τας γαίας και τον σπόρον προς καλλιέργειαν εις τους ακτήμονας γεωργούς και οι γεωργοί υποχρεούνται να καλλιεργήσουν και σπείρουν τας ούτω παραχωρουμένας γαίας δι' ιδίων κτηνών και ιδίων εργαλείων, ν' αποδώσων δε κατόπιν εις τους ιδιοκτήτας το ήμισυ του προϊόντος, το δε χείριστον υποχρεούνται ενίοτε ν' αποδώσουν ωρισμένην ποσότητα προϊόντος, ανεξαρτήτως του ποσού της παραγωγής. (...)

Θαυμάσια στοιχεία διά τας γεωργικάς απόψεις του μέλλοντος είναι η πληθύν των υδάτων, δι' ων καταρδεύονται πανταχού οι μακεδονικά πεδιάδες και η ευφορία του εδάφους του αυτού αγρού αποδίδοντος κατά το αυτό έτος εν τη επαρχία Βερροίας σίτον και αραβόσιτον. Εν τη επαρχία Βερροίας, περιλαμβανού-

σης ως γνωστόν και την Νιάουσαν, το κυριώτατον των προϊόντων είναι ο οίνος, είναι δε φημισμένοι οι οίνοι της Νιάουσας και ιδίως του Τσερνόβου. Υπό το τουρκικόν καθεστώς ένεκα της βαρυτάτης φορολογίας, οι οίνοι δεν ήτο δυνατόν να προαχθώσιν. Επλήρωνεν η γη, επλήρωνε το σταφύλι, επλήρωνε το κρασί, επλήρωνε το οινόπνευμα, επλήρωνεν ο καταναλωτής, κλπ. κλπ. Διά της τιοιούτης φορολογίας η Τουρκία κατάρθρωσε να παρακωλύση την κατανάλωσιν των εγχωρίων κρασιών, να διαδίδωνται δε και ευδοκίμου τα ξένα. (...)

Τα δάση της Μακεδονίας

Τα δάση ήσαν, ως γνωστόν, επί Τουρκίας τελείως σχεδόν απροστάτευτα. Υπάρχουν εν Μακεδονία δάση δημόσια και δάση ιδιωτικά. Τοιαύτα ιδιόκτητα ιδιωτικά δάση υπάρχουν απέραντα. Εις την επαρχίαν Βερροίας, ιδίως, εκπλήττει η έκτασις ιδιωτικών τινων δασών. Το δάσος Περισίורי π.χ. εν Νιαούση ανήκον εις τον κ. Κανέλλην, Άγγλον υπήκοον, είναι εκτάσεως 200 χιλιάδων στρεμμάτων και είναι ενοικιασμένον εις μίαν γαλλικήν εταιρίαν. Το δάσος Σέλι, νομή μάλλον, ιδιόκτητον εκ 250 χιλ. στρεμμάτων, το δάσος Σκουτίνα 10 χιλ. στρεμμάτων, επίσης ιδιόκτητον, τα δάση Μαρούσα, Αρκουδοχώρι, Τσέρνοβον και άλλα. (...)

Η εποπτεία του δασικού προσωπικού είναι ομολογουμένως δυσχερής· διά τούτο ειδική δέον να καταβάλληται πρόνοια διά την πρόσληψιν εντίμων κατωτέρων υπαλλήλων και αυστηρών εποπτών. Ομολογώ ότι ηυχαιστήτην αντιληφθείς εκ των συνομιλιών μου, μετά χωρικών ιδία, ότι τιοιούτη πρόνοια είχε ληφθή ευθύς εξ αρχής· ούτω εν τη επαρχία Βερροίας, όπου άλλοτε υπήρχον τρεις ρακενδύται φέροντες τα νησιάνια του δασοφύλακος, κατά Φεβρουάριον, ότε την επεσκέφθην, υπήρχον 12. Αργότερον τα δάση Βερροίας, Βοδενών, και Νιαούσης υπήχθησαν εις εν δασαρχείον του Βερμίου όρους, εδρεύον εν Νιαούση, ήτις κέκτηται τα σπουδαιότερα δάση. (...)

Τα μέτρα ταύτα εν τω ενδιαφέροντί μου προς προστασίαν της γεωργίας και των δασών της Νέας Ελλάδος κατέστησα γνωστά εν Θεσσαλονίκη εις τον καινοτόμον διευθυντήν της γεωργίας και των δασών της Νέας Ελλάδος κ. Δεκάζον και εις τον κ. Ρακτιβάν,

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

ελπίζω δε ότι το υπουργείον της Εθνικής Οικονομίας θα εφοδιασθή και διά των νομοθετημάτων τούτων και διά των εκθέσεων του Ματών και του Χάτσινς θα χρησιμεύσουν ως συμβολή σχετικών μελετών. (...)

Εις την Νιάουσαν την δασοσκεπή και κατάρρυτον, συννητήθην μετά διακεκριμένου Άγγλου μεγαλοβιομηχάνου, ον μοι είχε συστήσει εν Θεσσαλονίκη ο κ. Πράις, ο επιφανής αυτόθι ανταποκριτής των «Τάιμς».

Η βιομηχανία και το εμπόριον εν Μακεδονία

Ιδιαίτερας προσοχής αξία είναι η βιομηχανία της Μακεδονίας. Η Βέρροια, η Νιάουσα και η Έδεσσα είναι σπουδαιότατα βιομηχανικά κέντρα, τιμώντα μεγάλως το επιχειρηματικόν ελληνικόν πνεύμα. Εφ' όσον το καταλυθέν καθεστώς και αι περιστάσεις επέτρεπον, η βιομηχανία ανεπτύχθη εν Μακεδονία εις σημείον αληθώς περίοπτον. Εν Βερροία, όπου αι χιονοθύελλαι με είχαν αποκλείσει ημέρας τινας ξενιζόμενον μετά του φίλου μου κ. Ασέο, του συμπαθούς συντάκτου της «Διμπερτέ» εις τον φιλόξενον οίκον του διαπρεπούς αυτόθι Ισραηλίτου κ. Γιονά Σολφάτη, ηδυνήθην ν' ασχοληθώ περισσότερον εις τα της αυτόθι καταστάσεως. Υπάρχουσιν εν Βερροία 2 νηματουργεία υδροκίνητα και εις κυλινδρικός αλευρόμυλος (με 6 κυλινδρούς και μίαν πέτραν), δύο αλευρόμυλοι παλαιού συστήματος, 8 μικροί αλευρόμυλοι, 7 σισαμελαιοτριβεία, 3 συμπυκνωτήρια μαλλίνων υφασμάτων, 2 εκκοκκιστήρια βάμβακος και 1 ορύζης. Εις την Νιάουσαν είναι μάλλον ανεπτυγμένη η μεγάλη βιομηχανία. Πλην των νηματουργείων υπάρχουν τελειότατα υφαντουργεία, αναπαύσσοντα εις τελειότατον βαθμόν την αρχήν του καταμερισμού των έργων, εις τα οποία εργάται φιλόπονοι και πρόθυμοι και ζωηραί εργάτιδες διαρκώς καταγίνονται. Εις το υφαντουργείον του κ. Λαμνιδου κατασκευάζεται τελειότατον χακί. Η πρώτη ύλη προκομίζεται εκεί νομίζω κ. Κωνσταντινουπόλεως και παρακολουθούντες την εξέλιξιν αυτής φθάνετε μέχρι της αποθήκης, όπου σιδηρωμένον και διπλωμένον τοποθετείται το χακί. Το υφαντουργείον τούτο επρομήθευε χακί εις τον τουρκικόν στρατόν και σήμερον θα προμηθεύη, βεβαίως, τον ελληνικόν.

Όλα αυτά τα εργοστάσια, καθώς και τα της Εδέσσης ευρίσκονται πλησίον των ποταμών και των χειμάρρων, διότι κινούνται διά της δυνάμεως των υδάτων. Κινούνται με δύναμιν 200 - 600 ίππων• αλλ' η δύναμις των υδάτων των κατερχομένων εκ της περιοχής της Εδέσσης κυρίως, δύναται να κινήση μηχανήν 1200 ίππων δυνάμεως και οι βιομήχανοι, άμα τη εγκαταστάσει του νέου καθεστώτος και τη παγίώσει της δημοσίας ασφαλείας ήρχισαν σοβαρώς σκεπτόμενοι περί ευρύσεως των επιχειρήσεων αυτών. Ήσαν όλοι διά τούτο ευχαριστημένοι. Κατηρχόμην μετά του κ. Κοκκίνου, της αρχοντικής εν Νιαούση οικογενείας, εκ τινος εργοστασίου εις το άκρον της πόλεως. "Άλλοτε", μου έλεγεν, "ήτο αδύνατον να ερχώμεθα μόνοι αφόβως εδώ• πέρυσιν ακριβώς, εδώ περί την δύσιν του ηλίου επυροβολήθην από Βουλγάρους κομιτατζήδες και κυλιόμενος κυριολεκτικώς από ύψωματος εις ύψωμα κατώρθωσα να διαφύγω".

Εν Βερροία ήκμαζεν άλλοτε η βαφική. Βερροιώται εγνώριζον την τέχνην του βάφειν δι' ιδιαιτέρου πορφυρού χρώματος θαυμασίως νήματα και υφάσματα τόσον τέλεια, ώστε και εξ Αυστρίας εστέλλοντο τοιαύτα εις Βέρροιαν και εβάφοντο. Κατά την μεγάλην επανάστασιν οι πλείστοι των βαφών τούτων είχαν μεταναστεύσει εις Αυστρίαν, ως είχαν μεταναστεύσει εκείσε τόσοι και τόσοι Μακεδόνες μέχρι Κορυτσάς και Μοσχόπολεως, ιδρύσαντες εκεί τας ακμαίας εκείνας ελληνικάς κοινότητας, περί ων είχε τελευταίως ασχοληθή ο Κ. Λάμπρος. Οι υπολειφθέντες των βαφών τούτων εσφάγησαν υπό των Τούρκων. Ποία ήτο η πρώτη ύλη και πώς εγένετο το πορφυρούν εκείνο χρώμα διατελεί νυν άγνωστον. Μοι είπον ότι υπέργηρός τις Βερροιώτης κάτι ήξευρε περί του πράγματος αλλά δεν κατόρθωσα να τον ιδω τις οίδε πού κεκρυμμένον εν ώρα χιονοθυελλών. Ίσως αι γραμμαί μου αύται προκαλέσωσιν επί τούτου την προσοχήν άλλων.

Αλλ' εκτός των υπάρχουσών βιομηχανιών η ελευθερία και ο δι' αυτής εισρέων πολιτισμός, θα εισαγάγουν αμέσως νέας βιομηχανίας. Ο μέγας παράγων των πολλών και αφθόνων υδάτων θα χρησιμοποιηθή

Ο αξιωματικός του Ιππικού Ιωάννης Χρ. Τσακγριαίδης (1887-1939) από τη Λάρισα.

ακόμη περισσότερον• η κατεργασία των δερμάτων θα προκαλέση αμέσως την προσοχήν του ελληνικού κεφαλαίου, η δε τυροκομία, δι' ην και τώρα φημίζεται η Μακεδονία, ιδίως η περί την Βέρροιαν και Νιάουσαν, κατασκευάζουσα το κασκαβάλλι, θα προκαλέση συντόμως την διάθεσιν κεφαλαίων. Όλοι αύται αι επιχειρήσεις, χαρακτηριστικά πολιτισμένων λαών, θα ακολουθήσουν την εγκαθιδρυθείσαν ελευθερίαν. Γνωρίζομεν όλοι πώς προήχθη η τυροκομία εν Βοσνία μετά την αντικατάστασιν των Τούρκων. Την προσοχήν επιχειρηματιών θα προκαλέσουν και τα λατομεία, έχοντα μάρμαρα, κρινόμενα υπό των ειδικών πρωτίστης ποιότητος, λευκά επί του βουνού Σαρκοβούνου και μαύρα εις Λοζέτσιον παρά την πόλιν της Βερροίας. (...)

Εις μίαν των αιθουσών της νομαρχίας Βερροίας είχα συναντήσει τη πρόφρονι μερίμνη ενός μελετηροτάτου και ευγενούς νομάρχου, του κ. Σωτηρίου πλείστους εμπόρους Έλληνας και Ισραηλίτας. Και περί μεν των βιομηχανικών απόψεων ωμλήσαμεν. Οι έμποροι με προφανή ευχαρίστησιν εις το πρόσωπον μοι ωμίλον περί της βελτιώσεως της σημαντικής, ην επέφερον εις την θέσιν αυτών η εμπέδωσις της δημοσίας ασφαλείας, ήτις ηύξησε την πίστιν και τας εργασίας και συνετέλεσεν ώστε να συρρέουν από παντού έμποροι και πελάται και τα εμπορεύματα να στέλλωνται παντού και άνευ φόβου. Ό,τι χρειάζονται οι έμποροι των μερών εκείνων είναι η ίδρυσις πιστωτικών ιδρυμάτων, άτινα εστερούντο μέχρι σήμερον.

Τινές μοι εξέφρασαν την γνώμην της ιδρύσεως Γεωργικής Τράπεζης. Τοιαύτη Τράπεζα μοι είπον, ότι υπήρχεν, αλλ' υπήρχε μόνον κατ' όνομα• αντί να δανείζη τους γεωργούς, ους δεν εδάνειζε, διότι ήσαν ακτήμονες, εδάνειζε τους μεγάλους γαιοκτήμονας με χαμηλόν τόκον, οι οποίοι διά των χρημάτων αυτών εξεμεταλλεύοντο τον λαόν. Αλλ' ατομικώς νομίζω, ότι η Γεωργική Τράπεζα δεν είναι το προσφορώτερον μέσον βοηθείας του αγροτικού πληθυσμού τουλάχιστον επί του παρόντος και μέχρις ου ο γεωργικός πληθυσμός των ανακτηθεισών χωρών ανέλθη βαθμίδας τινάς ακόμη πολιτισμού. (...)

Η σύστασις ανωνύμων εταιριών, δι' ων και μόνον θα ήτο δυνατόν η εν ευρύτετη κλίμακι εκμετάλλευσις ήτο σχεδόν αδύνατος. Εν τη επαρχία Βερροίας π.χ., εν η ευρύτατον έχουσι στάδιον αναπτύξεως αι ανώνυμοι εταιρίαί, δεν κατωρθώθη να συστηθή διά τους ανωτέρω λόγους ή μία τοιαύτη, η του κ. Χατζηλαζάρου. (...)

Δήμοι και Κοινότητες

Μία των πρώτων εντυπώσεων, ήτις υποπίπτει αμέσως εις τας αισθήσεις του επισκέπτου των μακεδονικών πόλεων και χωρίων είναι η οικτρά κατάσταση αυτών. Είναι και τούτο μία συνέπεια ουχί η ελαχίστη του καταλυθέντος καθεστώτος, υπό το οποίον ο δήμος δεν

είχεν αυτοτέλειαν, ούτε αυτενέργειαν, αποτελών μάλλον την κατωτάτην κλίμακα της διοικητικής διαιρέσεως και διευθυνόμενος υπ' ανθρώπων, οίτινες ηδύναντο να είναι καλοί κτηνοτρόφοι ή χασάπηδες, αλλ' οι οποίοι δεν ήτο δυνατόν να ήσαν καλλίτεροι των βαλίδων, τους οποίους επαρκώς γνωρίζομεν. Η κατάστασις του δήμου ήτο καθ' όλα σύμφωνος προς τη μανταλιτέ των δημοτικών αρχόντων. Ο προϋπολογισμός του Δήμου Βερροίας, ούτινος ο πληθυσμός ανέρχεται εις 16 χιλιάδας περίπου, ανέρχεται εις 40 χιλιάδας φράγκων, της δε Νιαούσης εις 20 χιλιάδας!

Δεν θα παραβάλω βεβαίως τον προϋπολογισμόν τούτον με τον προϋπολογισμόν των Αθηνών, αλλά διά να νοηθή η διάφορος αντίληψις των δύο καθεστώτων ας σημειωθή ότι ο προϋπολογισμός του μικρού Δήμου του Μεσολογγίου π.χ. ανέρχεται εις 120 χιλιάδας φράγκα, της δε Τριπόλεως εις 250 χιλ. φρ. Ουδαμώς διά τούτο άπορον, ότι η κατάστασις των πόλεων είναι οικτρά. Ρυμοτομία και πεζοδρόμια είναι πολυτέλεια άσκοπος• εις την Έδεσσαν και την Φλώριναν υπάρχουν σοκάκια από τα οποία δεν δύναται να διέλθη ζών φορτωμένον. Αντί ολίγης δαπάνης ηδύναντο να χρησιμοποιηθώσι θαυμασίως προς ηλεκτροφωτισμόν τα διάφορα ρεύματα των πανταχόθεν καταρρεόντων υδάτων και όμως είναι τόσοι τον χειμώνα οι εντός των πόλεων χείμαρροι, ώστε η κυκλοφορία καταντά αδύνατος. Και όμως υπό διάφορον καθεστώς και με διάφορον αντίληψιν δημοτικών καθηκόντων η Βέρροια, η Νιάουσα, η Έδεσσα με την υπέροχον φυσικήν καλλονήν των, τα άφθονα νερά, την εργατικότητα και το νομοταγές των κατοίκων των δύναται εν συντόμω χρόνω ν' αποβώσιν ωραιόταται υπό πάσαν έποψιν πόλεις, δυνάμεναι να προκαλέσωσι διά τας φυσικάς αυτών καλλονάς την προσοχήν των ξένων. (...)

Το κοινοτικόν σύστημα κατέδειξε πανταχού εν Τουρκία την ασύγκριτον υπεροχήν της ελληνικής φυλής απέναντι των ξένων. Παντού όθεν διήλθον Αστικά, Σχολαί, Παρθεναγωγεία, Ημιγυμνάσια ή Γυμνάσια, όλα συντηρούμενα υπό των κοινότητων. Ενιαίι τούτων ανήλθον εις ζηλευτήν ακμήν πλούτου, καταπληκτική δε είναι η ακμή, εις ην ανήλθεν η κοινότης Βερροίας. Το νομικόν πρόσωπον της κοινότητος Βερροίας κέκτηται 457 οικίας, φερούσας ετήσιον εισόδημα 1057 οθωμανικών λιρών, 27 κήπους με ετήσιον εισόδημα 27 1/2 λιρών, 69 μαγαζιά με ετήσιον εισόδημα 516 λιρών, 6 χοιροτροφεία με ετήσιον εισόδημα 26 λιρών, 10 οικόπεδα με ετήσιον εισόδημα 9 1/4 λιρών, 1 μπαντανιάν (είδος συμπυκνωτηρίου μαλλίνων υφασμάτων, των ειδικώς εν Μακεδονία κατασκευαζομένων) με ετήσιον εισόδημα 34 λιρών, 2 τσιφλίκια με ετήσιον εισόδημα 122 λιρών, δύο χειμερινάς βοσκάς (κοιλάδες), της Ραχόβας, με ετήσιον εισόδημα 175 λιρών και του Ντοβρά με ετήσιον εισόδημα 138 λιρών.

Εν όλω η κοινότης Βερροίας έχει ετήσιον εισόδημα εκ της περιουσίας αυτής λιρών 2142. Και το εισόδημα τούτο ανεξαρτήτως του εισοδήματος των εκκλησιών και ιδίως του εισοδήματος του ναού του Αγ. Αντωνίου, όπερ αποτελεί μέρος της κοινοτικής περιουσίας και το οποίον ανέρχεται εις 2500 οθωμ. λιρών. Η κοινότης Νιαούσης διά του εισοδήματος αυτής επαρκεί εις τας ανάγκας των σχολείων της. Το αυτό δύναται να λεχθή περί των κοινοτήτων Εδέσσης και Φλωρίνης• αλλ' η κοινότης Κοζάνης και άλλαί της Νοτίου Μακεδονίας ευρίσκονται εις ζηλευτήν ακμήν. Αλλ' εκτός των εν αιταίς ευρισκομένων ακινήτων, πολλάί κοινότητες έχουσιν εισοδήματα και εκ κληροδοσιών κτημάτων ευρισκομένων εν Κων/πόλει και αλλαχού. Ούτως η κοινότης Βερροίας έχει εισόδημα ετήσιον λ. 100 εκ κληροδοτήματος του κ. Ρακτιβάν Βερροιώτου, πατρός του κ. επί της Δικαιοσύνης υπουργού, ακινήτου, ευρισκομένου εν Κων/πόλει. Μαρμάρην προτομή του μεγαλομάρτυρος Μακεδόνας κοσμήι τον κήπον του μητροπολιτικού μεγάρου.

Παιδεία και κοινοτική κατάσταση

Η κοινωνική κατάσταση των μακεδονικών πόλεων παρουσιάζει όλας τας αρετάς, αλλά και όλα τα ελαττώματα της φυλής. Εις την Νιάουσαν επί παραδείγματι, την πόλιν των μεγάλων βιομηχάνων και των μεγαλεμπόρων, την ελληνικωτάτην Νιάουσαν, οι Έλληνες είναι διηρημένοι εις δύο αντιμαχόμενα στρατό-

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Η ΗΜΑΘΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ

πεδα, ο δε ηπιώτερος χαρακτηρισμός των αντιθέτων υπό εκατέρας των διαμαχομένων μερίδων είναι ο του προδότου. Είναι η αιωνία ιστορία της δουλενούσης φυλής. Ζώντας εις περιβάλλον τυραννίας, οργώντες εκ φύσεως προς πολιτικούς αγώνες και μη έχοντες πολιτικήν ατμόσφαιραν εντος της οποίας ν' αναπτυχθώσιν αι φυσικάι αυτών τάσεις, καταφεύγουσιν εις την μικροπολιτικήν. Όπου υπάρχει δήμαρχος, όπως εις την Νιάουσαν, αυτός είναι ο στόχος εκάστοτε. Όπου υπάρχουν εφορείαι σχολείων αυτά είναι το αμόνι των αντιθέτων, όπου δεν υπάρχουν εφορείαι ο αγών συνεπτεται πεισματώδης, ζωηρός, αδιάλλακτος περί τον παπάν, τον διάκον, τον κανδηλάπτην. Εις την Βέρροϊαν ο δεσπότης εκρίθη καινοτόμος• είναι ο πολύς Δεληκάνης. Φαναριώτης, όπως είχε δώσει τον ορισμόν του Φαναριώτου ο Ραγκαβής• άνθρωπος στωμύλος, ευφρόνστατος, ομιλών θαυμάσια διαφόρους ευρωπαϊκάς γλώσσας, αμέσως ευρέθησαν οι αντιδεσποτικοί. Είναι το μικρόβιον του μικροκομματισμού, ευρίσκον προσφωρώτατον έδαφος καλλιέργειας υπό την δουλείαν και εν μέσω κοινωνιών μικρών, τώρα μόλις ευρισκομένων εν ζυμώσει. Ομολογώ, ότι ενιαχού, όπως εις την Νιάουσαν, την κατάστασιν εύρον πολύ δυσάρεστον. Ο μόνος τρόπος θεραπείας της καταστάσεως είναι ο προσανατολισμός των κοινοτήτων προς τους νέους ορίζοντας πολιτικής δράσεως, τους οποίους κατ' ανάγκην θ' ανοίξη εις αυτάς η ελληνική ελευθερία. Η κοινωνική ανάπτυξις, τα νέα στοιχεία τα οποία θα εισέλθουν, θ' αλλοιώσουν συντόμως την κοινωνικήν ταύτην κατάστασιν και οι σήμερον τόσον σφοδρώς παλαίοντες κατ' αλλήλων θα οικτείρωσιν αργότερον εαυτούς

2. Αφήγημα Ιωάννη Πηγασιού με τίτλο

«Από τα παλαιά σύνορα μέχρι Θεσσαλονίκης»

(...) Αναχώρησις διά την Βέρροϊαν και άφιξις εις αυτήν. Κατά την μίαν και τέταρτον ακριβώς, το τραίνον αναχωρεί από τα Βοδενά. (...) Το τραίνον προχωρεί και διασχίζει αυτήν την απέραντον πεδιάδα. Με όσην ταχύτητα όμως και αν τρέχη φαίνεται πάλιν ότι ελάχιστον δρόμον κόβει, διότι έμπροσθέν μας φαίνεται η αυτή απέραντος έκτασις. Προχωρούντες εφθάσαμεν εις τον σταθμόν Νιάουστας. Η κομψοτάτη πόλις διακρίνεται ολίγον μακράν του σταθμού. Ευθύτατοι δρόμοι δενδροφυτευμένοι δεξιά και αριστερά συγκοινωνούσι την πόλιν με τον σταθμόν.

Εδώ το τραίνον σταματά και εξερχόμεθα. Συναντώμεν μερικούς πολίτας από τους οποίους ζητούμεν διαφόρους πληροφορίας διά την πόλιν. Η Νιάουστα είναι ελληνικωτάτη πόλις. Υπήρξεν η φωλεά των αγωνιστών μας ανταρτών κατά τον Μακεδονικόν αγώνα. Και εν γένει όλη η περιοχή από Βοδενά μέχρι Νιάουστας και Γιαννιτσά υπήρξαν τα πεδία των διαφορών μαχών ανταρτών Ελλήνων και Βουλγάρων. Είναι πλουσιωτάτη η πόλις, διότι όλη η πεδιάς της είναι εύφορος, οι δε κάτοικοι πολύ φιλοπρόοδοι και εργατικοί. Πόσον ευτυχή τώρα θα καταστήσιν αυτά τα μέρη ότε πλέον ευρίσκονται μέσα εις τας μητρικάς αγκάλας!

Αναχωρούμεν από τον σταθμόν Νιάουστας. Το τραίνον διασχίζει τώρα απεράντους πεδιάδας και διέρχεται ποταμούς. Νομίζει τις ότι όλα τα κτήματα είναι πλησίον πόλεως, διότι εις όλα παρατηρείται καλλιέργια και περιποιήσις ως εις οικιακόν κήπον. Δεξιά και αριστερά βλέπομεν τους χωρικούς καταγινομένους εις τας εργασίας. Οι στρατιώται προβάλλοντες τας κεφαλάς των από τας θυρίδας χαιρετώσι με ανοικτήν καρδίαν τους εργαζομένους, αυτοί δε ανταπέδιδον τον χαιρετισμόν σείοντες το κάλυμμα της κεφαλής. Η ανοικτή εκείνη πεδιάς γεμίζει από τους ήχους των γλυκυτάτων κλέφτικων τραγουδιών τα οποία ετραγούδουν στρατιώται. Μέσα εις τας πεδιάδας βλέπομεν μερικούς με φεσάκια και ανακατωμένα γένεια, οι οποίοι λυπημένοι και δειλά δειλά εκτελούσι τας εργασίας των, άλλοι δε μεταφέρουσι ξύλα εις τα πλησίον υπάρχοντα χωρία. Όυτοι ήσαν Τούρκοι. Είχον δικαίον να λυπώνται οι δυστυχείς, διότι αυτήν την δουλειάν θα την έκαμνεν κάποιος γκιαούρ, αυτοί δε με όλον το ραχαάτ θα εκάθητο εις τον μαλακόν καναπέν του καφενείου, ροφώντας μακαρίως το τσιπούκκιν ή τον αργιλέν. Διαβολισμένα ευζωνάκια, δεν θα κόψητε ποτέ το κρίμα αυτών των καλομαθημένων πλασμάτων• τους εκόψετε πλέον το κισμεέτ. Όπως δήποτε, ας

Ο Ν. Κ. Ασένιδης στη Θεσσαλονίκη, στις αρχές του 1913

παρηγορώνται οι αρχόμενοι μας εφέντηδες, ότι δεν θα ανταποδώσωμεν τα ίσα εις αυτούς. Σιγά σιγά θα μάθωσι να κάμνωσι τας εργασίας των.

Ενώ προχωρούμεν, αίφνης προβάλλει έμπροσθέν μας και δεξιά ολίγον, ένας άλλος παράδεισος, μία άλλη μαγεία. Υψηλόταται λευκά και κυπάρισσοι υπερέχουσι των άλλων πυκνοτάτων δένδρων. Μιναρέδες δε υψηλοί τείνουσι να φθάσωσι το ύψος των υπερηφάνων αυτών υψηλών δένδρων. Εν τω μέσω δε των δένδρων διακρίνονται αι οικίαι αι οποίαι αρχίζουσι από ένα ύψωμα, καταλήγουσι κάτω εις την πεδιάδα. Η προ των ομμάτων μας εμφανισθείσα αυτή πόλις ήτο η Βέρροϊα. Πάλιν η φαντασία μου συλλαμβάνει την ιδέαν ότι πορευόμεθα μέσα εις την επαρχίαν μου. Και δεν είχον άδικον. Παρομοία είναι η τοποθεσία και καλλονή με τον Καραβάν με την διαφοράν ότι η Βέρροϊα είναι πολύ μεγαλειτέρα και ότι έχει πλήθος μιναρέδων, ενώ ο Καραβάς ουδένα, επειδή ουδέ τέταρτον Τούρκου υπάρχει εις αυτόν. Όσο πλησιάζομεν, τόσο καλλίτερα απεκαλύπτετο η καλλονή της μακεδονικής αυτής πόλεως• δεξιά δε και αριστερά της γραμμής διακρίνονται ωραίοι κήποι.

Ακριβώς κατά τας τέσσαρας και τέταρτον το τραίνον σταματά εις τον σταθμόν Βερροΐας. Αμέσως γίνεται έφοδος των πωλητών διαφόρων καρπών. Πορτοκάλια, μανταρίνια, ρόδια, σταφύλια, σταφίδες, χαλβάς, κάστανα και αφθονία άλλων καρπών παρουσιάζονται υπό των μικροσκοπικών πωλητών, οι οποίοι δεν είχαν πράγματι και μεγάλας απαιτήσεις. Έκαστος εξ ημών ηγόρασεν ένα είδος, διότι τη αληθεία όλα έγιναν επιθυμητά, επειδή ουδένα σχεδόν καρπόν εγεύθημεν επί τόσον καιρόν. Και ημείς ηυχαιστηθήμεν και οι πωληταί. Εδώ παρουσιάζεται και ένας ανέλπιστος διαβολουμένος πωλητής. Συναντώμεν εδώ και τους λούστρους Αθηνών οι οποίοι επώλουν εφημερίδας αθηναϊκάς. “Σκριπ”, “Έμπρός”, “Πατρίς”...

«Εφημερίδες των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης». Ήσαν αι διαπεραστικά φωνάι των αόκνων και αεικινήτων αυτών βιοπαλαιστών των Αθηνών. Μόλις ένοιωσαν οι άοκνοι λούστροι, ότι η ελευθερία των Αθηνών εξηπλώθη και εις αυτά τα μέρη, αμέσως έτρεξαν να πωλήσωσι τας αθηναϊκάς εφημερίδας εδώ, όπου άλλοτε όχι μόνον απηγορεύοντο, αλλά και αν ανεκαλύπτετο έστω και μία, τότε αλλοίμονον εις τον κάτοχον. Τότε έπρεπε να προσφέρει ολόκληρον την περιουσίαν του ως παξισιν διά να σωθή, ή αν δεν είχε θα εβρώμα εις τας φυλακάς. Τώρα όμως επέρασεν η τυραννική εκείνη εποχή και τα λουστράκια έκοψαν τόσον δρόμον διά να πωλήσωσι εις τους ελευθερωθέντας αδελφούς μας τον άλλοτε απηγορευμένον αυτόν πνευματικόν καρπόν.

Επειδή επρόκειτο να σταματήσει το τραίνον αρκετήν ώραν ως εκ τούτου εξήλθομεν. Όντως ο σταθμός Βερροΐας είναι ένα λαμπρότατον κτίριον με ωραίον

προαύλιον και κήπον. Όλα ήσαν γεμάτα από αξιωματικούς, οι οποίοι ήσαν γελαστοί και χαρούμενοι. Επήγαινον, ήρχοντο, με ένα λεβέντικον παράστημα συνομιλούντες αναμεταξύ των, ή με τους πολίτας, μεταξύ των οποίων διεκρίνοντο και Τούρκοι. Με όσους συνωμίλησαμεν μας εβεβαίωσαν ότι οι Τούρκοι είναι ανεπτυγμένοι άνθρωποι και ότι δεν έδειξαν την λύπην των διά την κατάληψιν της πόλεως υπό των Ελλήνων. Εδήλωσαν ευχαρίστως υποταγήν και εφάνησαν πιστοί εις τας δηλώσεις των. Ομολογουμένως πολλούς επαίνους ηκούσαμεν διά τους Τούρκους Βερροΐας. Ως και προηγουμένως είπον, η τοποθεσία της Βερροΐας είναι πολύ ωραία. Η πόλις ως και τα πέριξ είναι κατάφυτα. Επίσης διαρρέεται από αφθονίαν υδάτων, τα οποία αρδεύουσι την απέραντον πεδιάδα της Βερροΐας. Η τοποθεσία της, η καλλονή της είναι παρόμοια με τον Καραβάν με την διαφοράν, ότι δεν έχει πλησίον την θάλασσαν η Βέρροϊα.

Παρά την Βέρροϊαν διακρίνονται πλείστα χωρία, προ πάντων κάτω εις την πεδιάδα, Πάντα ταύτα κατοικούνται υπό Ελλήνων ως επληροφορήθημεν, ελαχίστων δε Τούρκων και Ρουμάνων.

Κατά τας πληροφορίας μας επίσης, η Βέρροϊα κατοικείται υπό 8 χιλιάδων Ελλήνων και 5 άλλων χιλιάδων από Τούρκους, Εβραίους, Ρωμούνους και ελαχίστους Βουλγάρους. Οι Έλληνες είναι λιαν φιλοπρόοδοι και εργατικοί άνθρωποι. Με όλα τα βάσανα και τους περιορισμούς κατώρθωσαν να έχωσι την παιδείαν λιαν υψηλά διατηρούντες πλην των άλλων σχολείων και Γυμνάσιον.

Αφάνταστος ο ενθουσιασμός και η χαρά των κατοίκων. Έπαθαν οι άνθρωποι ούτοι ως ελευθερωθέντα πουλιά από τον κλωβόν. Μικροί, μεγάλοι πετώντες από χαράν πηγαίνουσι και έρχονται διηγούμενοι ακαταπύστωτος εις τους ερωτώντας τα της καταλήψεως της Βερροΐας. Εάν δεν εγνωρίζομεν τι συνέβαινε, θα ενομίζομεν ότι κάποιαν μεγάλην πανήγυριν έχουσι αυτά τα πλάσματα. Και είναι δυνατόν εις την ζωήν του ο άνθρωπος να αξιωθή μεγαλειτέρας πανηγύρεις από μίαν τοιαύτην εθνικήν αναγέννησιν;

Αναχώρησις εκ Βερροΐας

Εις τας τέσσαρας και ημίσειαν το τραίνον αναχωρεί εκ Βερροΐας, αφού αφήκε μερικούς ταξειδιώτας και παρέλαβεν άλλους νέους. Προχωρεί μετά ταχύτητος και διασχίζει τας καταφύτους πεδιάδας, αι οποίαι εξετυλίσσοντο προ των ομμάτων μας δίκην ταινίας κινηματογράφου. (...)

3. Επιστολή του εθελοντή Ιωάννη Τσαγκαρίδη προς τον πατέρα του, Χριστοφή Τσαγκαρίδη, στη Λάπηθο

Ήδη ευρισκόμεθα εις Βέρροϊαν, απέχουσιν της Θεσσαλονίκης 11 ώρας. Εκ των υψημάτων της Κοζάνης επεχείρησαν οι Τούρκοι ν' αντιστήσιν, ρίψα ντες και μερικούς κανονιοβολισμούς ανευ ουδενος αποτελεσματος Αλλα μόλις επλησίασεν ο στρατός μας ετράπησαν εις άτακτον φυγήν κατευθυνόμενοι εις Βέρροϊαν. (...) Την πρωίαν ανεχωρήσαμεν διά Βέρροϊαν, απέχουσιν της Κοζάνης 16 ώρας. Ώρα = 5 χιλμ.

Οδός ανηφορική και ελικοειδής. Προς στιγμήν ενεθυμήθην την οδόν του Κύκκου διότι έτσι είναι κι' αυτή. Αλλά δεν παραβάλλεται. Φύσις αγριωτέρα, βουνά υψηλότερα και οδός κατεστραμμένη. Καθ' οδόν όλο τουρκικά χωρία. Άλλα εγκαταλελειμμένα άλλα με λευκάς σημαίας. Ενδειξις υποταγής. Το βράδυ εμείναμε εις το χωρίον Ουσκιπλέρ. Εύρομεν 5 - 6 Τούρκους χωρικούς οίτινες έσπευσαν να μας περιποιηθούν με απειρίαν τεμεννάδων. Βρήκαμε χόρτο, κριθάρι και καλαμπόκι άφθονο. Ο Διάδοχος κ.λ.π. εκοιμήθησαν εις το σπίτι του Χότζα.

Το πρωί ανεχωρήσαμεν διά Βέρροϊαν ένθα εφθάσαμεν περί την 3ην μ.μ. Πόλις καλή. Σαν την Λευκωσία σχεδόν εάν εξαίρεση τις τους δρόμους της Λευκωσίας. Εν ολίγοις πόλις τουρκική. Έχει 16 χιλ. κατοίκους εξ ων 7 χιλ. Έλληνες. Οι λοιποί Τούρκοι και Εβραίοι. Υποδοχή κάπως ψυχρά. Βλέπετε πλεονάζουν οι Τούρκοι και φοβούνται οι Έλληνες μήπως επανέλθουν υπό τον τουρκικόν ζυγόν και τιμωρηθώσι διά την εκδήλωσιν των αισθημάτων των. Εν τούτοις είναι άξιοι πάσης μομφής. Διότι ημείς θυσιαζόμεθα γι' αυτούς και ώφειλον να μας περιποιηθούν περισσότερον.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Επιμέλεια: Αναστασία Ταναμπάση

Φωτογραφικό λεύκωμα

υπό την επιμέλεια & κειμενογράφηση του Αστέριου Ι. Κουκούδη ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΒΛΑΧΩΝ ΣΤΑ 1900

Το 2008 κυκλοφόρησε το λεύκωμα με τον τίτλο Από τη ζωή των Βλάχων στα 1900, υπό την επιμέλεια του ιστορικού ερευνητή και εκπαιδευτικού κ. Αστέριου Ι. Κουκούδη. Πρόκειται για το τελικό αποτέλεσμα μιας έκθεσης φωτογραφίας, που συνδιοργάνωσαν το Ίδρυμα του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα και ο κ. Αστέριος Ι. Κουκούδης και κατόπιν αποφάσισε να εκδώσει σε λεύκωμα το Ίδρυμα Εγνατία Ηπείρου. Περιλαμβάνει φωτογραφίες Βλάχων της Μακεδονίας, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας, της Ρούμελης, αλλά και των γειτονικών βαλκανικών χωρών.

Σύμφωνα με τον κ. Αστέριο Ι. Κουκούδη, αρχικός στόχος ήταν να προβληθεί ο πολυσχιδής χαρακτήρας των οικισμών και των εγκαταστάσεων των Βλάχων, αλλά και το μεγάλο εύρος της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής τους ζωής στις αρχές του 20ου αιώνα. Μέσα από την έκθεση φωτογραφίας αρχικά και την έκδοση του λευκώματος αργότερα, κατατοπίζεται κάποιος γύρω από τις πολλαπλές βλάχικες ταυτότητες εκείνης της περιόδου.

Το υπάρχον φωτογραφικό υλικό ταξινομείται άλλοτε σε ολόκληρα γεωγραφικά διαμερίσματα ή διοικητικές επικράτειες και άλλοτε σε πόλεις ή ευρύτερες περιοχές. Ως εκ τούτου, στο λεύκωμα παρουσιάζονται οι Βλάχοι της Μοσχόπολης, της Κόνιτσας, του Βλαχοζάγορου, του Μετσόβου, του Βλαχοτζουμέρκου, οι Αρβανιτόβλαχοι της Ηπείρου και της Αλβανίας, οι Βλάχοι της περιοχής του Ασπροποτάμου, του θεσσαλικού κάμπου, οι Βλάχοι της Ρούμελης, των Γρεβενών, του Γράμμου, της Δυτικής Μακεδονίας, της Πελαγονίας, του Ολύμπου, της Βέροιας, οι Αρβανιτόβλαχοι της Μακεδονίας, των Μογλενών, της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Ξεχωριστή κατηγορία φωτογραφιών σχετίζεται με την κοινωνική κατάσταση και την επαγγελματική ενασχόληση των Βλάχων, με την οικογενειακή ζωή, τις κοινωνικές εκδηλώσεις και

το λαϊκό πολιτισμό, ενώ παρουσιάζονται και φωτογραφίες με θέμα εκπαιδευτικό ή εκκλησιαστικό. Τέλος, η συμβολή των Βλάχων στο Μακεδονικό Αγώνα αποτελεί ένα σημαντικό θέμα αυτής της ειδικής κατηγορίας φωτογραφιών.

Όποιος είχε την ευκαιρία να θαυμάσει τη συγκεκριμένη έκθεση φωτογραφίας, γνωρίζει εκ των προτέρων πως πρόκειται για ένα πολύτιμο φωτογραφικό υλικό, συνοδευόμενο από σαφείς λεζάντες, χρήσιμους για κάθε μελετητή χάρτες των βλάχικων οικισμών και εγκαταστάσεων και, βέβαια, τα ιστορικά τεκμηριωμένα κείμενα, που έγραψε ο κ. Α. Ι. Κουκούδης.

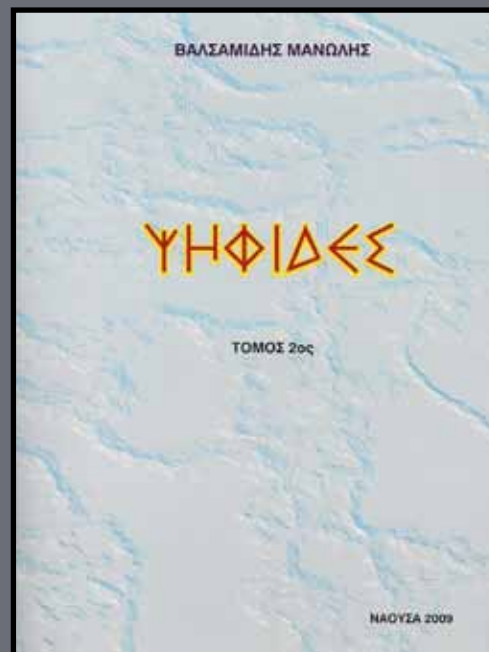
Εμμανουήλ Στ. Βαλσαμίδης

ΨΗΦΙΔΕΣ (τόμοι 2ος και 3ος)

Μετά την έκδοση των πρώτων Ψηφίδων του Εμμανουήλ Βαλσαμίδα, το 2009 εκδόθηκαν και κυκλοφόρησαν ο δεύτερος και τρίτος τόμος με τον ίδιο τίτλο. Στο δεύτερο τόμο συγκεντρώνονται άρθρα του συγγραφέα δημοσιευμένα στις εφημερίδες «Λαό» της Βέροιας και «Μακεδονικά Νέα» της Νάουσας, ενώ στον τρίτο έχει την ευκαιρία να μελετήσει κανείς τα επίσης δημοσιευμένα ιστορικά σημειώματα του κ. Βαλσαμίδα της περιόδου 2003-2008. Βασικό γνώρισμα και των δύο τόμων είναι η ποικιλία των θεμάτων, με τα οποία ασχολείται ο συγγραφέας, κάτι που εκφράζει τους πολλαπλούς προβληματισμούς και τα ενδιαφέροντά του.

Ειδικότερα, στο δεύτερο τόμο τα άρθρα κατανέμονται σε έξι κεφάλαια. Πρόκειται για τα «Επίκαιρα Σημειώματα», τα «Εκκλησιαστικά-Θεολογικά», «Τα Πολιτιστικά», «Τα Περιβαλλοντικά», «Τα Κοινωνικά-Εκπαιδευτικά» και τέλος, τις «Βιβλιοπαρουσιάσεις», που επιμελήθηκε ο συγγραφέας. Αντίστοιχα, στον τρίτο τόμο, που αφιερώνεται στην πόλη της Νάουσας και τους απανταχού Ναουσαίους, αναδεικνύονται έξι κεφάλαια. Είναι «Η Νάουσα πόλη με ρίζες», «Η επανάσταση της Νάουσας το 1822», «Η μετεπαναστατική Νάουσα», «Ο Μακεδονικός Αγώνας», «Η μετά το 1912 περίοδος» και «Η ανακεφαλαίωση - Περιληπτική παρουσίαση της ιστορίας της Νάουσας».

Όλα τα άρθρα φέρουν τον τίτλο της εφημερίδας, όπου δημοσιεύθηκαν, τον αριθμό φύλλου, καθώς και την ημερομηνία έκδοσής τους. Η συγκέντρωση και η ταξινόμησή τους σε θεματικές ενότητες βοηθά το σύγχρονο και μελλοντικό μελετητή ή φιλομαθή αναγνώστη. Τον ενημερώνουν και ενίοτε τον προβληματίζουν. Με αυτά συντίθεται ευκολότερα το ψηφιδωτό της ιστορίας της περιοχής μας, της ερατεινής Ημαθίας.

ΦΟΡΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΗΜΑΘΙΑΣ

Επιμέλεια: Ιωάννα Ζιώγα

Έκθεση Λαογραφίας του Γ. Ντελιόπουλου για τη ζωή στο Ρουμλούκι

Τετραήμερη Έκθεση Λαογραφίας, που επιμελήθηκε και παρουσίασε ο λαογράφος, μέλος της Ε.Μ.Ι.Π.Η., **Γεώργιος Ντελιόπουλος**, πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Αύγουστο στην Αλεξάνδρεια.

Συγκεκριμένα, τα εγκαίνια της έκθεσης πραγματοποιήθηκαν στις 14 Αυγούστου 2009, στο **Ενοριακό Πνευματικό Κέντρο Αλεξάνδρειας «Χαρίλαος Παπαποστόλου»** και ως είχε κύριο θέμα την ζωή των κατοίκων της περιοχής του Ρουμλουκιού.

Επίσης, από την 28η Οκτωβρίου 2009 και για μία εβδομάδα περίπου, η Έκθεση του κ. Ντελιόπουλου φιλοξενήθηκε στην **αίθουσα εκδηλώσεων του Δημαρχείου της Μελίκης**.

Η έκθεση απαρτιζόταν από δύο τομείς: Το φωτογραφικό υλικό και τις μικρογραφικές αναπαραστάσεις.

Φωτογραφίες

Στην έκθεση παρουσιάστηκαν φωτογραφίες γυναικών με παραδοσιακές φορεσιές, φωτογραφίες παλιών οικογενειών του Γιδά και οι φωτογραφίες γυναικών και ανδρών με παραδοσιακές ενδυμασίες από όλη την Ελλάδα.

Αναπαραστάσεις

Οι αναπαραστάσεις αφορούσαν τόσο σπιτικά και κτίρια της εποχής, όσο και επαγγέλματα της περιόδου. Οι αναπαραστάσεις που υπήρχαν στην έκθεση ήταν οι εξής:

Κεντρική αναπαράσταση χωρικής οικίας

Αναπαράσταση Εσωτερικού οικίας

► Αναπαράσταση ενός πλήρους νοικοκυριού του Ρουμλουκιού με το σπίτι, το φούρνο, το στάβλο (αχούρι), τον αχυρώνα, το μαντρί και τον κοτσιρό
► Αναπαραστάσεις από παραδοσιακές οικίες σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους,

► Αναπαραστάσεις χώρων όπως την Εκκλησία, το Σιδηροδρομικό Σταθμό Αλεξάνδρειας, το κονάκι της Παλαιόχωρας και το κονάκι της Αλεξάνδρειας,

► Αναπαραστάσεις από ασχολίες των κατοίκων της περιοχής (γεωργικές, οικοκυρικές και γενικά του καθημερινού βίου)

► Συγκεκριμένα, τα έργα του απεικονίζουν έναν ακονιστή την ώρα της δουλειάς του, το όργωμα των ζώων, το γνέσιμο, το πριόνισμα των δέντρων, το αλώνισμα με το δοκάνι, το άλεσμα με τον χειρόμυλο, το κοπάνισμα του σιταριού και εντάσσει μέσα σε αυτά και τα χρηστικά αντικείμενα της εποχής όπως το σικρίκι ή ροδάνι, το νεροπρίονο, την ανέμη, τον αργαλειό και άλλα πολλά ακόμα. Υπάρχει ακόμα αναπαράσταση χειροκίνητου καταρράκτη, νερόμυλου Ρουμλουκιού και αλευρόμυλου. Εντυπωσιακή είναι και μια κατασκευή, που απεικονίζει το όργωμα και τη σπορά κατά το 1400.

.....

Η έκθεση αυτή αποτελεί ένα έργο, που απευθύνεται τόσο στους παλαιότερους όσο και τους νεότερους, αφού ζωντανεύει τις μνήμες των γηραιότερων και ταυτόχρονα διδάσκει τους νέους δίνοντας μια ολοκληρωμένη εικόνα του παρελθόντος.

Ευχόμαστε στον κ. Ντελιόπουλο να συνεχίσει το έργο του με το ίδιο ακούραστο πάθος και μεράκι, όπως τόσα χρόνια τώρα, καθώς έχει να προσφέρει ακόμα πάρα πολλά στην κοινωνία μας.

Έκθεση της Κ.Ε.ΔΗ.Π.Ο.Ν. στο «Εικαστικό Φθινόπωρο 2009»

Η ετήσια έκθεση των σπουδαστών των τμημάτων ενηλίκων, των Εικαστικών Εργαστηρίων της Κ.Ε.ΔΗ.Π.Ο.Ν. εγκαινιάστηκε την Κυριακή 6 Σεπτεμβρίου 2009, στον Χώρο Τέχνης «Ναΐας» (πρώην Βέτλανς) στη Νάουσα, στο πλαίσιο του «**Εικαστικού Φθινοπώρου 2009**».

Στο διώροφο κτίριο, που βρίσκεται ακριβώς δίπλα στο νοσοκομείο της πόλης, παρουσιάστηκε ένας μεγάλος αριθμός έργων των σπουδαστών. Συγκεκριμένα, στον πρώτο όροφο εκτέθηκαν έργα από το τμήμα φωτογραφίας και το τμήμα κοσμήματος, ενώ στο δεύτερο όροφο υπήρχαν έργα από τα τμήματα ζωγραφικής, κεραμικής ψηφιδωτού, βιτρό, αγιογραφίας και ξυλογλυπτικής. Όλα αυτά τα έργα δημιουργήθηκαν με πολύ κόπο, μεράκι και απέραντη θέληση από τους σπουδαστές του κάθε τμήματος, τη χρονιά που μας πέ-

ρασε. Εντυπωσιακά τα εκθέματα, που παρουσιάστηκαν και στους δύο ορόφους. Φωτογραφίες μαγευτικές, υπέροχα κοσμήματα, πίνακες ζωγραφικής που σε ταξιδεύουν, φωτιστικά και ρολόγια εντυπωσιακά, όπως, επίσης, και οι κατασκευές βιτρό, ακόμα και απλά τραπέζια,

που μετατράπηκαν σε αληθινά έργα τέχνης.

Η έκθεση διήρκεσε από 6 έως 30 Σεπτεμβρίου 2009. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τις 26 Σεπτεμβρίου 2009 μέχρι και τις 11 Οκτωβρίου πραγματοποιήθηκε η έκθεση των παιδικών τμημάτων των Εικαστικών Εργαστηρίων της Κ.Ε.ΔΗ.Π.Ο.Ν.

Η Εταιρεία Μελετών Ιστορίας & Πολιτισμού Ν. Ημαθίας εκφράζει τα συγχαρητήριά της στους σπουδαστές των Εικαστικών Εργαστηρίων.

Τα πεπραγμένα...

Για 2η χρονιά η εκδήλωση «Στο φως του φεγγαριού»

Μουσική εκδήλωση με τίτλο «Στο Φως του Φεγγαριού - Αύγουστος 2009» διοργάνωσαν το Υπουργείο Πολιτισμού και η 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, την Πέμπτη 6 Αυγούστου 2009, με τη συμμετοχή του μουσικού συνόλου της γνωστής ερμηνεύτριας **Καίτης Κουλιά**. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο χώρο της εκκλησίας του Χριστού στη Βέροια, η οποία παρέμεινε εκείνη την μέρα ανοιχτή στο κοινό. Ήταν η δεύτερη χρονιά που πραγματοποιείται εκδήλωση στον ίδιο χώρο, με την ευκαιρία της αυγουσιτιάτικης πανσέληνου, ενώ υπήρξε, κατά γενική ομολογία ιδιαίτερα επιτυχημένη. Την Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκπροσώπησε σύσσωμο το Διοικητικό Συμβούλιό της.

Ομιλία της Μιράντας Τερζοπούλου στο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας

Η 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και «Οι Φίλοι του Βυζαντινού Μουσείου Βέροιας», διοργάνωσαν, στο πλαίσιο του εορτασμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς 2009, με γενικό τίτλο: «Μάγοι, ξόρκια και φυλακτά. Η μαγεία στον αρχαίο και χριστιανικό κόσμο», εκδήλωση με ομιλία της κ. Μιράντας Τερζοπούλου, εθνολόγου - ερευνήτριας στο Κ.Ε.Ε.Λ. της Ακαδημίας Αθηνών, με θέμα: «Τι είναι μαγεία;», την Παρασκευή 25 Σεπτεμβρίου 2009, στις 7.30 μ.μ., στο Βυζαντινό Μουσείο Βέροιας.

Την Ε.Μ.Ι.Π.Η. εκπροσώπησε ο Ηγούμεν. της Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Βεροίας και μέλος της Εταιρείας Αρχιμ. Πορφύριος Μπατσαράς.

ΠΑΡΑΔΙΝΟΝΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΧΟΡΟΥ

Για 9η συνεχή χρονιά ανακοινώνεται ότι **κάθε Τετάρτη** παραδίνονται **μαθήματα παραδοσιακών και λαϊκών χορών** από όλη την Ελλάδα **αφιλοκερδώς** στο **2ο Γυμνάσιο Βέροιας** (γυμναστήριο) από τον **Γιάννη Τσιαμήτρο**, εκπ/κό χοροδιδάσκαλο για καθηγητές και φίλους. Επιδίδονται επίσης cd και dvd με τους χορούς.

Αρχάριοι στις 7.30 μ.μ. **Προχωρημένοι** στις 8.30 μ.μ.

Πληροφορίες: 6946.461.136

Πα επιγραφές...

ΕΠΤΑΜ

ΦΩΤΕΙΝΕΣ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΛΑΣΤΙΚΑ - ΜΕΤΑΛΙΚΑ
ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ • ΓΡΑΦΙΚΑ ΔΑΠΕΔΩΝ
ΠΤΑΝΟΑΦΙΣΕΙΣ • ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΕ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

www.gigaprint.gr e-mail: eptam@otenet.gr

2^ο Χλμ. ΒΕΡΟΙΑΣ - ΒΕΡΓΙΝΑΣ ΤΣ 23310 63949

Γ - Κ - Α - Λ - Α - Ϊ - Τ - Σ - Η - Σ

Κουζίνες • Ντουλάπες • Πόρτες

Υπεύθυνος: Ηλίας Γκαλαϊτσής

www.galaitsis.gr

Γ. ΖΕΥΓΟΥ 4 (Προμηθέας) - ΒΕΡΟΙΑ

ΤΗΛ: 23310 63729 ΚΙΝ: 6948 297 794

Βασίλης Κοτίδης

Παιδαγωγός Κυκλοφορίας Πανεπιστημίου Μακεδονίας

ΣΧΟΛΗ ΟΔΗΓΩΝ

ΒΕΡΜΙΟΥ 3 ΒΕΡΟΙΑ (Πλ. Αγ. Αντωνίου)

ΤΗΛ. 23310 21070
ΚΙΝ. 6974 854885

ΖΕΡΔΑΛΗΣ

ELECTRONIC CENTER

Κεραίες
Τηλέφωνα
Καλώδια
Λάμπες
Τηλεχειριστήρια
Συναγερμοί

IKUSI
Ηχος
Κεραίες
Ράδιο CD

Δορυφορικά συστήματα
Ηχος οπίσθιου & αυτοκινήτου
Ηλεκτρονικά ανταλλακτικά

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ 30 ΒΕΡΟΙΑ

ΤΗΛ. 23310-22214

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

ΛΕΚΑΝΙΔΟΥ Γ. ΕΛΕΟΝΩΡΑ

ΕΡΓΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ

- ☒ Νοητική Υστέρηση
- ☒ Σύνδρομο Down
- ☒ Διαταραχή Ελμειματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητα
- ☒ Αναπτυξιακές Διαταραχές (Αυτισμός, Asperger κ.α.)
- ☒ Μαθησιακές Δυσκολίες

Κονίτσης 36
1ος όροφος
ΒΕΡΟΙΑ

Τηλ: 23310 62170
Κιν: 6945 108 902
E-mail: lekaniidou@gmail.com